
IOM International Organization for Migration
IOM Mezinárodní organizace pro migraci

**„Pilotní výzkum prostředí obchodu s lidmi na území
České republiky“
(prosinec 2004 – únor 2005)**

**Jan Černík, Tereza Hulíková, Vlastimil Víntr (IOM)
Roman Křištof (La Strada)**

Průběh projektu

Dne 30. listopadu 2004 byla podepsána mezi OBP MVČR a IOM Praha smlouva o uskutečnění **„Pilotního výzkumu prostředí obchodu s lidmi na území České republiky“**. Průběh projektu začal podle podaného projektového záměru a na základě dohody zainteresovaných stran v prosinci 2004 a pokračoval do 28. února 2005.

V průběhu měsíce prosince byl v souladu s projektovým záměrem vytvořen a v lednu 2005 rozeslán dotazník pro zaměstnance Správy uprchlických zařízení MV ČR, příslušníky Cizinecké a pohraniční policie a Útvaru pro odhalování organizovaného zločinu a dále pro následující nevládní neziskové organizace: La Strada, Charita, Poradna pro uprchlíky (PPU), Organizace pro pomoc uprchlíkům (OPU), Poradna pro občanství, občanská a lidská práva a Sdružení občanů zabývajících se emigranty.

V prosinci 2004 a v lednu 2005 byly tyto dotazníky mezi jmenovanými respondenty distribuovány. Zároveň probíhalo průběžné kontaktování migrantů v detenčních zařízeních Cizinecké policie (Bálková, Přílepy), v kanceláři IOM Praha a v dalších místech (v ubytovnách Armády spásy). S těmito migranty byly provedeny řízené polostrukturované rozhovory.

V lednu 2005 byla subkontrahována organizace La Strada o.p.s za účelem poskytnutí kazuistik obchodovaných osob z období posledních dvou let.

V průběhu ledna a února byli kontaktováni v spolupráci s La Stradou romští migranti ze slovenského Trebišova residující na ubytovnách v Plzni a zkoumány jejich stížnosti na dlužní podmínky způsobené jim lichváři v zemi původu. Došlo rovněž k ověření jejich výpovědí za pomoci slovenské odbočky o.p.s. Člověk v tísni.

V měsíci únoru bylo vyhodnoceno dotazníkové šetření. Dále proběhl v neformální spolupráci s organizací Charita řízený rozhovor s obětí nuceného sňatku. V únoru byla vypracována závěrečná zpráva spolu s doporučeními pro zadavatele.

V průběhu celého projektu probíhala spolupráce se zástupci cizineckých komunit na území ČR.

„Pilotní výzkum prostředí obchodu s lidmi na území České republiky“

(prosinec 2004 – únor 2005)

I. CO ZNAMENÁ ORGANIZOVANÝ ZLOČIN V PROSTŘEDÍ PRACOVNÍ MIGRACE V ČESKÉ REPUBLICE (JAN ČERNÍK)..... 5

1. Historie a základní principy organizovaného zločinu ze zemí bývalého Sovětského svazu.....	5
1.1 Stát versus organizovaný zločin: Funkcionalistické hledisko.....	5
1.2 Vznik a vývoj kriminálního podsvětí v SSSR.....	7
1.3 Propojení organizovaného zločinu a státní správy – Ochrana/reket a koncept kryša.....	8
1.4 Kryša: multifunkční zastřešení zájmů.....	8
1.5 Ochrana/reket: prosazování kriminální „zákonnosti“ v každodenním životě.....	9
2. Vývoj a fungování klientského systému v ČR.....	11
2.1 Živelné období.....	11
2.2 Transformační období.....	12
2.3 Období stabilizace.....	13
2.4 Historický a kulturní aspekt klientského systému.....	14
2.5 Prostředníci na trhu levné práce z Ukrajiny v jižní Evropě.....	15
2.6 Aktéři klientského systému.....	16
2.6.1 Klient.....	16
2.6.2 Zaměstnavatelé.....	17
2.6.3 Organizovaný zločin.....	17
2.7 Česká republika – institucionální praxe a legislativa.....	19
2.8 Závěr.....	19
2.9 Závěrečné poznámky k bezpečnostní otázce organizovaného zločinu v prostředí pracovní migrace.....	21
3. Literatura.....	22

II. ANALÝZA DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ (TEREZA HULÍKOVÁ) 24

1. Popis šetření.....	24
2. Metodologie šetření.....	24
3. Výsledky šetření.....	25
3.1 Obsah pojmu „obchodování s lidmi“.....	25
3.2 Trestná činnost související s obchodováním s lidmi.....	28
3.3 Popis případů obchodování s lidmi.....	29
3.3.1 Země původu obětí.....	29
3.3.2 Způsoby tranzitu obětí do ČR.....	30
3.3.3 Způsoby rekrutování obětí.....	31
3.3.4 Typy obchodování s lidmi.....	32
3.3.5 Druh vykonávané práce.....	32
3.3.6 Pracovní podmínky.....	33
3.3.7 Nátlak vykonávaný na obětech.....	34
3.3.8 Podvedení obětí.....	35
3.4 Obecný odhad rozsahu obchodování s lidmi.....	35
3.4.1 Rozsah obchodování s lidmi.....	36
3.4.2 Nejčastěji postižené skupiny obětí.....	36
3.4.3 Obtíže a překážky řešení případů obchodování s lidmi.....	37
3.4.4 Srovnání obchodování s lidmi s jinou trestnou činností.....	38
3.4.5 Vztah mezi obchodováním s lidmi a nelegální migrací.....	40
3.4.6 Vztah mezi obchodováním s lidmi za jiným účelem a obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování.....	40
3.5 Hodnocení a doporučení respondentů.....	41

III. KAUKY OSOB OBCHODOVANÝCH V RÁMCÍ PÉČE UKRAJINSKÉ „KLIENTURY“ (KLIENTSKÉHO SYSTÉMU) – LA STRADA (ROMAN KRIŠTOF) 43

IV. PLZEŇ 3. 3. 2005, PŘÍBĚHY TREBIŠOVSKÝCH DLUŽNÝCH (BRONISLAV PODLAHA)	52
V. VYHODNOCENÍ ZÍSKANÝCH KAZUISTIK (VLASTIMIL VINTR)	54
VI. ZÁVĚR	64
PŘÍLOHA I	66
KAZUISTIKY ZÍSKANÉ IOM PRAHA	
PŘÍLOHA II	109
PŘEHLED ASISTOVANÝCH DOBROVOLNÝCH NÁVRATŮ (IOM PRAHA, 2000-2004)	
PŘÍLOHA III	112
JOB EUROPA	
PŘÍLOHA IV	116
DOTAZNÍK K VÝZKUMU MEZI ZAMĚSTNANCI SUZ, PŘÍSLUŠNÍKY CPP A ÚOOZ A ZAMĚSTNANCI NNO	

I. Co znamená organizovaný zločin v prostředí pracovní migrace v České republice

Cílem této kapitoly je nalézt (v rovině teoretických úvah) odpověď na otázku, odkud se vzal a jak se v Čechách usadil momentálně převládající způsob organizování pracovní migrace z bývalého Sovětského svazu, takzvaný *klientský systém*. Metodologickým nástrojem je aplikace některých teoretických konceptů pro uchopení organizovaného zločinu ze zemí bývalého SSSR na situaci a historickou dynamiku organizování pracovní migrace z těchto zemí v ČR.

Zdroje dat z prostředí organizovaného zločinu v evropské části bývalého SSSR jsou především zahraniční i česká odborná literatura v oborech politické vědy, sociální a kulturní antropologie a kriminologie (včetně historie). Prostředí pracovní migrace a s tím spojené nelegální a quasi-legální praktiky v ČR je doposud pouze částečně prozkoumaným polem. Proto jsou vedle dostupných výsledků terénních výzkumů doplňujícím zdrojem odborně zaměřené novinové články a dlouhodobé etnografické sledování cílové skupiny autorem této kapitoly. Výše uvedené zdroje dat a cíle určují omezenou reprezentativnost tohoto materiálu, který je více zprostředkováním přístupů sociální a kulturní antropologie ke zvolenému tématu.

1. Historie a základní principy organizovaného zločinu ze zemí bývalého Sovětského svazu

Kořeny a principy organizovaného zločinu v dnes již bývalém Sovětském svazu jsou nečastěji pojímány jak z hlediska funkce (státních institucí versus neformálních sítí), tak z hlediska kulturně historického. Cílem této kapitoly není precizovat definici organizovaného zločinu ani analyzovat struktury jeho formací. Zaměřením kapitoly je vnitřní logika organizovaného zločinu a její konsekvence v prostředí nelegálního nebo pololegálního trhu práce imigrantů z evropské části bývalého SSSR na území ČR.¹

1.1 Stát versus organizovaný zločin: Funkcionalistické hledisko

Přístup založený na analýze funkcí poskytuje rámec pro uchopení principu etablování organizovaného zločinu, který zhruba řečeno spočívá ve vzniku alternativních zdrojů ke státní kontrole nad exkluzivními monopoly (tj. organizované násilí a výběr daní). Pokud se stát nalézá v krizi nebo neplní svá poslání, pak dává prostor k bujení zločinu v rámci agendy, jež přísluší státním institucím.² Funkcionalistické analýzy organizovaného zločinu se zpravidla zakládají na oslabení role státu a návazný přerod běžného zločinu na zločin organizovaný. Svetozar Pejovich výše uvedenou dialektickou vazbu mezi státem a organizovaným zločinem projekuje do generalizující konstrukce „*Interaktivního modelu*“, kterou používá jako

---

¹ Formy organizovaného zločinu původem z Kavkazu jsou v mnoha ohledech odlišné od „kriminálního mainstreamu“ bývalého SSSR, především co se týká schémat vnitřní ideologie gangů a jejich sociální struktury (rodové vazby). Lze očekávat, že tomu tak bude i v případě organizovaného zločinu z území post-sovětských republik ve Střední Asii. Tyto okrajové nebo více variantní modely organizovaného zločinu budou ponechány stranou pro svůj malý význam v sociálním prostoru pracovní migrace v ČR.

² Mnoho vlivných definic se opírá právě o vztah organizovaného zločinu a státu, viz například definice uváděné v bulletinu „Organizovaný zločin v České republice III“ (IKSP 2004).

analytický nástroj zkoumání reality institucionální změny v Rusku.³ Pejovich, stejně jako řada jiných autorů, (např. Volkov, Handelmann, Freye) kritizuje přechodné období transformace zemí ve východní Evropě, které podle něj „vykročily špatnou nohou směrem ke státnímu dirigismu spíše než k demokracii a tržní ekonomice“ (Pejovich 1997).⁴

Vznik a mocenská praxe tzv. *svévolného státu* (*Arbitrary State*) generuje potřebu po alternativních zdrojích moci a práva. Pejovich svou tezi o hypertrofii ruského organizovaného zločinu opírá o skutečnost, že svévolné prostředí státu je zásadní příčina jeho neefektivnosti.⁵ *Svévolný stát* vytváří politiku, která nekoresponduje s neformálním (místním) pojetím moci a práva, a právě takovou politiku je složité prosazovat v praxi, tím rostou její *transakční výdaje*.⁶ Součástí *svévolného státu* je šedá ekonomie, což je spontánní odezva na jeho neefektivitu, v rámci které neformální síť vytvářejí nabídky ke snižování *transakčních výdajů* a tím podporují ekonomii v rámci komunity (Ibid.). Nestátně uplatňovaná moc je kontrastně méně svévolná a více efektivní, její pobídky (vlastní profit) jsou v přímém vztahu k výnosům ekonomických aktérů, které opanovává, a tudíž se vyplácí podpora aktivit, které maximalizují jejich zisk (Ibid.). Důsledkem byla „*privatizace institucionální změny*“ ve východní Evropě (Pejovich 1997). Soukromí vymahatelé moci (*Private Enforcers of Rule*) se stali funkční a efektivní alternativou k institucionálním změnám svévolného státu.⁷ Vyrašení neformálních sítí a aplikace neformálních pravidel jsou odezvou na neefektivitu svévolného státu. Efektivita neformálů se podle Pejoviche „...točí okolo vynutitelnosti kontraktů, za něž jsou odpovědné“. Dokud není stát schopný zajišťovat vymahatelnost ekonomických interakcí obyvatelstva, dává prostor (zisk) soukromým vymahatelům moci (Mafie).

Výsledný princip „privatizace institucionální změny“ organizovaným zločinem ve východní Evropě je koherentní v rovině abstraktního uvažování politických „věd“. Jeho aplikace na realitu sociální dynamiky změn v tomto regionu není v řádu výzkumu empirických dat. Funkcionalistické přístupy (*Institutional Theory*, nebo *Theory of Rational Choice*) mají velké opodstatnění pro zkoumání procesuálních změn organizovaného zločinu v zemích evropské části bývalého SSSR. Nicméně je historická senzitivita tohoto přístupu vyvážená úzkým omezením na instituce. Každodenní život, identita a způsoby společenského jednání běžných lidí je doménou sociální antropologie/etnologie. Následující část je pokusem o syntézu historicko-funkcionálního přístupu na straně jedné a kulturně-strukturálního na straně druhé. Návazně budeme zkoumat jeho princip a logiku organizovaného zločinu pomocí jeho charakteristické techniky ochrany/reket. Touto cestou se dostaneme ke kultuře prostředí organizovaného zločinu, jež tvoří mocenský diskurs neformálního řádu, fungujícího mimo stát.

---

³ *Interaktivní model* je definovaný jako interakce mezi formálními a neformálními pravidly, jež jsou vedeny svými vlastními podněty a výši prováděcích nákladů (Pejovich 1997).

⁴ Pejovich z tohoto negativního hodnocení možná příliš velkoryse vyjímá Slovinsko, tehdejší Československo a částečně Maďarsko.

⁵ Časté změny pravidel hry zvyšují cenu dlouhodobých kontraktů v porovnání s krátkodobými dohodami. Osobní moc vládnoucí elity měnit pravidla hry zvyšuje rizika a nejistoty, což má konsekvence pro investiční rozhodování a odrazuje dlouhodobé investice (Ibid.). *Svévolný stát* redukuje přístup k bohatství v komunitě a způsobuje restriktce v oblasti soukromého vlastnictví, na pracovním trhu a byrokratická omezení pohybu kapitálu (Pejovich 1997).

⁶ *Transakční výdaje* (*Transaction Costs*) zahrnují výdaje za vyhledání ekonomické příležitosti, vyjednávání s partnery, stvrzování smluv a dohod či vymáhání pohledávek. V kontextu standardního (nesvévolného) státu to je vydržování a ochrana institucí jako například soudnictví, policie, registrační rejstříky, apod.

⁷ Pejovich striktně odlišuje elity svévolného státu a Mafie: vládnoucí skupina svévolného státu usiluje o maximalizaci své politické moci, kdežto neformálním sítím jde o maximalizaci zisku pomocí snižování transakčních nákladů.

1.2 Vznik a vývoj kriminálního podsvětí v SSSR

Andrej Konstantinov (nejzkušenější novinář zaměřený na organizovaný zločin v Rusku) odpověděl na otázku, čím se liší ruské mafie od jiných zahraničních mafií, přibližně takto: Ruský organizovaný zločin se odlišuje silnými historickými tradicemi, které mají kořeny v 17. století, ideologizovaným charakterem, a dále intelektem a vtipností (Humphrey 1999). V tomto konstatování se skrývá reference na historické a kulturní pozadí organizovaného zločinu v bývalém Sovětském svazu, které jsou brány v potaz na následujících řádcích. Jak již bylo výše řečeno, funkcionalistické modely vykreslují fundamentální principy organizovaného zločinu, platné na mnoha místech světa. Neposkytují však dostatečně koherentní výpověď o sociální dynamice organizovaného zločinu, o tom, který typ lidí přitahuje, jak se formuje jejich způsob myšlení, apod. Východiskem pro pochopení toho, co dnes můžeme nazývat kriminální sub-kulturou postsovětského světa, je nezbytně nutný alespoň letmý historický přehled, kde budou vysvětlené některé stěžejní pojmy diskursu kriminálního světa a jeho evoluce v rámci zákona a státu v SSSR.

Kořeny kriminální sub-kultury zemí evropské části bývalého SSSR lze hledat kdesi na přelomu 17. a 18. století. Handelman zmiňuje egalitářské spolky žebráků a banditské komunity, které držely společnou pokladnici *obščak*. Ustálení vůdcovské instituce *vor v zakone* (zloděj ze zákona) je datované Handelmanem do druhé poloviny 19. století (Handelman 1995, s. 31).⁸ Sociální kataklyzma občanské války v letech 1917 až 1920 spolu s existencí totalitárního státu (do roku 1953), způsobilo několik obrátů v životě členů podsvětí. V „revoluční praxi“ prvních let bolševického hnutí je znatelná romantická inspirace bandity a lidovými osvoboditeli. Vyvlastňování a násilné kvartýrování Rudé armády bylo prezentované jako „zbojnická praxe“, zabírání majetku bohatých pro dobro chudých. Spojenectví mezi revolucionáři a lůzou vzalo za své po završení horké fáze revoluce. Ve 20. letech probíhala vnitrostranická diskuse o tom, zda sovětský stát potřebuje zákon, který byl vnímán jako buržoazní nástroj pro udržování sociální nerovnosti, tehdejší reálnou alternativou k právnímu řádu byly lidové soudy a jejich soudní praxe podle revolučního vědomí.⁹ Přesto však si Lenin byl pravděpodobně vědomý nutnosti zákona pro fungování státu. Sovětské zákony a koncepce státu se v mnoha směrech odkláněly od západní tradice. Funkce státu byla redukována na nástroj uskutečňování totalitní doktríny pod pláštěm třídního boje, ekonomického plánování nebo národnostní politiky (podrobněji viz Černík 2005c). Obdobně i sovětské zákony sloužily spíše k řízení společnosti než jako normativní pravidla.

Zatímco bolševičtí vládcí debatovali o hodnotě a třídních aspektech zákona a přitom uváděli do praxe revoluční brutalitu na začátku 20. let, kriminálníci systematizovali společné konvence a způsob uplatňování moci, pro který se ujal název *zakon* (rusky zákon). Tento „Zákon“ byl aplikovaný ve zlodějském světě (*vorovskij mir*) a projevoval se v nelegálních sítích jako kodex konvencí a tabu, jež připomínající zvykové právo tradičních společenství.¹⁰ Banditský „zákon“ přecházel do absolutně nenávistivého postoje vůči státu, pro člena podsvětí nebylo myslitelné mít ke společnosti jiný vztah než podle zlodějského *zakona*. Ten, u koho vyšlo najevo, že si „zadal“ se státem nebo jinou organizovanou složkou tehdejší moci (vojenská služba, členství v komsomolu nebo jen náhodný kontakt s vysokými představiteli

⁸ Období, kdy byla akcelerovala krize carského impéria prohranou Krymskou válkou.

⁹ Právníci byli „privilegovaným terčem“ třídního boje. Byli vnímáni jako zosobnění utlačovatelského společenského řádu (Arendtová 1996).

¹⁰ Ilegální sítě nejsou výstižným termínem pro organizaci této společnosti, jednalo se spíše o jednotlivé skupiny, bratrstva (*bratva*), vyznačující se egalitářským étosem a silným vůdcovským principem.

moci), byl označen jako *suka* (děvka, čubka) a byl přeražený až na samé dno kriminálního společenství. Součástí kodexu kriminálních pravidel byla stavovská čest zlodějů, udržovat dobré jméno řemeslu a žít podle *ponijatia* (porozumění) *zakona*.

Není sporu o tom, že zlodějský *zakon* se interaktivně vyvíjel spolu s budováním svévolného (sovětského) státu. „Zákon” byl daleko spíše souborem neformálních pravidel či mocenským ideologickým mýtem než čímkoliv jiným. Tento mýtus byl aktivní v kulturním světě existujícím mimo obklopující kontext státem dominovaného sovětského života. Konec druhé světové války znamenal bod obratu ve vztahu kriminálního prostředí vůči sovětskému státu a společnosti. Navrátilci z války, kteří bojovali pod sovětskou vlajkou a měli zároveň kriminální minulost, se nehodlali smířit s podřadným postavením *suky* ve vězeňských táborech, kde propukla *sučnaja vojna* (čubčí válka) (viz například Nožina 2003). Dopadem na kriminální svět byl významný posun směrem k sovětskému establishmentu, jinak řečeno bylo vytvořené vzájemné propojení mezi zlodějským podsvětím a nomenklaturou. Mnoho bosů opustilo zlodějský „Zákon”, aby si uvolnili ruce k akumulování osobního vlastnictví, přesto ale museli nadále respektovat *obščak* ale stranou akumulovali majetek. Tuhý režim válečného komunismu a revolučního teroru skončil se smrtí J.V. Stalina a činovníci strany si pozvolna začali uvědomovat možnosti pro osobní obohacování.¹¹ Tyto změny našly své opodstatnění v rozvoji stínové ekonomie, kde se angažovali jak „sovětští bandité” tak „kriminální manažeři” z řad nomenklatury (straničtí činovníci a ředitelé výrobních závodů) (viz například Nožina 2003, s. 52).

1.3 Propojení organizovaného zločinu a státní správy – Ochrana/reket a koncept *kryša*

V období stagnace se již funkčně propojily světy zločinu a oficiální moci, což přineslo řadu inovací co do kriminální praxe. Pojmy *kryša* a *reket* jsou v dnešní době stále platnými součástmi zločinného prostředí z bývalého Sovětského svazu, ale i součástí života pracovních imigrantů v ČR. Autoři se různí v názoru, zda *reket* byl praktikovaný v sovětském Rusku až od *perestrojky* (Volkov 1999), nebo zda *reket* vychází z raných sovětských nelegálních praktik (Vaksberg 1991), anebo zda se *reket* objevil na kriminální scéně až po rozpadu Sovětského svazu. Nicméně je znatelná rámcová shoda, že pro rozvoj této kořistnické techniky je určující tzv. období stagnace a rozvoje stínové ekonomie „pod vedením” Leonida Brežněva v 70. letech 20. století. Co je tedy vlastně *reket*? Zjednodušeně řečeno ekonomicko-politická praxe vymáhání pravidelných poplatků výměnou za ochranu, kterou poskytuje osoba nebo skupina nazývaná *kryša*. Esencí techniky reketu je platba za zastřešení pod politickou ochranu ekonomických zdrojů (Humphrey 1999).

1.4 *Kryša*: multifunkční zastřešení zájmů

Kryša je výtvozem nomenklatury ve stejném období, sloužila jako veřejná zástěrka pro soukromé operace. V rámci aparátu komunistické strany nebo státní administrativy si bylo možné koupit například zrychlený kariérní postup (nebo něčí přibrzdit), bezproblémový odbyt „černé” nadprodukce továrny na barviva, nebo přijetí dětí na prestižní univerzitu. Ilegalita spočívala v tom, že platba probíhala jako osobní majetek, mimo státní distribuci. *Kryša* poskytla technice ochrany/reket systémovou návaznost v okolní společnosti.¹² Přemostění

¹¹ Paradoxní je skutečnost, že Stalin byl pravděpodobně součástí *vorovskovo mira*, když v mezidobí po odchodu z kněžského semináře a zahájením politické činnosti, vykonával „zlodějské řemeslo” v Gruzii vykrádáním vlaků se svým kumpánem Sergo Ordžonikidzem.

¹² Za Brežněva gangsteři vymáhali drobné rekety za prostituci a nelegální sázky nebo vydírali významné aktéry šedé ekonomie.

průrvy mezi veřejným životem a kriminálním podsvětím realizovali přeběhlíci z obou stran pomyslné hranice zákonosti.¹³ Princip *kryša* je většinou (z autorů uvedených v literatuře) vnímaný jednotně jako integrační prvek propojení kriminální zóny s legálním podnikáním. Diskuze se opět vede o tom, kdy lze hovořit o funkčním zapojení tohoto principu do nelegálních ekonomických aktivit. Volkov z analýzy ekonomických funkcí ruského organizovaného zločinu vyvozuje, že pojem *kryša* získal kriminální význam, jakmile si techniku ochrany/reket osvojili příslušníci policie, důstojníci KGB a kádry Ministerstva vnitra Ruské federace počátkem 90. let. Legální vstup na trh podnikání s ochranou reket jim umožnil zákon z roku 1992 o soukromých detektivních a ochranných aktivitách. Díky jejich dřívějšímu ilegálnímu usazení se v tomto podnikání získal pojem *kryša* hodnotu (Volkov 1999, s. 748).

Pojmy jako *komitetovskaja kryša* (KGB) nebo *mentovskaja kryša* (MV) anebo *banditskaja kryša* vstoupily do podnikatelského slovníku již v roce 1991. Infiltrace bezpečnostních složek do kriminálního podnikání bylo nejprve zdůvodněné záměrem kontrolovat strukturu zevnitř, ale operativní cíle velmi brzo překryly finanční zájmy s tím jak vzrůstal boom soukromých firem (Volkov 1999, s. 748). Privatizace státních bezpečnostních sil odhalila funkční krizi státu (Ibid). Původ pojmu napovídá jeho užívání v prostředí sovětské zpravodajské služby v dobách studené války (Nožina 2003). Obdobně popisuje princip *kryša* Nožina: „*Staré formální bariéry mezi vorovským mirom a stranickou byrokratickou hierarchií zanikaly pod tlakem nových zájmových aliancí ... Jedním z frekventovaných termínů v žargonu postsovětského organizovaného zločinu se stala kryša – „střecha” – zločinecký patronát.*” (Nožina 2003, s. 71). Zde je *kryša* definována také jako výsledek propojení kriminálního světa a stranické nomenklatury. Co tedy vlastně je *kryša*? Typický úzus pro *kryšu* v odborných kruzích (vědeckých) je slangový termín pro zločinecký patronát (například Nožina 2003). Caroline Humphrey definuje *kryšu* jako široce aplikovatelný „*koncept, jenž konstruuje mentální vyskládání homologických socio-politických kategorií*” (Humphrey 1999). Jinak řečeno se jedná o režim sociálního jednání, který umožňuje ad hoc výstavbu socio-politických struktur podobného typu a podobných vlastností v různých kontextech.¹⁴

1.5 Ochrana/reket: prosazování kriminální „zákonosti” v každodenním životě

Podle Volkova vzešla technika ochrany/reket z praxe vydírání v sovětské stínové ekonomice. Přejít od vydírání k ochraně/reket probíhal v letech 1987/88 souběžně s družstevním hnutím a boomem drobného obchodování. Rodící se nová střední vrstva drobných obchodníků a družstevníků se stala cílem pro vyděrače z prostředí sovětské stínové ekonomiky (kde již poskytovali „ochranu” tzv *cechovikům*, subjektům stínové ekonomie) (Volkov 1999, 742).

Ochrana/reket je konkrétnější termín než *kryša*, protože se jedná o techniku spojenou s každodenností. Přesto je praxe poskytování ochrany/reket stejně formálně rozkolísaná a dynamická jako celý sociální svět organizovaného zločinu.¹⁵ Variantní způsoby ochrany/reket analyzuje Freye na příkladu obchodníků v Rusku a v Polsku. Timothy Freye používá k analýze funkcí ochrany/reketu dva vzájemně polární modely: stacionární bandita „*Stationary*

¹³ Podle Handelmana sehrály v tomto směru významnou roli *avtoritěty* skupin, které odmítly *zakon*, („děvky”). Autoritami těchto skupin se stávali manažeři továren, byrokraté apod. (Handelman 1994, 31-32).

¹⁴ Autor této kapitoly se setkal s nutností „zastřešení” v rámci terénního výzkumu v zemích bývalého Sovětského svazu, pro získání vstupu do regionálních archivů.

¹⁵ Vývoj a jeho dynamika je určovaná okolním institucionálním nastavením, životností jednotlivých formací, apod.

Bandit” a potulný bandita „*Roving Bandit*”. První model reprezentuje kontinuální a předvídatelné vymáhání pravidelných poplatků od ekonomických aktérů, zpravidla v měsíčních splátkách. Takto jednající stacionární bandita má zájem na prosperitě „chráněných” firem. Potulný bandita jedná pouze v krátkodobém horizontu, neohlíží se na budoucnost a prosperitu ekonomických aktérů, kterým poskytuje „ochranu”. Naopak jeho cílem je maximalizovat příjem za ochranu/reket. Skupina nebo jednotlivý „ochránce” postupně přebírá firmu a po jejím ekonomickém vyčerpání *potulný bandita* hledá nové příležitosti jinde (Freye 2002).¹⁶ Technika ochrany/reket v provedení *stacionárního bandity* hraničí s legálním poskytováním ochrany osob a majetku, kdežto praxe *potulného bandity* hraničí s vydíráním.

Vadim Volkov široce definuje praxi ochrany/reket jako vnucené partnerství (*enforced partnership, silovoe partnerstvo*) v řádu násilného podnikání (*violent entrepreneurship*) (Volkov 1999). Nabízí pro různé varianty ochrany/reket užší definici vnuceného partnerství, kde rozlišuje tři varianty ochrany/reket podle legality a institucionálního zázemí: státní a ilegální (jednotky státní policie a bezpečnostních složek jednající jako soukromí podnikatelé); nestátní (soukromé) a zákonné (soukromé společnosti na ochranu) a soukromé nelegální (organizované kriminální nebo banditské skupiny).

Caroline Humphrey rozlišuje bandity v post-sovětském prostoru podle statusu. Takzvaní *atmorozniki* (rozmrlí) nebo jinak *bezpredelenyye* (bez limitů) jsou pouliční gangy mladých lidí, kteří neváhají používat násilí a jejich aktivitami jsou především jednorázové akce, jako například loupeže (Humphrey 1999). Nad tyto „kruté amatéry” staví Humphrey tzv. *profi*, kteří používají sofistikovanější kořistnické techniky jako například *ochranu/reket*, vydírání a korupci. „Profesionální” kriminálníci nejsou zdaleka invariantní, vedle výše uvedených rozlišení se v literatuře uvádí rozlišení na *vory* a *sportsmeny/bandity*. Například páteři petrohradského podsvětí byli v 90. letech absolventi sportovních institutů v disciplínách jako je zápas, vzpírání a judo. Jejich nejoblíbenějším místem setkání jsou posilovny, ostentativně se vyhýbají alkoholu a drogám, žijí zdravým stylem. Oproti tomu moskevské podsvětí se v 90. letech vyznačovalo tradicí *vorovskovo mira* (Konstantinov 1996).

Výměnou za pravidelné platby dostává „chráněný” ekonomický subjekt variabilní sadu služeb. Základem a často jedinou službou je kontaktní telefonní číslo na gang, které slouží jako něco na způsob nouzové linky. Gang je zpravidla schopný provádět mediátorské služby mezi „svými” subjekty, efektivně vymáhat pohledávky a zajišťovat transakce.¹⁷ Gang poskytující ochranu/reket by měl být schopný zprostředkovat také služby z vyšších pater organizovaného zločinu, jako například zajištění korupčního jednání státních úředníků, apod. Standardní služba jež do sebe ochrana/reket zahrnuje je přítomnost ochránce – *byka* (člena gangu) objektu. *Reketiring* předpokládá sociální organizaci – vertikální strukturu různé úrovně řízení apod. Šéfova autorita se odvíjí od zvládnutí celého procesu vymáhání peněz za ochranu reket. Požadavek vnitřní důvěry vytváří striktně definované hranice a vstupní nároky na různých úrovních.

Zajímavé jsou výsledky výzkumu ruského organizovaného zločinu v USA, kde se jednotlivé bandy organizují do uskupení v případě větších kriminálních akcí na horizontálním principu. Na konkrétní kriminální akty jsou najímání specialisté. Autoři této studie častují formace organizovaného zločinu přívlastky jako flexibilní, dobrý teamworking, project

¹⁶ Freye zkoumá realitu drobných obchodníků (potenciálních konzumentů ochrany reket) ve třech ruských městech a ve Varšavě (Freye 2002).

¹⁷ Podle všech indicií Česká republika využila těchto služeb přes mediační platformu *kryša* při vymáhání ruského dluhu.

oriented, apod. Výsledným závěrem je, že mafie není příhodný termín pro ruská zločinná uskupení v USA (Finckenauer 2001).¹⁸

Kořistnická logika reketu zahrnuje jak intenzivní, tak extenzivní metody – to znamená rozšiřování reketu na další zdroje a zvyšování výnosu ze stávajících. Mnoho gangů se také pokládá za nájezdníky na vnější svět, a proto velmi často dominují v metropolích bývalého SSSR provinční skupiny (Humphrey 1999). Expanzivní charakter praxe ochrany/reket provází dostředivý efekt, kdy na sebe jednotlivá uskupení narážejí tím, že vnímají jako ekonomickou příležitost „nevhodně“ chráněný majetek. Není příliš řídkým jevem válka gangů, která se rozpoutá velmi snadno,¹⁹ dochází ke střetům a vzájemnému vybíjení gangů. Těmito střetům může zabránit racionální plánování expanze anebo vyjednávání. Právě zlodějský *Zakon* a jeho *Ponijatie* je dnes vnímáno jako autorita regulující vztahy mezi gangy (vyhlášení války, zákaz udávání policii, kompenzace krádeží mezi gangy).

Pouliční reket byl a stále do velké míry je nejstabilnější zdroj příjmů formací organizovaného zločinu v evropské části bývalého Sovětského svazu. Právě proto musí ochrana/reket zajišťovat plynulý příjem ekonomickým aktérům, jež má pod kontrolou. V případech, kdy je tok financí ohrožený, bývají (v případě *stationary bandits*) aktivovány socio-politické funkce konceptu *kryša*. Technika ochrany/reket a její praxe je v podstatě nejprimitivnější formou policejní práce, prosazování neformálních pravidel a s nimi svázaných konceptů jako je *Kryša* (Humphrey 1999). V tomto případě jsou pozice ve zkoumaném sociálním prostoru takové, že bandita má byznysmena (ne naopak) a bere mu jeho peníze s tím, že mu vnutí služby k zajištění určitého kulturně specifického druhu zákonnosti. Princip *ochrany/reket* spočívá v ekonomickém propojení kriminálního světa se světem běžného ekonomického jednání. Jedná se o vnucenou aplikaci kriminálního „řádu“ v prostředí každodennosti ekonomických subjektů. Mafie prodávají samy sebe jakožto reprezentanty pořádku, což prezentují zdravým životním stylem, sociální semknutostí formací a disciplinovaností (Humphrey 1999). Zlodějský *zakon* je sociálně objektivizovaný právě reketem na straně jedné a na druhé straně způsobem života a etickým postojem banditů, jejich kulturou.

2. Vývoj a fungování klientského systému v ČR

Pracovní migrace Ukrajinců a občanů ostatních zemí evropské části SNS na území ČR prošla relativně krátkým, ale poměrně bouřlivým vývojem. Na úrovni ideálního modelu lze stanovit a pracovně pojmenovat tři etapy: Tzv. *živelné období* od počátku 90. let do roku 1996; *transformační období* do roku 2000 a současná etapa snese označení *stabilizační období*. Proměny migračních toků a s tím související administrativní a politické změny se významně odrážejí ve způsobech organizování pracovní migrace ze zmíněného regionu. Právě charakteristický prvek interaktivity bude zkoumáný na následujících řádcích.

2.1 Živelné období

První polovina 90. let 20. století bývá nepříhodně označována jako liberální. Toto období bylo poznamenáno chaosem provázejícím změnu politického i ekonomického prostředí. Příliv pracovníků z Ukrajiny nebyl tudíž dostatečně předjímáný a řízený ze strany státních institucí, ale ani z pozice neformálních pravidel. Do Československa a později do ČR přijížděli

¹⁸ Tento vývoj potvrzuje Volkovovu tezi o podnikatelském charakteru ruské mafie.

¹⁹ Filmy z kriminálního prostředí v bývalém SSSR velmi často pracují s tímto motivem. Mnohdy jsou jako důvody k válce gangů prezentovány urážka cti gangu nebo držení kompromitujících materiálů.

místních poměrů neznali a celkově nezkušení lidé s iluzorními představami o svém působení. Převládajícím způsobem organizace bylo relativně riskantní nabízení vlastní práce potenciálním zaměstnavatelům na trzích práce „pod otevřeným nebem“, jako například na pražském Výstavišti v Holešovicích. Živelnost tohoto období vyvolala jak odezvu ve snahách o řízení přílivu pracovních migrantů ze strany ČR, tak snahy o ekonomickou exploataci pracovní migrace. Do roku 1996 byla Česká republika preferovaným cílem pracovní migrace z Ukrajiny a způsoby organizování ekonomického jednání na českém území byly spontánní. Rekonstrukci jednoho způsobu dává za příklad tohoto období Zdeněk Uherek: *„jednotliví rodinní příslušníci a sousedé předávali informaci o vhodných podnicích, někdy si i „štafetově“ předávali pracovní místa. Tři měsíce nebo déle určité povolání vykonával jeden rodinný příslušník, pak místo předal dalšímu. Vytváření neformálních sítí kolem zdrojů pracovních míst byl první krok k institucionalizaci migračních toků.“* (Uherek 2005). Neformální síť obstarávaly organizaci prakticky bez transakčních nákladů, až do doby, dokud se na trhu s prací migrantů neprojevovaly omezující opatření státní administrativy (tj. v roce 1996). Na konci první poloviny 90. let se již konsolidovaly subjekty neformálního organizování pracovní migrace – budoucí *klienti*. (viz například Kontra 1995)²⁰. Rozšiřovalo se přepadání a okrádání navracejících se pracovníků s úsporami.

2.2 Transformační období

Bod obratu (co do způsobů organizování přílivu levné pracovní síly z Ukrajiny) byl předznamenán zhoršujícím se makroekonomickým stavem českého hospodářství, restriktivními opatřeními pro vstup cizinců na trh práce a paradoxně dohodou o vzájemném zaměstnávání mezi Ukrajinou a Českou republikou. Tento způsob regulace pomocí kvót byl, zdá se, opakováním problematického řešení pracovní migrace, který realizovaly i mnohé západoevropské země (Německo), roční kvóty zůstaly nenaplněné (viz například Drbohlav 1999; Respekt). Počet Ukrajinců na trhu práce ČR se výrazně snížil po zavedení regulačních opatření při udělování pracovních povolení Ukrajincům od roku 1996 (pokles o více než 25 tisíc k 31.12. 2002; Horáková 2001). *„Roste celková restriktivnost naší migrační politiky a rovněž se zvyšuje význam některých nepřímých bariér, např. komplikovanost organizace zaměstnávání ukrajinských pracovníků nebo obtíže, které mají Ukrajinci při výměně pasů v mateřské zemi. Důsledkem toho je, že od roku 1997 do počátku roku 1999 se počet legálně hlášených pracovních migrantů zvýšil o pouhé 3 000. ... je možné domnívat se, že v případě ilegální pracovní migrace se příliv nesnížil.“* (Drbohlav 1999, Respekt)²¹. Na druhou stranu souvisle narůstal počet Ukrajinců pobývajících v ČR za účelem podnikání a sloučení rodiny.

Administrativní opatření se stala významným limitem pro přístup k legálnímu zaměstnávání cizinců ze strany zaměstnavatelů i samotných cizinců, což významně zvyšovalo transakční výdaje (včetně časového prodloužení na obsazení volného pracovního místa) obou stran. Na přelom dekády je hypoteticky datován nástup organizovaného zločinu na trh s levnou prací migrantů v ČR, respektive jde o různé legální či pololegální formy organizování pracovní migrace.²² Uherek tento proces zkoumá skrze koncept institucionální teorie a tudíž sleduje, jak tok pracovní migrace ovlivňují různé instituce. *„... nabídka*

²⁰ „Práci pro ně totiž sjednávají zprostředkovatelské podniky, na jejichž vývěsním štítě je většinou oficiálně uvedena úplně jiná činnost.“ (Kontra 1995)

²¹ Podle Drbohlava se nachází „zlom“ v roce 1997, jeho argumentace vychází z makroekonomických údajů a statistických dat imigrace do ČR.

²² Nožina datuje nástup ukrajinské mafie na území ČR od roku 1996 (Nožina 2004). Výstupy z expertního šetření kolektivu autorů IKSP zase naznačují počátek intenzivního angažmá organizovaného zločinu v oblasti nelegální migrace v roce 1998 (IKSP 2004).

pracovní síly začala ve druhé polovině 90. let převyšovat poptávku a získání zaměstnání nebylo již tak snadné, zvyšují se rizika perzekuce ze strany českého státu. Zejména pro velké podniky zaměstnávající pracovní migranty začalo být výhodnější najímat si na práci firmy a nikoli jednotlivce. Odpovědnost za pracovníky nesla zprostředkující firma a nikoli podnik, pro který byla práce v Čechách vykonávána. Na tuto formu institucionalizace pracovní migrace bylo třeba adaptovat pracovní sílu. Dělo se tak nátlakem na přizpůsobení se podmínkám. V této době se objevují vyprávění o tom, jak mafie přepadají autobusy s dělníky a vybírají od nich různé poplatky, někdy i celý několikaměsíční výdělek.“ (Uherek 2005).

Polovina 90. let je klíčové období pro formování způsobů organizace pracovní migrace, jež jsou objektem zkoumání této práce. V tomto období se začal konsolidovat soubor neformálních pravidel (způsobů) organizace pracovní migrace ze zemí bývalého Sovětského svazu, to jest co se dnes nazývá „*klientský systém*“. Tomu však předcházelo období, kdy byli migrující pracovníci ve stále větší míře okrádání a vydírání gangstery na území ČR i států SNS. „*Dlouhá léta byli ukrajinští dělníci přepadávaní mafii svých krajanů před odjezdem do vlasti přímo na autobusovém nádraží v Praze na Florenci.*“ (Švehla 2003). „*Brutální oloupení nejsou ničím výjimečným.*“ (Livinský, Kočík 2003b). Skupiny banditů začaly kořistnický participovat na pracovní migraci již dříve, ale vše se udržovalo v „živelné“ podobě. Funkční propojení banditů a klientů lze diskutovat, ale nezdá se, že by se jednalo o koordinované jednotky širší sítě. „*Počet Ukrajinců, kteří v zemi pracovali nelegálně, se snížil, ale ne natolik, jak úřady očekávaly. Procedura zaměstnávání Ukrajinců se zkomplikovala do té míry, že mnoho Ukrajinců přestalo věřit, že je možné získat práci legálním způsobem. Na Ukrajině se začaly objevovat zprostředkovatelské firmy, které úzce spolupracují s „klienty“ v Česku.*“ (Livinský, Kočík 2003a). Po roce 1996 dochází k „morfogenezi“ *klientského systému*: Trh s levnou pracovní silou ze zahraničí začala významně ovlivňovat implementace státní migrační politiky a skupiny banditů. Transakční výdaje pracovní migrace byly navýšené novou administrativou pro zaměstnance i zaměstnavatele a okrádáním navracejících se pracovníků. Zaměstnavatelé ve sledovaném období již pocítili dopady zhoršující se ekonomické situace a proto začínají reflektovat nabídku pronájmu flexibilní pracovní síly přes prostředníka.

Klienti, kteří doposud působili v méně formálních podobách (jako například zástupci tradičních pracovních skupin), začali transformovat své neformální postavení na „instituce“, ustanovovali právnické osoby různého typu. Organizační modus, zvaný *klientský systém*, začal postupně dominovat na trhu s levnou pracovní silou z bývalého SSSR v ČR.

2.3 Období stabilizace

To, co se dnes nazývá *klientský systém*, bylo nejvíce konsolidované v prvních letech 21. století. „*Sledovaný jev lze v této době hodnotit jako dominantní modus organizování dočasné pracovní migrace v ČR s prováděním relativně jednotné praxe subjektů*“ (Černík 2005b). Alternativní cestou na legální trh práce byl až do roku 2003 vstup do azylového řízení, které dávalo žadateli možnost legálně pobývat a pracovat na území ČR.²³ Etablování zkoumaného způsobu organizace na trhu s levnou pracovní silou ze zahraničí lze chápat jako završení určitého vývoje, který je interaktivní s procesem, kdy státní správa dokončuje institucionální

---

²³ Žadatelé o azyl ze zemí bývalého SSSR přesto pracovali v rámci pravidel *klientského systému* a nevyužívali možnosti legálně pracovat, protože to bylo spojené s několika administrativními komplikacemi (například při prodlužování průkazu musel žadatel i jeho zaměstnavatel opakovaně platit nezanedbatelné poplatky).

změny, pro které nebyl precedens.²⁴ Do tohoto bodu lze sledovaný jev pojímat jako součást procesu institucionalizace. „*Třetí fází institucionalizace bylo pak zavedení vízové povinnosti mezi Českou republikou a Ukrajinou dne 18. června 2000. Další překážku tentokrát vytváří český stát a za úplaty ji také odstraní a umožní vstup do republiky. Tímto krokem na jednu stranu reguluje migrační tok, na druhou stranu dovrší institucionalizaci zprostředkování práce. Od poloviny 90. let se nábor pracovní síly stále častěji odehrává již na Ukrajině a po zavedení vízové povinnosti je tento trend ještě výraznější.*“ (Uherek 2005) Souběžně s vývojem institucionální změny je završená konsolidace souboru neformálních pravidel a způsobů organizace komunity dočasných pracovních imigrantů z bývalého SSSR.²⁵ Stav věci byl takřka hmatatelný v situaci okolo českého zastupitelského úřadu v Kyjevě, kde se každý den tísnilo několik set žadatelů o vízum, kteří museli čekat i několik týdnů.²⁶ Z výpovědi ženy v ukrajinském časopise Porohy vyplývá, že pracovníci zprostředkovatelských firem měli přednost při vyřizování víz (Porohy 2001, č.1). Taková situace se logicky stává „tržnicí“ migračních služeb.

V tomto „vrcholném období“ *klientského systému* (přibližně od roku 1999 do 2004) lze definovat ty pozice, o které se tento způsob organizování ekonomického jednání opírá v rámci propojených kontextů trhu práce, organizovaného zločinu a státních institucí ČR (dále pouze prostředí pracovní migrace).

2.4 Historický a kulturní aspekt klientského systému

Kořeny *klientského systému* je nutné hledat ve způsobech organizace ekonomického jednání v rurálním prostředí Zakarpatské Ukrajiny. Většina autorů se shoduje na předpokladu, že současný modus organizace pracovní migrace v ČR vzniknul právě v tomto regionu (Bezdyr 2001; Uherek 2005; Livinský, Kočík 2003a).

Konkrétní formy organizace práce migrujících pracovníků, jež by se daly klasifikovat jako „proto-klientský systém“ na západní Ukrajině se nabízejí v dlouhé tradici pracovní migrace v tomto regionu. „Nekvalifikovaná pracovní síla ve stavebnictví je velice častým zaměstnáním. Dělníci ze Zakarpatí tuto roli plnili při budování železniční sítě na Slovensku v meziválečném období, při budování pohraničních opevnění v Čechách před druhou světovou válkou a byli takto zaměstnáváni i v období 1945-1991 v rámci sovětské ekonomiky.“ (Uherek a kol 2005, s. 105). Vasil Bezdyr poukazuje na tradiční formu dočasné migrace pracovních skupin ze západní Ukrajiny na území Ruska v 80. a 90. letech 20. století a poukazuje na reprodukci těchto forem v realitě mezinárodní migrace v druhé polovině 90. let (Bezdyr 2001). Součástí této tradice je vyjíždění na „šabaš“: „... vzorcem krátkodobé pracovní migrace v prostředí sovětského socialismu byla práce na „šabaš“. Polostátní hospodářské podniky, kolchozy a výrobní družstva nebo jednotlivci si najímali mobilní skupiny dělníků, „šabašniky“ na krátkodobé stavební práce (rekonstrukce, drobné stavby). Tito migrující

²⁴ Precedens regularizačních mechanismů mezinárodní migrace do jisté míry nahrazoval transfer zkušeností a praxe ze zemí, kde je mezinárodní migrace spíše častým jevem než vzácností, a také proces tvorby jednotné imigrační politiky Evropské unie.

²⁵ Tento soubor (seskupení) není totožný s tzv. *klientským systémem*.

²⁶ „*Legální pracovní vízum do České republiky na půl roku přijde na 550 dolarů – to je téměř dvojnásobek oficiální ceny. K tomu je třeba připočítat výdaje na vydání notářsky ověřených plných mocí (10-20 dolarů), kopií (5-10 dolarů), potvrzení o bezúhonnosti z obou zemí (15-30 dolarů), potvrzení z úřadů práce a dokonce i cestovních pasů (50-250 dolarů). Většina Ukrajinců si podobné výdaje nemůže dovolit, případně nevěří, že je možné získat práci legálním způsobem, a podstupují raději riziko nelegální práce.*“ (Livinský, Kočík, 2003a). Základní struktura příjmů zprostředkovatelské firmy se dělí na jednorázové poplatky (viz výše) a průběžné strhávání podílu ze mzdy pracovníka (viz níže).

pracovníci se pohybovali na hranici šedé ekonomie, v čele skupiny (brigady) stál brigádyr, který obstarával zakázky, vyplácel ostatní dělníky a případně zajišťoval i formální subjektivitu skupiny (například jako součást výrobního družstva).“ (Černík 2005a, s. 72).

Tradice „šabaš“ se stala v 80. letech součástí družstevního hnutí v rámci neúspěšného projektu přestavby sovětské ekonomie. Výzkumný tým AV ČR zachytil v rámci zkoumání sociálního a ekonomického zázemí pracovní migrace v Zakarpatské oblasti výpovědi o početných turistických zájezdech (na bázi pracovních kolektivů) do Prahy a dalších měst v tehdejší ČSSR. Při této příležitosti družstevníci prodávali své zboží (upomínkové předměty) a za získané prostředky v ČSSR nakoupili nedostatkové zboží na sovětském trhu.²⁷ Uherek poukazuje na skutečnost, že „vědomí potenciální zprostředkovatelské sítě je důležitou podmínkou pracovní migrace a v případě českého prostoru zde při vytváření migračního mostu existovalo povědomí, že se bude na koho obrátit.“ (Uherek a kol 2005, s. 105).

Pokusem o syntézu je zkoumání principu ovládnutí (klientova) pracovního kolektivu, založené na sovětském způsobu organizování každodenní ekonomie skupin, přesněji řečeno jde o uchopení klientského systému jako uplatňování určitého principu moci, který upravuje ekonomické jednání skupiny. V tomto směru jsou významově reprezentativní některé výpovědi uskutečněné v rámci rozhovoru pro média:

„Pracovní smlouvu jsem nikdy neviděl, nevím, kolik za mě klient dostával peněz,... A ani mě to nezajímalo, byla to jeho věc. Neptal jsem se ho, ani jsem na to nemyslel. Byl jsem rád, že mám práci a člověka, který se o mě postará.“ (Švehla, 2004). Oslovený pracovník z Ukrajiny nejeví zájem o to, co se nachází za politickými funkcemi klienta, vystačí s pocitem jistoty výdělků a bezpečí, které mu poskytuje jeho vládce. Podobně se vůči klientovi staví jiný oslovený Ukrajinec „Klient byl pro mě velmi důležitý. Chodil za mnou dvakrát měsíčně, když jsem ze začátku neměl peníze, tak mi půjčil na boty. Měl asi patnáct lidí a kromě zprostředkování práce se živil tím, že nás vozil autem domů na Ukrajinu. Bylo to bezpečné. Ve vlaku nebo autobusu hrozilo přepadení od mafie.“ (Švehla, 2004).²⁸ Příslušnost ke klientově skupině může mít velký význam až do příjezdu domů, což naznačuje prostorovou flexibilitu klientského systému.

2.5 Prostředníci na trhu levné práce z Ukrajiny v jižní Evropě

Zprostředkovatelé působící na Ukrajině se do značné míry přeorientovali na organizování dočasné pracovní migrace do zemí jižní Evropy. Mimo jiné i zavedení vízového režimu mezi Českem a Ukrajinou akcelerovalo migraci pracovníků do zemí jižní Evropy, především do Portugalska, Španělska a Itálie. Například v Portugalsku uspělo nečekaně mnoho občanů Ukrajiny. Podle údajů Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj se jednalo o celkem 42 600 lidí (OECD 2003). Do regularizační kampaně v Itálii úspěšně vstoupilo přibližně 110 tisíc Ukrajinců (z toho 90 tisíc žen) z celkem 700 tisíc podaných žádostí (Krivulčenko 2003). Úvahy o podílu zprostředkovatelů práce na výsledcích regularizačních kampaní v Portugalsku a v jiných zemích zatím nelze opřít o výsledky výzkumů.

²⁷ Migrující drobní obchodníci jsou stále významným činitelem mezinárodní migrace na ukrajinsko-polském pomezí (viz například Okólsky 2001).

²⁸ Přeprava pracovníků zpět do země původu neslo a stále nese velké riziko okradení od „potulných banditů“ (*otmoroznikov nebo bezpredelennyh*). Transport dodávkou je pravděpodobně součástí *klientského systému*, respektive ochrany/reket v česko-ukrajinském provedení. Klient cestuje s jistotou, protože má zajištěnou bezpečnost pro sebe i své lidi.

Krivulčenko zmiňuje možnost nelegální práce v Itálii, organizovanou pod názvem „*paison*“, což je modus organizace blízký *klientskému systému*. Ukrajinci, většinou pracující v zemědělství, přistoupí na systém záloh výplat, často neúplných a proplácených i s několikaměsíčním zpožděním, které nejsou nikdy úplně vyplaceny (Krivulčenko 2003). Do zemí jižní Evropy přijíždějí pracovat ženy, u migrantů dominují domácí práce, péče o děti a seniory prováděné ženami (Bezdyr 2001; Krivulčenko 2003). Podle Krivulčenka fungují různé zprostředkovatelské agentury, které zajišťují různé migrační služby, počínaje vyřízením víza (poslední dobou dosti komplikovaná procedura), dále transport (zpravidla přes slovenské cestovní kanceláře) až po zajištění pracovního místa (Krivulčenko 2003). Zprostředkování práce pro Ukrajince/ky je podle Krivulčenka v Itálii poměrně variabilní, počínaje „trhem pod otevřeným nebem“, jako je tomu na pražském Výstavišti, přes neformální síť (příbuzní, známí) a konečně práce přes „*paison*“ – to je ale velmi okrajový způsob organizace práce, v Itálii pravděpodobně není sjednocená praxe, jakou představuje *klientský systém* v ČR. (Ibid).

2.6 Aktéři klientského systému

2.6.1 Klient

Mezi klienty jsou výrazné kvalitativní rozdíly srovnatelné s diferenciací banditů na *potulné* a *statické* (*roving* versus *stationary bandits*), jak klasifikuje Freye kriminální gangy v Rusku. Klient má dostatek možností (vyplývající z jeho pozice vládce skupiny) pro kořistnické jednání vůči pracovníkům a prohlubování jejich závislosti na své osobě pomocí udržování v ilegálním postavení. „*Pokud je tvůj klient schopnější, tak ti rovnou obstará pracovní povolení. Když ne, musíš pracovat tři měsíce na turistické vízum, tedy načerno. ...*“ (Pekař 2003). Klient musí být organizačně schopný člověk, jeho prací je souběžně sledovat několik procesů, kontrolovat pracovníky, přijímat platby a zajišťovat nezbytnou administrativu. „*Jeho politická pozice (klientova pozn. aut.) stojí na schopnostech organizovat život kolektivu, ...*“ (Černík 2005b).

Katherine Verdery klasifikovala přechodný stav ekonomik postsocialistických společností východní Evropy jako přechod od socialismu k feudalismu²⁹ (Verdery 1996). V tomto ohledu je dobrovolným nevolníkem pracovní migrant a klient drobným feudálem, „... který zajišťuje svým poddaným ochranu před externími vlivy, dohlíží na interní pravidla společenství a zajišťuje všem členům výdělek a tím i obživu jejich rodin. Klientova přidaná hodnota k nekvalifikované práci kolektivu je znalost pravidel a zákonů vnějšího světa, se kterým jednotlivce spojuje a zároveň je izoluje“ (Černík 2005b). Vládce kolektivu si udržuje svoji pozici díky schopnosti vyřízení administrativy pobytu a zaměstnávání v ČR. Vztah mezi klientem a pracovníkem vychází z odpovědnosti na straně jedné a důvěry na straně druhé a získává konkrétní podobu v „dani“, již klient strhává pracovníkovi z jeho výdělku (obvykle 30% až 50%). Sociálně semknutý pracovní kolektiv se silným autoritářským principem se vedle ekonomických vazeb upevňuje také tím, že se členové skupiny nalézají v cizím prostředí a v odloučení od svých rodin. Otevřenou otázkou zůstává, zda je zde organizační modus pracovní migrace samogenerující, jestli ambice některých migrujících pracovníků směřují k trvalému zaměstnání u českého zaměstnavatele nebo spíše k založení a vedení vlastního pracovního kolektivu.

²⁹ Verdery je výrazně kritická vůči pojmu *transition*, jež pokládá za etnocentristický a zároveň ignorantský vůči autonomním procesům, kterými východní a střední Evropa prochází a jež jsou mimo zkušenost západoevropských demokracií (Verdery 1996). Trefným příkladem autonomního vývoje může být právě quasi-feudální řád typu *klientský systém*.

2.6.2 Zaměstnavatelé

Zaměstnavatelé mají klíčovou pozici v organizování levné práce podle neformálních pravidel a právě proto se jejich transakční výdaje při akceptaci *klientského systému* snižují nejvýznamněji. Neúplný seznam takto redukováných položek výdajů na nekvalifikovanou práci zahrnuje neplacení záloh sociálního a zdravotního pojištění za pracovníky, absence relativně náročné administrativy spojené s vyřizováním povolení pro zaměstnávání cizince. Dále český zaměstnavatel nemusí plnit žádné povinnosti, které Zákoník práce sice ukládá *klientovi*, ale ten je zpravidla dlouhodobě nedodržuje, protože se řídí vlastními (neformálními) pravidly. Zaměstnavatelé ochotně akceptovali zde zkoumaný způsob zaměstnávání cizinců, protože tím získali možnost mít k dispozici pracovní sílu ochotnou pracovat 12 hodin denně podle aktuální potřeby. Konečně se zaměstnavatelé zbavují odpovědnosti za pracovníky z Ukrajiny, protože poptávka po levné práci začala být uspokojována na smluvním základě s firmami *klientů*.

Ukrajinky (Bělorusky, Rusky a Moldavanky) pracují pro *klienty/klientky* obzvláště pokud se jedná o úklidové práce v rozsáhlých podnicích, například v hypermarketech. Čeští zaměstnavatelé umožňují fungování *klientského systému*, protože se samotní zdráhají zaměstnávat cizince nelegálně a protože nepreferují individuální formu jejich zaměstnávání. Zaměstnavatelé se přes *klientský systém* dostávají do světa, kde platí neformální pravidla vygenerovaná v prostředí šedé ekonomie v bývalého SSSR, se všemi technikami a náležitou kriminální praxí. Včetně násilných metod vymáhání pohledávek, vnuceného partnerství a korupce. Lépe řečeno významně se podílejí na konstituování etnicky zabarveného podsvětí v České republice.

2.6.3 Organizovaný zločin

Nástup formací organizovaného zločinu na území České republiky je shodně kladený na počátek 90. let 20. století (IKSP 2004; Nožina 2003, 83). První „prospektoři“ poskytovali ochranu/reket tzv. čepičářům, prodejcům sovětských suvenýrů na Královské cestě v Praze (Ibid.). Nožina i kolektiv autorů IKSP uvádějí prostituci, převaděčství, praní peněz a kontrolu pouličního gamblingu (tzv. skořápky) jako další významné aktivity organizovaného zločinu. Bohužel ani jeden z obou zdrojů nespecifikuje blíže položky pro aktivity jako je nelegální migrace nebo vydírání.³⁰

Ochrana/reket (anglicky racketeering) patří mezi nejstabilnější příjmy formací organizovaného zločinu z bývalého SSSR a řada autorů se shoduje v názoru, že tato kořistnická technika je substanciální složkou nezákonného podnikání těchto formací z bývalého Sovětského svazu (Volkov 1999; Freye 2002; Humphrey 1999). Tým výzkumníků AV ČR v Zakarpatské oblasti dostával na otázky k tématu organizovaný zločin odpovědi, že *„mafie spíše působí v Polsku a v České republice než na Zakarpatské Ukrajině, kde se lidé navzájem znají a pro organizovaný zločin zde není prostor. Naopak v Čechách si policie podle názoru respondentů myslí, že co si Ukrajinci udělají mezi sebou, je jejich věc, a proto*

³⁰ Výsledky longitudinálního expertního šetření IKSP dokládají, že ještě v roce 1997 bylo organizování nelegální migrace na 16. až 17. místě ze všech forem aktivit organizovaného zločinu. Zvýšený výskyt těchto aktivit byl zaznamenán v letech 1998 až 2001. V roce 2002 uvedli dotázaní experti organizování nelegální migrace na 4. místě nejrozšířenějších forem organizovaného zločinu (vydírání a vymáhání poplatků za ochranu jako 8. forma) (IKSP 2004).

v těchto podmínkách mafie bují.“ (Uherek 2005).³¹ *Klientský systém* nastolil řád v „zóně bezpráví“, je otázkou, kdo nastolil *klientský systém*. Nelze než souhlasit s tvrzením Vasilu Bezdyra, že „*život a práce v ČR bez prostředníka je riskantní*“ (Bezdyr 2001). Bezdyr má zřejmě na mysli riziko přepadení potulnými bandity, které ale do značné míry eliminuje ochrana/reket. Příslušnost ke *klientově* kolektivu uděluje pracovníkům pozici v řádu podsvětí, která je chrání před útoky „potulných gangů“ i lépe organizovaných zločinných band.³²

Pro běžné Ukrajince pracující v ČR je *klient* každý, kdo podniká tak, že přímo využívá levnou a dočasnou pracovní sílu pracovníků z Ukrajiny. Předpoklad, že se pojem *klient* nejprve etabloval na Ukrajině, dokládá výše citovaný výzkum AV ČR, tak na téma specializovaní novináři (například Livinský, Kočík 2003b). Zdánlivě odvážná teze, že *klientský systém* byl do značné míry formovaný jako „nástavec“ k technice ochrany/reket, zde nalézá první argument. „*Klient*“ je pojem, který užívají formace organizovaného zločinu pro (své) konzumenty služby ochrany/reket (Volkov, Konstantinov, Freye, Humphrey, Nožina). Nedosažitelnost jednotlivých migrujících pracovníků pro ochranu/reket určila taktiku expanze do sociálního prostoru pracovní migrace. Z *brigádýrů* a jiných neformálních vůdců pracovních kolektivů se dobrovolně nebo pod nátlakem začali stávat klienti ochrany/reket, transakční prostředníci pro pravidelné platby *reket* z ekonomických zdrojů (práce) pracovní migrace. *Klient* musí pravidelně platit za ochranu/reket, jestliže se nechce vystavit vážnému nebezpečí ze strany formací organizovaného zločinu, ale přesto jeho podnik zůstává velmi ziskovým. „*Takovou sumu si ponechával z platů svých zákazníků také pan F. Za získanou částku přitom zajišťoval zaměstnání (před zadavatelem ji legalizoval tím, že veškeré platby psal na svůj živnostenský list) a vyplácel z ní tisíc korun za každého zaměstnance včetně sebe dagestánské mafii. Tisíc korun je prakticky neměnná částka vyžadovaná jakoukoli vyděračskou skupinou*“ (Červinka 2005). Paušální platby za ochranu/reket naznačují dva specifické rysy ukrajinské varianty ochrany/reket v Čechách. 1) Klienti jsou ze strany gangů kontrolováni díky četnosti pracovního kolektivu, 2) Proběhla koordinace gangů, jež byla zapotřebí k zavedení paušálních plateb.³³

Přepadání a okrádání migrujících pracovníků na i vně území ČR utvářelo předpoklad pro logiku ochrany/reket v prostředí pracovní migrace do Česka. Aktéry přepadání byli bandité jiného druhu než ti, co poskytují/vnucují ochranu/reket, pro které Caroline Humphrey používá ruské termíny *otmorozenyje* (rozmrzlí) nebo *bezpredelenyje* (bez limitů, utržení z řetězu) a Freye je označuje jako *roving bandits* (potulní bandité) (Humphrey 1999; Freye 2003). Loupeživé nájezdy a přepadání pracovníků z Ukrajiny a jiných zemí byly aktivitami band bez vyšších úrovní řízení, šlo o primitivní a spontánní okrádání, které odpovídalo

³¹ Tento postoj je do značné míry celospolečenským konsensem. Tvrdé životní podmínky pracovníků z Ukrajiny jsou českou veřejností vnímány jako výsledek kořistnické praxe klientů, ale přitom je profit z jejich levné práce čerpán autochtonní populací (nejenom zaměstnavatelé). „Média v ČR reprodukuji mytizující postoje české veřejnosti ke tvrdě pracujícím a přitom strádajícím pracovníkům z východu. Démonizace klientů je tedy způsobem společenské distance od podtřídy dočasných pracovníků ze zahraničí. Mytizující postoje vůči Ukrajincům jsou založené na rozporu mezi soucitem a exploatací. Podle této logiky si ubohé životní podmínky Ukrajinci vlastně způsobují sami sobě. V neo-marxistické terminologii jsou podobné příklady etnické stereotypizace označovány jako racionalizace sociálních rozdílů, zde vůči podtřídě etnický definovaného proletariátu.“ (Černík 2005b).

³² Ukrajínští dělníci bývají terčem namátkových kontrol ze strany formací organizovaného zločinu, kontrolující oblast nekvalifikované pracovní migrace v daném regionu. Za této situace se by se měl oslovený pracovník prokázat příslušností ke *klientovu* kolektivu (jméno, telefon).

³³ Při takové jednotě plateb se dá očekávat, že gangy odvádějí nějaký podobně fixní paušál formaci organizovaného zločinu na vyšší úrovni.

tehdejšímu „živelnému“ kontextu pracovní migrace v ČR.³⁴ Příkladem působení tehdejších band bylo dnes již legendární okrádání Ukrajinců na autobusovém nádraží Florenc.³⁵ Balík služeb ochrana/reket zahrnuje další služby, vedle vyjednávání to může být i ochrana před státními institucemi ČR a v případě potřeby korupce státních úředníků.

2.7 Česká republika – institucionální praxe a legislativa

„Je očividné, že česká vláda nastavila zcela chybně administrativní pravidla pro boj s ilegálním pracovním trhem a doposud nebyla schopná ani vytvořit systém, který by ukrajinským dělníkům zajistil humánní podmínky. Nedůvěra Ukrajinců v důsledku toho vysoká. Ukrajínští dělníci se díky této situaci ocitají v područí pro ně jediných důvěryhodných lidí – „klientů“, kteří jsou přímo napojeni na organizovaný zločin.“ (Nožina 2003). Toto kategorické, ale do značné míry oprávněné hodnocení předního českého odborníka na organizovaný zločin je nutné zasadit do širšího kontextu: Česká migrační legislativa se z dynamické podstaty sociálního jevu migrace a z důvodů měnících se požadavků české ekonomie začala chovat jako instrumentální právo, jako nástroj politiky. Což je sledované skupině migrantů dobře známý koncept práva z domácího prostředí a tudíž nezůstal bez funkční odezvy v řádu aplikace neformálních pravidel (řečeno s Pejoviche), jejichž nevyčerpatelnou studnicí je kriminální sub-kultura a její praktické inovace v rámci šedé ekonomie Sovětského svazu. Vzorce pracovní migrace a intenzita migračních toků byly předurčené poptávkou po levné práci cizinců a jejich motivacemi k odchodu ze zdrojové země. Pracovní migrace a její kvantita se stala skutečností během tzv. živelného období a to přes restriktivní opatření učiněná v následujícím „transformačním období“. Výsledné zvýšení transakčních nákladů nepřímo vyvolalo odezvu v prostředí organizovaného zločinu.

Zda šlo tomuto vývoji předcházet, zůstává otevřenou otázkou, ale důsledné potírání *potulných banditů* (nebo „utržených z řetězu“) by bylo argumentem proti zavádění ochrany/reket v prostředí pracovní migrace. To znamená, že vhodný čas pro implementaci preventivní bezpečnostní politiky v prostředí pracovní migrace byla první polovina 90. let minulého století. Dnes, kdy je *klientský systém* relativně stabilizovaným způsobem organizování pracovní migrace v ČR, je již třeba uvažovat o odstranění jeho propojení s organizovaným zločinem (viz závěrečné poznámky).

2.8 Závěr

Vznik a formování tzv. *klientského systému* provází řada charakteristických funkcí a kulturních rysů organizovaného zločinu v prostoru bývalého Sovětského svazu. Níže uvedené závěry jsou výsledkem aplikace některých teoretických konceptů pro uchopení principu organizovaného zločinu ze zemí bývalého SSSR na modus organizování dočasné pracovní migrace v ČR.

Provázanost společenské transformace a disperze organizovaného zločinu do běžného ekonomického života demonstroval Svetozar Pejovich na modelu interakcí mezi formálními a neformálními pravidly. Právě organizační modus pracovní migrace zvaný *klientský systém* je

---

³⁴ Pokud tyto skupiny přežijí a zůstávají aktivní v kriminálním světě, pak se zpravidla dostávají pod kontrolu vyšších formací organizovaného zločinu, nebo se tyto skupiny mohou vyvíjet až na úroveň autonomních hierarchických uskupení organizovaného zločinu. Příklad takové „success story“ dokládá Konstantinov v Petrohradě (Konstantinov 1996).

³⁵ „Loupeže na autobusovém nádraží Florenc má údajně dlouhodobě na svědomí jakýsi čečenský gang.“ (Červinka 2005).

do jisté míry produktem těchto interakcí. Úspěšné etablování organizovaného zločinu v prostředí pracovní migrace spočívá v několika souběžných a vzájemně propojených činitelích, jako jsou ekonomická situace v ČR a na Ukrajině, tradice pracovní migrace, apod. V prvních polovině 90. let bylo transformační úsilí směřované na změny ekonomického a politického systému země a dílčím procesům společenské změny nebylo věnována taková pozornost, jakou by si asi zaslouhovaly. Pracovní migrace se pozvolna stávala doménou pro uplatňování neformálních pravidel organizace. Těchto „transformačních opomenutí“ v ČR je více, ale propojení pracovní migrace a organizovaného zločinu může sloužit jako příklad dalekého dosahu „lapsů“ transformace.

V České republice se nerozvinul autonomní organizovaný zločin v takové míře jako v zemích bývalého Sovětského svazu z důvodu odlišné historické zkušenosti. Autochtonní populace jinak reaguje na chování státních institucí a je dlouhodobě ovlivňována vlastní tradicí právního řádu, která se souvisle odvíjela od založení první Československé republiky. Nicméně právě inkorporace pracovní migrace do sféry zájmů organizovaného zločinu v ČR zpochybňuje tezi o výhradním importu organizovaného zločinu na území republiky. Zločinné organizování pracovní migrace vznikalo interakcemi s místními podmínkami, o čemž svědčí i existence *klientského systému*. V pojmech *interaktivního modelu* v České republice nastala situace, kdy po „živelném“ období volného přístupu cizinců na trh práce začaly státní instituce ČR přijímat *ad hoc* opatření k omezení migračních toků, jež lze hodnotit jako *exogenní změny*. Těmito kroky vzrostly transakční výdaje všech aktérů pracovní migrace a do procesu začali vstupovat „neformálové“, budoucí *klienti*, potulní bandité (mnohdy pozdější *reketýři*) a konečně řídicí složky organizovaného zločinu. Lze se dohadovat, odkud přišla iniciativa k „privatizaci“ pracovní migrace organizovaným zločinem, ale z výše uvedeného vyplývá, že se tzv. *klientský systém* formoval interakcemi v ČR. Původní neformální pravidla jsou sice „sovětským importem“, ale podoba jejich uplatnění v praxi je do značné míry ovlivněná českým prostředím a českými aktéry.

Vadim Volkov používá k teoretickému uchopení organizovaného zločinu východoevropských zemí bývalého SSSR koncept násilného podnikání (*Violent Entrepreneurship*), které si uzurpuje zákon a řád. Respektive násilné podnikání probíhá v intencích zločinného řádu, jenž se vyvíjel na pozadí dějinných zvrátů na území Ruské říše.³⁶ Nástrojem k vymáhání zločinného práva, a tím i propojení veřejného života s kriminálním podsvětím je poskytování/vnucování služeb ochrana/reket, pro který Volkov užívá pojem vnucené partnerství (*Enforced Partnership*).

Koncept násilného podnikání Volkov opírá o tezi mocenského vakua v prostředí soukromého podnikání (tj. nedostatek legálních záruk a cest k vymáhání pohledávek, nebo politických sil, jež by je prosazovaly). Expanze do „nechráněného prostředí“ soukromého podnikání bylo jen otázkou času a zručnosti soukromých vymahatelů moci pomocí techniky ochrana/reket. Nejinak tomu bylo v případě etablování organizovaného zločinu v ČR.

Substanciální složkou organizovaného zločinu sovětské provenience je expanze a pracovní migrace v ČR se ukázala vhodnou oblastí k prosazení aktuálního pojetí kriminálního „zákona“ a řádu v intencích násilného podnikání. V tomto ohledu je *klientský systém* jakýmsi druhem sociální dohody mezi jeho aktéry (vyjma vlastních migrantů !). Je zde jednotná praxe vybírání paušálních poplatků ochrany/reket za pracovníka a téměř jednotná sazba za hodinu

---

³⁶ Po pádu komunistických režimů ve východní Evropě se projevil jejich zločinný a svévolný charakter. Hypertrofie organizovaného zločinu v prostoru států SNS byla důsledkem splynutí legitimních snah o individuální prosperitu s kriminálním jednáním.

práce a strhávání podílu z platu. Volkov vyvozuje, že koncepty násilného podnikání a soukromého prosazování moci si osvojují bývalí i současní zástupci bezpečnostních složek státu.

Organizovaný zločin ze zemí bývalého SSSR disponuje sociálními koncepty (např. *kryša*), jež jsou aplikovatelné i v prostředí bezpečnostních složek státní administrativy. Volkovův koncept organizovaného zločinu předpokládá vývojovou linku počínající kriminálními praktikami v rámci šedé ekonomie SSSR, které se rozvíjí v násilné podnikání a soukromém prosazování moci, následuje propojení s bezpečnostními složkami státu a vývoj vrcholí v quasi-regulérní podnikání agentur na ochranu osob a majetku. Nejenom podle Volkova má organizovaný zločin z principu tendenci narušovat politickou integritu států. Není v možnostech této práce posoudit, nakolik je tato hrozba organizovaného zločinu reálná (nebo realizovaná) v prostředí pracovní migrace, ale existuje řada signálů o tom, že tento vývojový proces se stává realitou i v ČR.

Kulturně-historický aspekt organizovaného zločinu v Sovětském svazu a v jeho nástupnických republikách dokumentuje Caroline Humphrey jako vývoj mocenského ideologického mýtu kriminálního podsvětí, jež se adaptuje na specifické podmínky v prostředí kultury socialismu. Podobně jako Volkov i Humphrey klade důraz na techniku ochrany/reket a stejně jako on ji pokládá za přemostění legitimního ekonomického jednání a kriminálních aktivit. Z pozice sociální antropologie se Humphrey více koncentruje na aktéry. Gangy vymahačů žijící podle mocenského ideologického mýtu *ponijatie* se prezentují jako záruka zákonnosti, disciplíny a pořádku a podle toho také jednají – jako spořádání lidí ztělesňující nepsaný zákon. Sociální život banditů se stává etickým postojem a způsobem života – kulturou. Kriminální subkulturu v prostředí pracovní migrace lze jen tušit, podobně jako prosazování mocenského ideologického mýtu.³⁷ *Klientský systém* je do značné míry kulturním artefaktem vycházející ze sovětských i předsovětských tradic (ne kriminálních), alespoň co se týká principu ovládání pracovních kolektivů. Proto má organizovaný zločin snadnou návaznost na vnitřní uspořádání těchto skupin. Společenské nebezpečí *klientského systému* nespočívá v ekonomické praxi zprostředkovatelů práce ani v polo-feudálním uspořádání jejich pracovních kolektivů, ale v jeho propojení se světem zločinu přes techniku ochrany/reket. Bezpečnostním rizikem je skutečnost, že jsou pracovní migranti na území České republiky často nuceni žít (mít status) v sociálním prostoru, kde je kulturním kapitálem znalost zločinecké etiky a kriminální zkušenost.

2.9 Závěrečné poznámky k bezpečnostní otázce organizovaného zločinu v prostředí pracovní migrace

- Dočasná migrace nekvalifikovaných pracovníků nesmí být zločinem. Jedná se o legitimní ekonomické jednání, které může být „ilegalizované“ a dostat se tak do sféry zájmů organizovaného zločinu spolu s aktivitami jako je obchod se zbraněmi či spolu s výrobou omamných látek anebo obchodem s lidmi.
- Dlouhodobé působení pravidel a „řádu“ zločinného podsvětí v prostředí pracovní migrace může mít efekt ustálení široké sociální základny organizovaného zločinu v ČR. Tímto efektem může docházet k reprodukci těchto pravidel.

---

³⁷ Kriminální sub-kultura sovětské provenience bude lépe detekovatelná ve vězeňském prostředí.

- Organizovaný zločin se bude cíleně pokoušet o narušení integrity některých institucí ČR, které přicházejí do styku s cizinci pomocí korupce. Protiopatřením (v dialektickém pojetí) může být posílení důvěry cizinců v instituce ČR.
- Někteří aktéři, napojení na struktury organizovaného zločinu v oblasti pracovní migrace, tendují k legálnímu podnikání v této oblasti. V tomto směru je na místě úvaha, zda a jak je možné tyto aktéry izolovat od formací organizovaného zločinu. V tomto ohledu bude přínosem participace zaměstnavatelských a odborových svazů.
- Zvážit míru postihu a formy prevence nelegálního zaměstnávání cizinců.
- Stále není jasná diferenciace krátkodobé (sezónní) pracovní migrace a dlouhodobé imigrace z pohledu implementace migrační politiky ČR do praxe.

Před Českou republikou stojí řada výzev spojených s pracovní migrací. Zásadní z bezpečnostního hlediska je cílenou a citlivou politikou zbavit toto prostředí zločinného prostředí. Budoucí vývoj možná tento proces usnadní, protože takzvaný *klientský systém* (způsob organizace práce) ztrácí na efektivitě. Paradoxně je to výše transakčních výdajů *klientského systému*, která snižuje konkurenceschopnost práce migrantů z bývalého Sovětského svazu. Ukrajinci a další potenciální pracovníci se orientují na země jižní Evropy, protože na českém trhu se dostávají díky výdajům za zprostředkování práce a ochranu/reket do soutěže s nekvalifikovanou pracovní silou z „nových“ zemí EU (Litva a Slovensko). V neposlední řadě roste na Ukrajině životní úroveň.

3. Literatura

- Bedzyr, Vasil: Migration from Ukraine to Central and Eastern Europe“, In: C. Wallace – D. Stola (eds.): *Patterns of migration in central Europe*. Palgrave, New York 2001, s. 277-293.
- Cejp, Martin a kol.: *Organizovaný zločin v České republice III*, Institut pro kriminologii a sociální prevenci (IKSP), Praha 2004.
- Černík, Jan: *Klientský systém jako quasi-feudalismus v Česku*. 2005, [online], <<http://www.migraceonline.cz>>.
- Černík, Jan: Migrační potenciál SSSR, Ukrajina, Moldavsko, Bělorusko, problematika ekonomické migrace. In: *Migrace do České republiky, sociální integrace a lokální společnosti v zemích původu*. Uherek, Zdeněk – Weinerová, Renata (eds.), Etnologický ústav AV ČR, Praha 2004.
- Červinka, Ondřej: Ukrajinská pracovní migrace v České republice: případová studie. In: *Migrace do České republiky, sociální integrace a lokální společnosti v zemích původu*. Uherek, Zdeněk – Weinerová, Renata (eds.), Etnologický ústav AV ČR, Praha 2004.
- Čynč, Vasyl: Hroši robljať hroši (rozpověď pro te, jak ukrajinci zdobuvajut' če'ski vizy). *Porohy (Časopys dlja ukrajinciv u Čes'kij respublici)*, 2001, č. 1, str. 13.
- Drbohlav, Dušan: Nezlomná touha o „levných cizincích“, *Respekt*, Rubrika: Cizinci, 19.7.1999.
- Finckenauer, O. James – Waring, Elin: *Challenging the Russian Mafia Mystique*. National Institute of Justice Journal, April 2001.
- Freye, Timothy: Private Protection in Russia and Poland, *American Journal of Political Science*, Vol. 46, No. 3, July 2002, s. 572-584.

- Horáková, M. – Polívka, M. – Čerňanská, D. – Rudolf, V.: *Nelegální zaměstnávání cizinců jako překážka v jejich žádoucí integraci na trhu práce. Část 2*. Praha, Výzkumný ústav práce a sociálních věcí 2001.
- Humphrey, Caroline: Russian Protection Rackets and the Appropriation of Law and Order. In: *States and Illegal Practices*. Ed. J. Heyman. Berg, Oxford 1999.
- Humphrey, Caroline: *The unmaking of Soviet Life: Everyday Economies after Socialism*. Cornell University Press, New York 2002.
- Kontra, Martin: Příliš horliví kopáči, *Respekt*, Rubrika: Z domova, 9.10.1995.
- Kryvulchenko, Oleksij: *Ukrajinci-zarobitčany v Itálii: Umoví práci ta sociálne stanovišče*. Centr miru, konvencij ta zovnišnoj politiky Ukrajiny 2003. 2003, [online], <<http://www.ji-magazine.lviv.ua/kordon/migration/2003/kryvulch.htm>>.
- Livínský, Oleksa – Kočík, René: *Ukrajinská Odysea*. 2003b, [online], <<http://www.infoservis.net/art.php?id=1069232781>>.
- Livínský, Oleksa – Kočík, René: Výnosné povolání: obchodníci s prací. In: Za prací do ČR, příloha Lidových novin. 2003a, [online], <<http://www.infoservis.net/art.php?id=1069232801>>.
- Nožina, Miroslav: *Mezinárodní organizovaný zločin v České republice*. Themis, Praha 2003.
- Trends in International Migration*. OECD, SOPEMI, 2002.
- Pejovich, Svetozar: The Transition Process in an Arbitrary State: The Case for Mafia, *International Business Review* 1:1, 1997.
- Pekař, Ž. R.: *Život gastarbeiters v Česku*. 2003, [online], <<http://www.infoservis.net>>.
- Scheinost, Miroslav: *Trestná činnost cizích státních příslušníků v ČR: etnický faktor v organizované kriminalitě*. Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha 1996.
- Švehla, Marek.: Strašidelní zachránci z Ukrajiny. *Respekt*, 2004, roč. 15, č. 13.
- Uherek, Zdeněk – Valášková, Nad'a – Plochová Kateřina – Mušinka, Mikuláš: Pracovní migrace ze Zakarpatské Ukrajiny do ČR. In: *Migrace do České republiky, sociální integrace a lokální společnosti v zemích původu*. Uherek, Zdeněk – Weinerová, Renata (eds.), Etnologický ústav AV ČR, Praha 2004.
- Verdery, Katherine: *What was Socialism and what comes next?* Princeton University Press, Princeton 1996.
- Volkov, Vadim: Violent Entrepreneurship in Post-Communist Russia, *Europe-Asia Studies*, Vol. 51, No.5, Jul. 1999, s. 741-754.

II. Analýza dotazníkového šetření

1. Popis šetření

IOM Mezinárodní organizace pro migraci v rámci „Pilotního výzkumu prostředí obchodu s lidmi na území České republiky“ oslovila zaměstnance **Správy uprchlických zařízení MV ČR** (dále SUZ), příslušníky **Policie ČR Služby cizinecké a pohraniční policie** (dále CPP), **Útvaru pro odhalování organizovaného zločinu** (dále ÚOOZ) a dále pracovníky některých nevládních neziskových organizací: **La Strada**, **Charita**, **Organizace pro pomoc uprchlíkům** (dále OPU), **Poradna pro uprchlíky** (dále PPU), **Poradna pro občanství, občanská a lidská práva** (dále PPO) a **Sdružení občanů zabývajících se emigranty** (dále SOZE). Tito respondenti byli požádáni, aby vyplnili krátký dotazník (viz příloha). Měli se v něm anonymně vyjádřit k tomu, jak podle svých osobních zkušeností vnímají jiné formy obchodování s lidmi, než je oblast sexuálního vykořisťování.

K dotazníku bylo pro snazší orientaci v této oblasti přiloženo znění § 232a zákona č. 537/2004 Sb., „Obchodování s lidmi“.³⁸

2. Metodologie šetření

Dotazníkového šetření se zúčastnilo celkem 674 respondentů: 68 zaměstnanců **SUZ** (většinou se jedná o pracovníky oddělení pro práci se žadateli – sociální pracovníky, ubytovatele a zdravotníky – Příjímací středisko Vyšní Lhoty, Pobytové středisko Bělá-Jezová, PoS Bruntál, PoS Červený Újezd, PoS Havířov, PoS Kašava, PoS Kostelec nad Orlicí, PoS Seč, PoS Stráž pod Ralskem, PoS Zbýšov), 593 příslušníků **CPP** (většinou pracujících v oblasti kontroly a povolování pobytu, jako policejní inspektori, vazylových zařízeních a na hraničních přechodech), 7 příslušníků **ÚOOZ** (zabývajících se organizovanou ilegální migrací) a 7 pracovníků výše jmenovaných nevládních organizací: 5 sociálních pracovníků (**Charita**, **OPU**, **PPU** a 2 **La Strada**) a 2 právníci (**PPO**, **SOZE**). K tomuto nepoměru muselo být přihlédnuto i při zpracování dotazníků: byla zvolena kombinace kvalitativně-interpretací a kvantitativní metody. V dotazníku byl použit model otevřených otázek, v nichž mají respondenti možnost podrobněji rozvést a komentovat jednotlivá témata.

Do rozboru byly zahrnuti pouze ti respondenti, kteří se podle vlastních slov s problémem obchodování s lidmi za jiným účelem, než je sexuální vykořisťování, setkali osobně. Mezi pracovníky nevládních a neziskových organizací byli o vyplnění dotazníku požádáni právě ti, kteří s potenciálními oběťmi obchodování s lidmi přicházejí nejvíce do styku, z tohoto důvodu a vzhledem k menší návratnosti dotazníků jsme v této skupině přihlíželi ke všem odpovědím.

Následující rozbor tedy bere v potaz odpovědi:

- 19 zaměstnanců **SUZ** (tj. 28% z celkového počtu vyplněných dotazníků od zaměstnanců SUZ)
- 88 příslušníků **CPP** (15%), 2 příslušníků **ÚOOZ** (29%)
- 7 zaměstnanců **NNO** (100%)

---

³⁸ Zákon účinný od 22. října 2004, kterým se mění zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.

3. Výsledky šetření

3.1 Obsah pojmu „obchodování s lidmi“

Ještě předtím, než byla respondentům položena otázka, zda se dříve (osobně) setkali s případy obchodování s lidmi, jinými než za účelem sexuálního vykořisťování, a než jim bylo nabídnuto ke srovnání znění novely trestního zákona (otázka č. 3), byli požádáni, aby popsali, jak sami rozumějí pojmu „obchodování s lidmi“ (otázka č. 2). Účelem bylo zjistit, jak sami vnímají a případně v praxi používají tento pojem.

Ze všech odpovědí lze obecně vyvodit, že podle respondentů není hranice mezi obchodováním s lidmi a dalšími trestnými činy jasná. Zejména je patrná jeho přímá souvislost s převaděčstvím a nelegálním zaměstnáváním – mnozí respondenti, bez rozdílu zaměstnání, za obchodování s lidmi považují právě pouze tyto jevy, další je uvádějí ve výčtu dalších definic obchodování s lidmi.

V odpovědích respondentů **SUZ** se kromě převaděčství (či „nelegálního přechodu hranic za úplatu“) objevuje i nelegální zaměstnávání („nelegální zprostředkování práce“, „práce načerno“ nebo „nelegální participace na levné pracovní síle“). Nejčastější jsou však odpovědi, odpovídající některé z částí § 232a, zejména odstavci 1a), 1c), 2a) a 2c), tj. týkající se obchodu za účelem pohlavního styku, sexuálního zneužívání, nucené práce či jiné formy vykořisťování. Méně se vyskytuje obchodování nebo jiné trestné činy mající souvislost s dětmi („sexuální vykořisťování“ nebo „zneužití dětí“, „dětská práce“, „únosy a prodej dětí“) a sexuálním zneužíváním dospělých („sexuální zneužití žen“, „sexuální vykořisťování“, „organizovaná prostituce“).

Větší důraz na jiné formy obchodování než je obchodování za účelem sexuálního vykořisťování lze vysvětlit tím, že byl dotazník takto zaměřen a že již v úvodu byli respondenti vyzváni, aby se soustředili zejména na tuto oblast. Z odpovědí převažují různé formy nucených prací a vykořisťování, důraz bývá kladen na kontrast mezi tím, že oběti není zapláceno a pachatel se obohacuje na její úkor: srov. odpovědi „pokud je člověk zaměstnán a není mu zapláceno“, „práce, při níž je odváděna část výdělku“ a „nucená práce, využívání a vykořisťování osob pouze za účelem vlastního zisku, při které nejsou respektovány zákonné a mravní normy společnosti a svobody jednotlivce“. V odpovědích se zřídka objevují i jiné než pracovní formy vykořisťování, např. obchod s lidskými orgány, nucení k trestné činnosti („nucení lidí k práci, která je v rozporu se zákonem“) nebo „nucení lidí k sňatku, verbování do armády“.

Mezi explicitně zdůrazňovanými aspekty tohoto obchodování s lidmi jsme zaznamenali znaky zneužití omylu a zlákaní: „pokud je člověk vylákan do jiného státu za účelem, se kterým souhlasí (např. určité zaměstnání), ale nakonec je podveden (např. musí vykonávat jinou práci se kterou nesouhlasí)“, dále zneužití tísně poškozených (ti jsou k práci „nuceni ekonomicky“, nebo jsou nuceni přijmout nevýhodné podmínky „aby uživilí své rodiny“) a použití pohrůžky násilím, srov. „nelegální zaměstnávání žadatelů o azyl za účelem zneužívání těchto osob – dochází i k vydírání“ a „nucená práce pod pohrůžkou fyzického násilí“.

Respondenti z řad **CPP** a **ÚOOZ** při hodnocení obsahu pojmu „obchodování s lidmi“ používají komplexnější formulace, pokrývající více okolností a podob tohoto jevu, srov.

následující formulace: „obchod za účelem získání levné pracovní síly nebo sexuálního vykořisťování; najímání, přepravování, převádění, přechovávání nebo přijímání osob na základě vyhrožování, použití síly či jiných forem nátlaku, pomocí únosu, podvodu, lži nebo zneužití moci“; „otrocké zneužití člověka k vlastnímu obohacení – prostituce, nucené práce, převaděčství“; „nábor, přeprava, předávání osob pod hrozbou či přímo na případné týrání, podvod, únos, úplatu, za účelem sexuálního zneužívání, práce, otroctví, nevolnictví nebo odnětí tělesných orgánů“; „za oběti obchodu s lidmi považují ty osoby, které byly dopraveny na území ČR pod nejrůznějšími záminkami a se slibem lepšího života v ČR (...). Tyto osoby jsou zde pak omezeny na osobní svobodě jinou osobou, pro kterou musí zpravidla nelegálně pracovat a žít za minimální mzdu v nelidských podmínkách. Tyto osoby bývají zneužity k páčání kriminálních trestných činů. Jsou levným pracovním nástrojem.“

Častější jsou u této skupiny i obecné definice obchodování s lidmi, jež tento trestný čin hodnotí nebo ho zařazují mezi ostatní trestné činy: „jakákoliv činnost, při které se člověk stává zbožím“, „obchod s lidmi znamená jakési parazitování jednoho člověka na druhém“, „využívání lidí k zisku, zaměstnávání v celé kapitalistické soustavě, obchod s občany rozvojových zemí“, „jednání směřující proti lidské důstojnosti“, „jedna z forem organizovaného zločinu, protiprávní, společensky zavrženíhodné jednání, směřující proti lidské důstojnosti a svobodě“. V mnoha případech respondenti hodnotí tento pojem jako „(příliš) široký“ a nesnadno vymezitelný. V ojedinělých případech zpochybňují, že je obchodování s lidmi trestný čin, srov. následující komentář jednoho z policistů, zpochybňující možnost donucení oběti a implikující její zodpovědnost: „Podle mě je to abstraktní pojem, pokud mám nějaké vlastnosti osobnosti, tak se mnou nemůže nikdo manipulovat proti mé vůli. Pokud mě někdo zblblnul nějakou lepší vidinou a já jsem se dostal do určité závislosti, tak je to výsledek tohoto zaváhání. Za chyby se platí.“

Respondenti často spatřují souvislost mezi obchodováním s lidmi a nelegální migrací, i s „tzv. sociální turistikou“, dále s převaděčstvím, a to jak do ČR („nelegální migrace osob z chudých zemí do určené země za nepředstavitelné peněžní obnosy“), tak ven z ČR („profit ze žadatelů o azyl, finanční hotovost za útěk do ciziny“). Součástí definice bývá i zmínka o nelegálním zaměstnávání („nelegální zaměstnávání cizinců a zprostředkovávání práce cizincům skrze klienty“).

Děti jakožto oběti bývají explicitně zmíněny méně často, a to buď obecně („nelegální obchod s dětmi“), nebo v souvislosti s obchodováním za účelem sexuálního zneužívání („dětská prostituce a pornografie pod nátlakem“) nebo adoptí („nezákonné adopce“, „nelegální obchod s dětmi určenými k adopci“).

Nejobvyklejší jsou odpovědi, které spadají do vymezení vyjádřené v § 232a odst. 2: různé formy sexuálního vykořisťování (např. „najímání, ukrývání, zadržování osob k pohlavnímu styku“, „obchod s „bílým masem“ (prostituce)“). Objevují se zde i definice používající pojem „otroctví“ („prodej do otroctví“, „otroctví, nevolnictví“, „novodobé otroctví“). V jednom případě se vyskytl popis kombinace dvou účelů obchodování: „nalákání na práci a následné zneužití k prostituci“.

Nejširší skupinou odpovědí jsou definice spadající pravděpodobně pod odst. 2c): nucené práce a jiné formy vykořisťování (často na obecné rovině v této nebo podobné podobě: „obohacování se prostřednictvím vykořisťování druhých osob“, „obchod s nájemními dělníky“). Mezi jinými formami vykořisťování než jsou nucené práce převažuje obchod s lidskými orgány („prodej orgánů“, „obchod s lidskými orgány“, „transplantace z úplatu“),

jednou se zde objevuje „vykořisťování za účelem páchaní trestné činnosti“ a následující vymezení: „muži – gladiátoři (boj na život a na smrt)“.

Respondenti **CPP** častěji blíže specifikují okolnosti, za kterých jsou nucené práce vykonávány, zdůrazňováno bývá zejména nepřiměřené finanční ohodnocení a „nelidské podmínky“: „nucená práce za minimální finanční odměny“, „součástí obchodu s lidmi jsou cizinci, kteří jsou nuceni pracovat v nelidských podmínkách a za tuto práci nedostávají odpovídající mzdu“, „dovoz cizinců na podřadné práce (bez sociálního zabezpečení, minimální platy)“, „výplata velkých částek zprostředkovatelům práce“, „obchod s levnou pracovní silou“, „zprostředkování ilegálního zaměstnání a následné zabavování výdělků“, „nucená práce za účelem splácení dluhu“.

Okolnosti, jež jmenuje § 232a, specifikují respondenti následujícím způsobem: znaky pohrůžky násilím se vyskytují u odpovědí hovořících o „vymáhání výpalného od cizinců pracujících v ČR“ či „vymáhání výpalného od cizinců s legálním i nelegálním pobytem“, další respondent míní, že „tyto osoby žijí v neustálém strachu o svůj život“. Za formu nátlaku lze považovat i zabavení dokladů („zaměstnavatel sebere doklady a využívá tyto lidi k práci bez odměny“). Častý je i aspekt zneužití omylu („sjednávání práce v ČR s příslibem slušného výdělku“) či tísně („organizované zneužívání bezmoci, chudoby lidí na okraji společnosti“, „jakékoliv zneužívání tíživého postavení cizinců k vlastnímu prospěchu“, „využívání cizinců k obohacení, využívání jejich bídy, válečných konfliktů v jejich vlasti“, „zneužití závislosti či tísně konkrétní osoby, která je podřízena tzv. podnikateli-klientovi“, „využívání tísně (parazitování z práce druhých)“.

Někteří respondenti zmiňují souvislost s organizovaným zločinem: „občané ekonomicky slabých států jsou zneužíváni buď jednotlivci nebo organizovanými skupinami osob“, „dopouští se toho především organizovaný zločin“, „mafiašské zprostředkování práce (tzv. družstva)“.

Zaměstnanci **NNO**, kteří se dotazníkového šetření zúčastnili, odpovídali vesměs podobným způsobem jako ostatní skupiny, je u nich ale patrnější větší teoretické povědomí o tomto problému (respondenti z **OPU** a **La Strady** používají definici tzv. Palermského protokolu, zahrnující „nucenou prostituci, nucenou práci, nucený sňatek, prodej orgánů, v širším smyslu pak vykořisťování, otroctví a nevolnictví.“ (La Strada). Respondentka pracující pro **Charitu** označuje obchodování s lidmi za „formu novodobého otroctví“ a kromě již zmíněných podob k němu řadí i „verbování do polovojenských oddílů“, „nucení k sňatku“ a „žebrotě“ a „převaděčství“. Dalším zmíněným typem je „lichva“ (PPU), tedy zřejmě nutnost vydělávat na splácení dluhu nucenou prací, okolnostmi obchodování „nucená práce za nelidských a ponižujících podmínek“ (SOZE).

Za citaci stojí poněkud odlišný a podrobnější výklad právníka **PPO**: „Obchodování s lidmi znamená dle mého názoru získávat prospěch z práce nebo jiné činnosti druhého člověka, který je de facto nesvobodný. Všechny tyto 3 znaky: 1) získávání prospěchu ze strany pachatele, 2) práce nebo jiná činnost oběti a 3) nesvoboda oběti, musí být splněny, ovšem jejich forma se může lišit. Prospěch získává i tzv. „zákazník“, práce či jiná činnost může spočívat v sexuální prostituci, práci, páchaní trestné činnosti, rození dětí, dárčovství orgánů, v dání se k dispozici pro provádění lékařských či jiných pokusů nebo i v pouhém prožívání štěstí (v případě dětí prodaných za účelem adopce). Nesvoboda může spočívat v absolutním uvěznění, nebo v hrozbě násilím, ale rovněž v tak špatných ekonomických, sociálních nebo psychických podmínkách života oběti, že lidská svoboda je fakticky vyloučena. Tato definice je určitě širší než § 232a trestního zákona.“

3.2 Trestná činnost související s obchodováním s lidmi

Respondenti byli požádáni, aby se pokusili posoudit, s jakými dalšími trestnými činy obchodování s lidmi souvisí, případně aby také tuto souvislost popsali (otázka č. 4).

Nejčastější odpovědi shrnuje následující přehled:

Trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných

- nedovolené překročení státní hranice: 9 respondentů
- převaděčství: 24 respondentů
- padělání a pozměňování veřejné listiny: 17 respondentů

Trestné činy daňové

- neodvedení daně, pojistného na sociální zabezpečení, na zdravotní pojištění (nelegální zaměstnávání): 32 respondentů

Trestné činy proti majetku

- podvod: 7 respondentů
- krádeže: 27 respondentů

Trestné činy obecně nebezpečné

- nedovolené ozbrojování: 4 respondenti
- nedovolená výroba a držení omamných a psychotropních látek a jedů: 13 respondentů

Trestné činy hrubě narušující občanské soužití

- kuplířství: 4 respondenti
- nedovolené nakládání s tkáněmi a orgány: 3 respondenti

Trestné činy proti rodině a mládeži

- obchodování s dětmi (za účelem adopce): 4 respondenti
- únos: 5 respondentů

Trestné činy proti životu a zdraví

- vražda: 9 respondentů
- ublížení na zdraví: 7 respondentů

Trestné činy proti svobodě a lidské důstojnosti

- vydírání: 40 respondentů
- omezování a/nebo zbavení osobní svobody: 25 respondentů
- zavlčení do ciziny: 1 respondent
- loupež: 27 respondentů

Při hodnocení této trestné činnosti respondenti většinou rozlišují trestnou činnost, které se dopouštějí oběti obchodování, od trestné činnosti páchané v této souvislosti pachateli obchodování s lidmi nebo organizovanými skupinami. Obecně lze říci, že trestná činnost páchaná oběti obchodování s lidmi je považována za méně závažnou, oběti při ní jednají pod nátlakem a z donucení (jsou „snadno manipulovatelné“) (srov. následující názory), pachatelé obchodování s lidmi jsou naopak často spojováni s organizovaným zločinem a závažnějšími formami trestných činů:

- „zoufalá situace závislé osoby (bez dokladů, peněz) ji může nutit k páčání trestné činnosti (padělání a pozměňování dokladů, krádeže, loupeže...)“ (CPP)
- „vydírání ze strany obchodníků s lidmi, krádeže, loupeže ze strany obětí (v důsledku nedostatku peněz)“ (CPP)
- „prostřednictvím vydírání jsou lidé nuceni páchat např. majetkovou trestnou činnost. (...) jsou přiváděni do bezvýchodných situací, kdy se ocitají v ČR bez dokladů i bez prostředků a proto páchají drobnou majetkovou trestnou činnost a podílejí se i na falšování a pozměňování cestovních dokladů.“ (CPP)
- „Ze strany obchodované osoby – nedovolené překročení hranic, nelegální status na území ČR, nelegální práce (mnohdy souvisí se zlákaním a donucením ze strany obchodníka). Ze strany obchodníka – falšování dokladů a víz, nelegální převaděčství, omezování osobní svobody, omezování pohybu, fyzické a psychické násilí, nelegální zaměstnávání osob, ...“ (La Strada)

3.3 Popis případů obchodování s lidmi

Respondenti měli v odpovědi na otázku č. 5 upřesnit, z jakých zemí byly oběti, se kterými se osobně setkali, jakými způsoby se zpravidla dostávaly do ČR, jak jim byla nabízena práce. Byli také požádáni, aby se pokusili specifikovat, jakému typu obchodování byly tyto osoby vystaveny, jakou práci a za jakých podmínek vykonávaly, zda na ně byl vyvíjen nátlak a zda byly podvedeny.

3.3.1 Země původu obětí

Nejčastěji jmenované země původu obětí shrnuje následující přehled (podle četnosti výskytu odpovědi):

země původu	počet odpovědí
Ukrajina	62
bývalý SSSR	54
Moldavsko	28
Čína	21
Vietnam	16
Bělorusko	15
Indie	10
Rumunsko	9
bývalá Jugoslávie	8
Rusko	8
Slovensko	7
Srí Lanka	7
Afghánistán	5
Bulharsko	5
Kazachstán	5

země původu	počet odpovědí
Arménie	3
Irák	3
Írán	3
Mongolsko	3
Albánie	2
Kyrgyzstán	2
Litva	2
Pákistán	2
Turecko	2
Bangladéš	1
Gruzie	1
Kongo	1
Niger	1
Polsko	1
Uzbekistán	1

Kromě konkrétních států respondenti za oblast původu obchodovaných lidí označovali i „postkomunistické země“, „bývalý východní blok“, „chudé země“, „rozvojové země“, „krizové oblasti světa (válečné konflikty, chudé země)“, „země třetího světa“, „Afriku“, „(východní) Asii“ a „Balkán“.

Několikrát bylo zmíněno i to, že „území ČR je zpravidla teritoriálně rozděleno“ podle oblasti původu.

3.3.2 Způsoby tranzitu obětí do ČR

Podle zkušeností respondentů u obchodovaných lidí dochází v podobné míře k překročení hranice legální cestou i nelegálními způsoby: buď přicházejí do ČR s vízem za účelem turistiky (do 90 dnů) – 57 respondentů, s vízem za účelem práce nebo podnikání – 16 respondentů, anebo – ve velkém množství případů – překračují hranici nelegálně – 49 respondentů, sami nebo za pomoci převaděče nebo organizované skupiny – 27 respondentů.

Jako častý model je zmiňováno překročení hranice s platným turistickým nebo pracovním vízem, které následně propadlo a tito cizince dále na území ČR pobývali nelegálně. Respondenti **SUZ** častěji uvádějí jako způsob legalizace pobytu podání žádosti o azyl. Oproti nim respondenti **CPP a ÚOOZ** podrobněji popisují způsoby legálního příchodu i nelegálního překračování hranic.

Mezi legálními způsoby příchodu na území ČR převažují krátkodobá víza za účelem turistiky, ale často se objevují i pracovní víza a víza za účelem podnikání: „postižené osoby přijíždějí na turistické vízum, po překročení jeho platnosti zůstávají ilegálně“, „turistické vízum – fingovaný účel cesty, falšované vouchery“, „podvodným získáním povolení k pobytu či víza“, „pozvání, vouchery, pracovní/turistická víza“, „pracovní víza získaná přes klienty“, „prostřednictvím v.o.s., družstev, s.r.o. zakládaných na území ČR“. Respondenti zdůrazňují podvodný charakter získávání víz a pozvání a velmi často jmenují zprostředkovatele – agentury, cestovní kanceláře a klienty, kteří si takto nezřídka dlužně zavazují své „zákazníky“: „legálně – vízum nad 90 dnů za účelem podnikání – zaměstnání v družstvu (kde potřeba doložit finanční prostředky k pobytu, ty nemají – jsou zavázáni věřitelům)“, „přes agentury za velké finanční obnosy“, „na turistické vízum jako individuální turisti nebo v rámci zájezdu“, „na turistické vízum nebo pracovní vízum (zajištěno klientem)“, „zneužití cestovních kancelářů“. Tyto způsoby, vzhledem k podvodům, bývají označeny jako „pololegální“ nebo přímo „nelegální“.

Nelegální překročení hranic v pravém slova smyslu popisují respondenti takto: buď je využito padělaného nebo pozměněného cestovního dokladu, anebo ilegálního přechodu hranice, zpravidla za pomoci převaděče: „padělaný, pozměněný cestovní pas nebo nelegální přechod hranic v nákladním voze, taxi – společně s občany ČR, v doprovodu osob požívajících zvláštních imunit a výsad – pracovníci clo, policie), násilný průjezd státní hranice“, „nelegální přechod zelené státní hranice“, „pašování v kamionech, organizované převaděčské gangy“, „nelegální přechod státní hranice (zelená hranice, nákladní auta)“, „v úkrytech nákladních aut“, „organizované převaděčství“.

Způsoby příchodu do ČR se podle respondentů mění v závislosti na vízové povinnosti: „Zpočátku většinou pololegálně na pozvání různých osob, které samozřejmě neznali, přijížděli různými hromadnými prostředky. Po zavedení vízové povinnosti se začaly

objevovat častější případy ilegálního překročení hranice.“, odlišují se i podle země původu – obecně lze říci, že turistická víza využívají více občané států bývalého SSSR („Ukrajina, Moldávie – na turistická víza a dále nelegální pobyt“), naopak z Asie přijíždějí častěji v úkrytech nákladních automobilů, prostřednictvím převaděčů („z Asie přes území Ruské federace, do ČR v kontejneru“).

Pracovníci NNO navíc k těmto charakteristikám častěji dodávají model, ze kterého je patrnější, že už na území země původu bývá poškozeným za větší finanční obnos slíbeno, že budou v ČR pobývat a pracovat legálně, a že ten, kdo jim práci nabízí, má vazby na toho, kdo ji později zprostředkovává: „na turistická víza s příslibem, že ostatní jim bude vybaveno v ČR“ (Charita), „na základě nabídky práce od známého“ (La Strada), „někdo jim slíbil práci a zařídil vízum“ (PPU), „zpravidla ještě v zemi původu přes známého domluvili přesun do ciziny (hromadným dopravním prostředkem, kamionem apod.), kde se o ně měla postarat další osoba – měla zajistit zaměstnání, legalizaci pobytu.“ (SOZE)

3.3.3 Způsoby rekrutování obětí

Na otázku, jak byla těmto osobám nabídnuta práce, odpovídá 82 respondentů, tj. většina, že přes agenturu, klienta či jinak nazvaného zprostředkovatele, 8 respondentů jako způsob nábory jmenuje inzeráty v tisku v zemi původu či na internetu, 12 respondentů soudí, že přicházeli sami, aniž by jim byla předem nabídnuta práce a 10 respondentů jako zdroj nabídky uvádí známé nebo příbuzné, kteří již v ČR jsou.

Většina respondentů své odpovědi dále upřesňuje: práce agentur a zprostředkovatelů je popisována takto: „je jedna kontaktní osoba v zemi původu, druhá kontaktní osoba v České republice“, „skrz agenturu v zemi původu, která nabízí vysoké výdělky a dobré životní podmínky“, „práce nabídnuta firmou u nás legálně registrovanou“, „práci zařizují většinou klienti, kteří mají různé agentury na území domovského státu“, „byli většinou rekrutováni svými krajany, kteří zde již mají vybudované zázemí (Ukrajinci, Vietnamci...), z doby, kdy zde studovali či sloužili u armády“, „práci jim zprostředkují jejich známí nebo samotný klient, někteří shánějí práci přímo na místě, tedy v ČR“, „prostřednictvím kontaktů (adresy, tel.číslo) získaných v mateřské zemi“, „najímání obchodními společnostmi nebo družstvy, která účelově založil tzv. klient pobývajících na území ČR legálně“, dále se objevují zmínky o najímání či nucení k práci „prostřednictvím převaděčských gangů“.

I v případech, že přijíždějí tito cizinci do ČR sami, bývají často informováni, jak klienta kontaktovat, nebo jsou jím kontaktováni sami: „Většinou přijížděli sami, ale byli obeznámeni s tím, že v určitém regionu se mají obrátit na konkrétní osobu, která se o ně postará.“, „přijíždějí sami, zde se obracejí na své krajany, kteří jim dají kontakt na osobu, která zařizuje práci, pracovní povolení a prodloužení pobytu.“, „Naverbování byli agenturami v ČR, které měly již „připravenou půdu“ v zemi původu, často ale byli rekrutováni až v ČR“ (Charita), „v ČR jim byla nabídnuta práce vždy po skončení platnosti víza“ (OPU), „Do ČR přijížděli většinou sami (na základě neformální nabídky), přičemž na území ČR je někdo očekával nebo měli k dispozici telefonický kontakt ze země původu a se „zprostředkovatelem“ se spojili až zde.“ (La Strada). Na klienty mohou mít kontakt i „od známých a kamarádů, kteří na území ČR již pracovali a mají kontakty na další klienty“.

3.3.4 Typy obchodování s lidmi

Respondenti byli požádáni, aby pojmenovali typ obchodování s lidmi, kterému byly oběti, se kterými se osobně setkali, vystaveny. Mnoho respondentů ponechalo tuto otázku nezodpovězenou nebo uvedlo, že na ni nemůže odpovědět. Ti, kteří odpověděli, uváděli nejčastěji vykořisťování (ať už pracovní nebo jiné) – 50 respondentů, dále nucené práce – 28 respondentů, ale i převaděčství – 12 respondentů, podvod – 10 respondentů a vydírání či nátlak – 6 respondentů.

Ojedinele se vyskytuje pojem „otroctví“: „u vietnamských občanů novodobé otroctví tj. za bydlení a stravu“. Respondenti **SUZ** a **CPP** dále hovoří o „levné pracovní síle“ či „práci za (příliš) nízké mzdy“ či „nedodržování pracovních podmínek“, což souvisí s tím, že nelegální zaměstnávání je některými respondenty vnímáno buď samo o sobě za svého druhu obchodování s lidmi (nepřiměřeně ohodnocená, nebezpečná a těžká práce), nebo alespoň za prostředí, v němž se snadno vytvářejí podmínky k obchodování s lidmi. Znaky vydírání či nátlaku má více případů: „cestu si museli cizinci odpracovat“, „po určitou dobu byli omezováni na svobodě a museli vykonávat různé práce a velkou část platu museli odevzdat“, „zaměstnání za použití násilí, lsti, nebo zneužití tísně cizince“, „psychologický nátlak, odebrání osobních dokladů, vyhrožování“.

Kromě pracovního vykořisťování bývají oběti nuceny k distribuci drog a jiné trestné činnosti, nebo sňatkům (La Strada), dochází k obchodu s dětmi, vymáhání výpalného.

3.3.5 Druh vykonávané práce

Následující tabulka ukazuje přehled druhů prací, které oběti podle zkušeností respondentů vykonávaly:

druh práce	počet odpovědí
stavební práce	62
dělnické a pomocné práce	48
práce v zemědělství a lesnictví	32
výkopy	16
úklidové práce, mytí nádobí	15
trestná činnost	8
šití	5
prodej na tržišti	2
žebrání	2

Dalšími, obecnějšími odpověďmi bývá: „nekvalifikovaná“, „manuální“ práce, „podřadné profese“, někteří respondenti naopak více specifikují vykonávanou práci: „sběr jahod“, „dělníci v nadnárodních společnostech (s účastí zahraničního managementu)“, „čištění studní“, „pomocné síly v restauracích“, „lesnické práce na pilách“, „ženy – práce v baru“, „uklízečky v supermarketech, hotelech, restauracích“, „obsluha v restauracích“, „potravinářství – pekárny“, „práce v mrazárně – balení kuřat“, „výroba psích bud“.

Někteří respondenti uvádějí, jaké práce vykonávají oběti podle země původu: „prodejci v tržnici za minimální mzdu (Vietnam, Mongolsko, Arménie); výkopové práce (Ukrajina)“, „Vietnamci – prodej, drobné úpravy stánků, noční hlídání stánků, výrobní činnost.“

3.3.6 Pracovní podmínky

Nejčastěji uváděné pracovní podmínky shrnuje následující tabulka:

podmínky a okolnosti práce	počet odpovědí
nedostatečná nebo žádná mzda	66
velmi těžká, namáhavá práce	44
příliš dlouhá pracovní doba	43
nedodržená bezpečnost práce, špatné hygienické podmínky	30
odvádění části mzdy klientovi nebo mafii	30
špatné podmínky ubytování	21
odvádění části mzdy klientovi za ubytování	10
špatná nebo nedostatečná strava	7
splácení dluhu převaděči	4

Některé odpovědi dále pracovní podmínky hodnotí obecněji, srov. např.: „maximální výkon za minimální náklady zaměstnavatele“, „práce v nelidských, nedůstojných podmínkách“ (velmi časté hodnocení), „hrozná“, „špatná“ podmínky, „těžké podmínky, které jsou nucení vzhledem k svému postavení přijmout“, práce „za každého počasí a bez sociálního zázemí“, „nedosahující českého standardu z hlediska zákoníku práce“, „slušné podmínky pouze ve velkých podnicích“.

Konkrétněji výši vyplácené mzdy vymezil pouze jeden z respondentů: „obvyklá suma na hodinu 20-30 Kč (v nejlepším případě)“ (Charita). Mzda byla obecně považována za velmi nízkou, někdy nebyla dokonce vyplácena vůbec, nebo pouze v malých zálohách, srov.: „mzda minimální, někdy nevyplácená“, „nevyplácení mzdy, příp. jen malé části, tzv. záloh“ (SOZE), „nedostatečné platové ohodnocení“, „minimální mzda nebo práce jen za stravu a ubytování“, „pracovali na základě ústně smluvených pracovních podmínek, na jejichž základě nebylo potom možno mzdu za vykonanou práci později vymáhat“, „klient neproplácí přesčasy, noční práci, nejsou příplatky za sobotu a neděli“.

Délka pracovní doby se pohybuje mezi 10 a 16 hodinami denně (jeden respondent uvádí až 20 hodin denně), 6-7 dní v týdnu: „dlouhá pracovní doba, 7denní pracovní týden“, „minimálně 12hodinová pracovní doba“, „dlouhá pracovní doba – 10-15 hod.“, „minimálně 10 hodin denně, 7denní pracovní týden“, „až 16 hodin denně, 7 dní v týdnu“, „nedodržování přestávek na jídlo a odpočinek“, „práce celý den“, „přesčasy“, „neomezená pracovní doba“, „pracují až 16 hodin denně, bez nároku na přestávky, za měsíc odpracují i 300 hodin“ apod.

K bezpečnosti práce respondenti nejčastěji uváděli, že oběti pracovaly v „nestandardních pracovních a hygienických podmínkách z hlediska zákoníku práce“, vykonávaly „nebezpečné práce (výškové, lesní)“ nebo „práci na rizikových pracovištích bez ochranných pomůcek“, pracovaly „bez ochranných pomůcek, vhodného oblečení“,

v nevyhovujících hygienických podmínkách“, ve „velkém nebezpečí pracovního úrazu“. V této souvislosti mnozí respondenti zdůrazňují, že oběti pracovaly bez smlouvy a bez zdravotního pojištění, „v případě úrazu nenesl klient zodpovědnost“ (PPU).

Část mzdy byla odváděna mafii nebo klientovi, a to za zprostředkování, ubytování nebo i převedení přes státní hranici – oběti svou práci často splácely dluh: „finanční odměnu přerozděluje klient, v rámci tzv. družstev – smlouva o díle bez ohledu na to, jak a kdo plní úkol“, „museli si odpracovávat vyřízení víza, přitom jim je dáována pouze minimální záloha za práci, která často nepokrývá ani náklady na stravu“, „vysoký odvod vydělaných peněz svým zprostředkovatelům, zaměstnavatelům“.

3.3.7 Nátlak vykonávaný na obětech

Respondenti byli dále dotázáni, zda se domnívají, že byl v případech, které výše popsali, na poškozené vyvíjen nějaký nátlak. 87 respondentů míní, že ano, 12 respondentů (7 respondentů SUZ a 5 CPP) to odmítá. Je nutné upřesnit, že pro tuto otázku se velmi lišily odpovědi zaměstnanců SUZ od všech ostatních skupin: zatímco z celkem 15 zaměstnanců SUZ, kteří se k této otázce vyjádřili, se pouze 8 (tedy asi polovina) domnívá, že došlo k nějaké formě vnějšího nátlaku, zatímco u ostatních skupin je to naprostá většina (80 z 85 respondentů). U těch, kdo se u svých klientů nesetkali s žádnými známkami nátlaku, převažuje názor, že „tito cizinci s pracovními podmínkami souhlasí, protože si vydělají více peněz než doma“.

Obecně lze říci, že je na tyto cizince vyvíjen nátlak jak ze strany klientů nebo jiných zprostředkovatelů práce, tak i dalších cizinců („reketýrů“, vyděračů) a převaděčů: „organizovanými skupinami osob ze stejné země původu jako postižení“, „výhrůžky mafie“, „zprostředkovateli práce“, „agenturou nebo klienty“, „nátlak ze strany převaděčů“, „nátlak mafie (vydírání, fyzické tresty)“, „ukrajinským klientským systémem“.

Pokud tito cizinci nejsou spokojeni s podmínkami práce nebo nepracují tak, jak si klient nebo zaměstnavatel přeje, je jim vyhrožováno snížením či odebráním mzdy, vyhozením z práce nebo (poměrně často) nahlášením na cizinecké policii: „v případě nesouhlasu s prací byla osoba upozorněna, že na území ČR pobývá nelegálně nebo že nedostane zaplacen“, „psychologický nátlak – výhrůžky (propadnutí víza, nižší výplaty)“, „vyhrožováno oznámením na policii s následným ukončením pobytu (nelegálové) nebo neprodloužením pobytu (oběti neznají podmínky získání a prodloužení pobytu v ČR)“, „nátlak zaměstnavatele, že je vydá policii“, „cizincům je říkáno, že pokud na svou práci nestačí anebo ji nechtějí vykonávat za takových podmínek, jsou zde další cizinci, kteří čekají na práci a jsou ochotni ji vykonávat“.

Prímý nátlak (ať už použitím násilí, pohrůžky násilím, či zneužitím tísně nebo závislosti) probíhá nejčastěji tak, jak popisují následující odpovědi: „násilí, neposkytnutí stravy, mzdy“, „kontrola pohybu“, „desátky z výplat, vydírání, krádeže, loupeže“, „klienti jim odebírají cestovní doklady“ (velmi častá odpověď), „vyhrožování fyzickým násilím“, „pohrůžka fyzickým násilím ze strany dozoru“, „pohrůžka násilím na rodinných příslušnících“, „výhrůžky zabitím“, „zaměstnavatelem – „majitelem“ (fyzické násilí, vyhrožování, odírání dávek drog)“, „šikana ze strany zaměstnavatele, vydírání/fyzické napadení ze strany klienta“, „jsou pod velkým psychickým tlakem, v cizí zemi bez právního postavení, znalosti jazyka, vykořisťování ze strany zprostředkovatelů“, „fyzické násilí zvláště u žen, bití, vyhrožování zbraní, omezení svobody pohybu“.

Typický model závislosti cizího zaměstnance na klientovi popisuje podrobněji jeden z příslušníků CPP v následujícím citátu: „Tzv. klienti zahraničních dělníků zabaví „svým“ pracovníkům pasy s tím, že jim budou vráceny po odpracování určitého počtu hodin, čímž si je pojišťují, aby neodešli pracovat k jinému klientovi. Odůvodňují to vyřízením víz na území ČR. Také se stává, že klienti zaměstnají lidi, kteří přijeli do ČR na turistické vízum s tím, že jakmile jim mají vyplátit mzdu, dají anonymně podnět cizinecké policii. Počítají s jejich vyhoštěním a nemusejí je vyplácet. Vzhledem k počtu zájemců o práci a jejich strachu cokoli o této skutečnosti sdělit Policii ČR nemají klienti problém s novou pracovní silou. Pakliže se zahraniční dělníci ohradí proti klientovi, tento buď sám, nebo za pomoci svých „nadřízených“ sjednává nápravu vyhrožováním a fyzickým násilím. Další skupinou jsou tzv. „reketýři“, kteří vybírají od klientů a dělníků procento z výdělku nebo jim často odebírají peníze při jejich odjezdu do domovského státu, a to převážně o svátcích, kdy odjíždějí dělníci na návštěv rodiny.“ (CPP)

3.3.8 Podvedení obětí

Respondenti v naprosté většině soudí, že byli cizinci, o nichž v dotazníku vypovídají, podvedeni (101 respondentů, ne odpověděli pouze 4 respondenti). V těchto případech klienti, zprostředkovatelé, převaděči i další osoby užívají lsti nebo zneužívají omylu a neznalosti cizinců, nejčastěji tak, že je přimějí zaplatit za cestu, za vyřízení cestovních dokladů a zprostředkování práce, dále pracovat za velmi nevýhodných podmínek, a to příslibem dobrých platových a pracovních podmínek a legální práce. Často si tyto osoby musejí (předem) odpracovávat vyřízení slíbené legalizace pobytu nebo přechod státních hranic dále na západ apod., což pak není splněno.

Následující komentáře upřesňují nejčastější způsoby oklamání, ke kterým v souvislosti s obchodováním s lidmi podle respondentů dochází, a nesplněné sliby: „nesplněný slib – mzda a pracovní podmínky“, „přeprava do západní Evropy (kde snadno získají pobyt a ubytování)“, „bezpečný přechod státní hranice“, „velké výdělky, volný pohyb“, „zprostředkovatel vybere peníze a zmizí i s doklady, zaměstnavatel nevyplácí mzdu, pak je udá policii a následuje vyhoštění obětí z ČR“, „nebylo splněno zajištění pracovního povolení a povolení k pobytu, mzda za odvedenou práci také neodpovídala slibu“, „byla jim nabídnuta práce spolu s legalizací pobytu v ČR, potom práci nedostali, nebo nedostali za práci zapláceno a doklady jim byly falšovány.“, „byli oklamáni: jiné ubytování, špatné pracovní povolení, odvádění části poplatku prostředníkovi“, „zaměstnávání v jiných oborech, než jim bylo slíbeno“, „klient není schopen cizinci na území ČR pracovní povolení – to cizinec neví“, „Byla jim nabídnuta práce spolu s legalizací pobytu v ČR, ale nakonec za práci nedostali zapláceno a jejich pobyt byl nelegální, případně jim opatřili falešná přechodová razítka a později i falešná víza, kterými jim na oko legalizovali pobyt.“.

Pokud respondenti zpochybňují, že by (ve všech případech) docházelo k podvodu, je tomu podobně jako v následujícím citátu pracovnice La Strady: „Řekla bych to o polovině podvedených, ale druhá polovina si to zavinila sama kvůli tomu, že byli tito lidé důvěřiví a nezjistili si základní informace před cestou.“

3.4 Obecný odhad rozsahu obchodování s lidmi

Kromě popisu svých vlastních zkušeností s případy obchodování s lidmi se měli respondenti zamyslet nad fenoménem obchodování s lidmi obecně: byli požádáni, aby se pokusili odhadnout rozsah tohoto problému (otázka č. 6), zobecnit, jaké skupiny nejvíce postihuje

(otázka č. 7) a uvést, co považují při řešení těchto případů za nejobtížnější (otázka č. 9) a jaké další trestné činy považují z hlediska společenské nebezpečnosti za srovnatelné (otázka č. 10). Dále byli dotázáni, zda vidí souvislost mezi obchodováním s lidmi za jiným účelem, než je sexuální vykořisťování, a nelegální migrací (otázka č. 8) a obchodováním s lidmi *právě* za účelem sexuálního vykořisťování (otázka č. 11). V poslední otázce (otázka č. 12) byli konečně vyzváni, aby uvedli komentáře k tomuto tématu, k nimž nebyla během vyplňování dotazníku příležitost.

3.4.1 Rozsah obchodování s lidmi

Široce postavená otázka po rozsahu problému obchodování s lidmi vedla jak k odpovědím, které posuzovaly teritoriální a kvantitativní rozsah, tak k hodnocením závažnosti a charakteru obchodování s lidmi. Převažuje názor, že jde o problém skrytý a závažnější, než se zdá („špička ledovce“, „velice těžko se odhaduje něco, co není příliš vidět a není medializováno“), který narůstá v souvislosti s rostoucí migrací.

V souvislosti s odhadem rozsahu uvádějí respondenti o obchodování s lidmi např. toto: „na území ČR je docela rozšířené“, „velmi častý jev“, „velký rozsah, zabývá se tím mnoho skupin – i oficiálních – a firem“, „větší, než uvádějí oficiální statistiky“, „celosvětový problém“ (velmi častá odpověď), „pokles u občanů bývalého SSSR – snaží se zprostředkovat si práci sami; nárůst u občanů Slovenska – více zprostředkovatelských agentur“, „problém značný obzvláště v době sezónních prací“, „myslím, že asi 60% cizinců je postiženo v komunitě lidí z bývalého SSSR“, „u ukrajinských dělníků na krátkodobá turistická víza 70-80%, u vietnamských občanů do 5%“.

Pokud jde o hodnocení závažnosti a příčin obchodování s lidmi, objevují se často následující odpovědi: „obchodování s lidmi je velmi skryté a těžko rozpoznatelné“, „těžko řešitelný problém“, „Problém obchodování s lidmi přestává být okrajovou částí trestné činnosti v ČR a to hlavně díky narůstajícímu počtu uprchlíků z krizových oblastí a díky postupnému odstraňování hranic v Evropě. A také protože následná trestná činnost páchaná v souvislosti s obchodem s lidmi je závažnější z důvodu odlišné mentality lidí zapojených do tohoto obchodu.“, „Tento problém není zrovna malý a domnívám se, že k němu přispívá i složitost získání legálního povolení k pobytu a práci v naší republice.“, „nahrává tomu složitá politická a ekonomická situace v jejich domovských zemích“.

Poměrně reprezentativní a zároveň podrobnější je komentář pracovnice Charity: „Problematika obchodování s lidmi se nedá zaměřovat s nelegální migrací, i přes to, že se v jednotlivých případech nelegální migrace vyskytuje. Tento jev je velice široký, nemůžeme říci, že postihuje pouze určitou věkovou skupinu či pohlaví. Nejčastěji spadá tento problém do oblasti nucené prostituce, avšak stále častěji se ukazuje, že postihuje také oblast nucené práce. Protože neexistoval program pomoci, který by obětem nucené práce nabídl podporu a pomoc, oběti se nedaly tak dobře identifikovat a odhalit. Oběti se totiž bojí promluvit, velkou roli hraje strach. Další fakt je, že se obecně ani v médiích problém nucené práce nevyskytuje, jakoby se tento jev tlačí do pozadí. A přitom už jen to, že někdo platí za práci 20,- Kč, bez nároku na odpočinek, je z našeho úhlu pohledu vykořisťování.“ (Charita)

3.4.2 Nejčastěji postižené skupiny obětí

V charakteristice nejvíce postižených skupin jednoznačně převládají země původu jmenované v odpovědi na otázku č. 5, osoby produktivního věku (i když se objevují i poukazy na obchod

s dětmi), většina respondentů (61%) uvedla, že obchodovanými osobami jsou stejnou měrou muži i ženy, menší část soudí, že se oběťmi stávají spíše muži (26%), anebo ženy (13%).³⁹ Převažuje u nich legální migrace a status na území ČR mají nejčastěji buď legální, nebo nelegální poté, co jim propadlo turistické vízum. Nejčastěji jsou vystaveni různým formám vykořisťování. Vzhledem k různorodosti a podrobnosti odpovědí a velkému rozsahu pojmu obchodování s lidmi ale nelze říci, že by tento popis mohl odpovídat jakémusi „prototypu“ oběti obchodování s lidmi. Platí, že větší část odpovědí se této pomyslné charakteristice vymyká a že v tomto případě není možné odpovědi ani přibližně zobecnit.

3.4.3 Obtíže a překážky řešení případů obchodování s lidmi

Respondenti byli požádáni, aby se vyjádřili k tomu, co považují za nejobtížnější při řešení případů obchodování s lidmi. Jejich nejčastější odpovědi shrnuje tato tabulka:

obtíže a překážky řešení případů obchodování s lidmi	počet odpovědí
dokazování	50
strach oběti podat trestní oznámení, spolupracovat	38
odhalení pachatelů nebo organizované skupiny	24
nezájem příslušných orgánů, byrokracie státu	9
nízká trestní sazba	8
špatná azylová politika	6
ilegalita oběti	6
špatná spolupráce se zeměmi původu pachatelů	3

V odpovědích na tuto otázku lze odlišit postoje **CPP**, **ÚOOZ** a **SUZ**, které nahlíží na obchodování s lidmi více z perspektivy odhalování a dokazování trestného činu, proto i více hovoří o „neochotě“ obětí svědčit, o špatné legislativě, do které počítají i azylovou politiku a ochranu hranic, apod. Pracovníci NNO naopak zauímají hledisko přihlížející především k potížím obětí.

V oblasti dokazování spatřují respondenti **CPP**, **ÚOOZ** a **SUZ** následující překážky úspěšného stíhání pachatelů: „často chybí svědci, dobrá organizace zločineckých skupin“, „uzavřenost národnostních komunit, odlišná mentalita lidí do obchodu zapojených“, „měli by být tvrdě postihováni vlastní organizátoři – zpravidla se daří postihnout jen ty nejnižší články, špičky zůstávají nedotčeny, klíčové problémy jsou v zemi původu, pokud tam se nezlepší podmínky, tak boj s touto problematikou bude boj s větrnými mlýny.“ Za překážku dokazování považuje velká část respondentů strach a ilegalitu obětí: „strach z pomsty organizovaného zločinu“, „oběti mají strach o život svůj i své rodiny, která zůstává v místě jejich trvalého bydliště v zahraničí“, „strach svědčit proti mafii“, „strach obětí vypovídat – většinou neznají ani svého klienta“, „ve většině případů se jedná o velmi dobře organizovanou skupinu lidí, oběť se často bojí sdělit informace o svých zaměstnavatelích, oběti mají strach z fyzického násilí, jsou neustále pod tlakem, pokud něco sdělí policii, policie je dopadne a zjistí jejich nelegální pobyt.“

³⁹ Je nutné znovu zdůraznit, že byl dotazník zaměřen pouze na jiné formy obchodování s lidmi než za účelem sexuálního vykořisťování. V opačném případě by byl poměr odpovědí nutně odlišný.

Další jmenovanou oblastí jsou nedostatky na straně státních orgánů a legislativy (zde je upřednostňován spíše represivnější přístup, a to i vůči samotným obětem): „nedostatek tlumočnicků“, „nedokonalé právní předpisy“, „špatná azylová politika – vyhoštěná osoba (nelegál. práce) může zažádat o azyl a pracovat i nadále – z pozice žadatele o azyl jí nehrozí žádný postih ze strany stát. orgánů“, „benevolentní azylová politika ČR, slabá evidence migrantů, nevyhovující systém ochrany státních hranic“, „aby žadatel byl na středisku a ne na vycházkách (nemají peníze a berou každou práci)“, „slabé pravomoci policie“, „těžkopádnost českého správního řízení, složitá a přebujelá administrativa při řešení této otázky“, „neschopnost státních orgánů“, „nízké tresty“, „pokuty za nelegální zaměstnávání jsou minimální oproti reálným ziskům“, „nedostatečné právní normy, zdoluhavé rozhodování státních institucí, nedostatečná spolupráce se státy, odkud migranti pocházejí“, „špatná kontrola pracovně-právních vztahů“.

Odpovědi pracovníků **NNO** – jakožto odborníků pomáhajících obětem obchodování a migrantům obecně – častěji poukazují na problém ochrany obětí obchodování a z hlediska odhalování zdůrazňují obtíže při identifikaci obětí:

- „problém je legalizace pobytu v ČR do doby, kdy oběť bude mít sílu vrátit se do země původu“ (OPU)
- „Identifikovat oběť, přimět oběť, aby svědčila, aby se jako oběť cítila, aby se nebála promluvit. Přesvědčit policii a jiné státní složky, aby tuto problematiku vnímali jako existující, nezpochybňovali výpovědi obětí a svědků. Chybí nám důsledný a fungující program a systém ochrany pro poškozené/oběti.“ (Charita)
- „Případy se těžko odhalují, protože se oběti bojí o problému mluvit, protože by přišly o alespoň nějakou práci a protože se bojí odvetu ze strany těch, kdo je obchodovali (nedostatečná ochrana svědka trestného činu). Obtížná je identifikace obětí např. mezi žadateli o azyl – většina obětí pobývá mimo střediska, na tzv. propustce. I subjekty cílové země profitují z obchodování, možné jsou vazby mezi orgány odpovědnými za řešení problému a pachateli.“ (SOZE)
- „Problematickou stále zůstává identifikace obchodovaných osob zejména ze strany státních institucí (obchodované osoby se často rekrutují z řad nelegálních migrantů, žadatelů o azyl apod.)“. (La Strada)
- „Velkým problémem je vždy ilegální statut obětí. Je proto nutné odměňovat oběti za spolupráci s policií legalizováním pobytu.“ (PPO)

Pracovníci **NNO** dále poukazují na některé nedostatky v legislativě a na nutnost, aby novelizace trestního zákona začala být v praxi užívána: „Soudy musí nejprve výkladovou praxí uvést nové ustanovení v život. Co znamená „otroctví“ atd.“ (PPO), „v některých zemích existuje zákon, podle kterého zaměstnavatelé zodpovídají za zaměstnance, kteří pracují na půdě jejich podniku. U nás to není a je prý proti tomu silná podnikatelská lobby. Takhle to mají jednoduché – klienti přebírají zodpovědnost pod hlavičkou zprostředkovatelný práce. A když je zle, tak zmizí.“ (PPU)

3.4.4 Srovnání obchodování s lidmi s jinou trestnou činností

V dalším dotazu byli respondenti vyzváni, aby zhodnotili, jaké formy trestné činnosti mají stejnou společenskou nebezpečnost jako obchodování s lidmi. V odpovědích se vyskytly jak obecné formulace, tak poukazy na jednotlivé paragrafy trestního zákona. Obecně respondenti považují obchodování s lidmi za trestný čin „vyššího stupně společenské nebezpečnosti“, či

jej řadí na úroveň „trestných činů ohrožujících život, zdraví, lidskou důstojnost, svobodu“, v několika případech je dokonce obchodování s lidmi označeno za „jednu z nejhorších forem trestné činnosti.“ Dalšími nejčastěji zmíněnými formami jsou „trestné činy proti svobodě a lidské důstojnosti“ (10 respondentů), „násilné trestné činy“ (10 respondentů) a „trestné činy proti lidskosti“ (4 respondenti).

Konkrétní odpovědi shrnuje následující přehled (největší četnost je u „vydírání“, „omezování osobní svobody“, „nedovolené výroby omamných a psychotropních látek a jedů“):

Trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných

- přijímání úplatku: 1 respondent
- zločinné spolčení: 8 respondentů
- nedovolené překročení státní hranice: 3 respondenti
- padělání a pozměňování veřejné listiny: 1 respondent

Trestné činy obecně nebezpečné

- nedovolené ozbrojování: 8 respondentů
- nedovolená výroba a držení omamných a psychotropních látek a jedů: 13 respondentů

Trestné činy hrubě narušující občanské soužití

- hanobení národa, etnické skupiny, rasy a přesvědčení: 1 respondent
- kuplířství: 5 respondentů
- nedovolené nakládání s tkáněmi a orgány: 4 respondenti

Trestné činy proti rodině a mládeži

- týrání svěřené osoby: 2 respondenti
- obchodování s dětmi (za účelem adopce): 1 respondent
- únos: 3 respondenti

Trestné činy proti životu a zdraví

- vražda: 5 respondentů
- ublížení na zdraví: 3 respondenti

Trestné činy proti svobodě a lidské důstojnosti

- vydírání: 21 respondentů
- omezování osobní svobody: 12 respondentů
- loupež: 4 respondenti
- útisk: 1 respondent
- znásilnění, pohlavní zneužití: 5 respondentů

Trestné činy proti majetku

- krádež: 1 respondent
- podvod: 5 respondentů
- legalizace výnosů z trestné činnosti: 1 respondent
- lichva: 1 respondent
- porušování povinnosti při správě cizího majetku: 2 respondenti

V souvislosti s touto otázkou lze ocitovat zamyšlení právníka PPO o souvislosti obchodování s lidmi a organizovaného zločinu s jinou kriminalitou: „Porovnávání společenské nebezpečnosti jednotlivých trestných činů je velmi ošidné. Vodítkem mohou být výše trestních sazeb v zákoně. Obchodování s lidmi patří většinou do sféry tzv. organizovaného zločinu, který představuje jakousi stínovou strukturu k naší moderní společnosti a znamená návrat k primitivnějším organizačním formám společnosti bez jejich tehdejší legitimacy. V tomto smyslu ohrožuje organizovaný zločin společnost jako celek. Na druhou stranu většina tzv. normálních lidí je ve svém běžném životě konfrontována více s jinými formami trestné činnosti, které jsou jen někdy výsledkem činnosti organizovaného zločinu (kapesní krádeže v centrech měst).“ (PPO)

3.4.5 Vztah mezi obchodováním s lidmi a nelegální migrací

Respondenti se měli dále vyjádřit i k tomu, zda podle nich existuje vztah mezi případy nelegální migrace a obchodování s lidmi, případně zda mohou mít případy řešené jako nelegální migrace znaky obchodování s lidmi. Všechny odpovědi těch, kdo se k této otázce vyjádřili, zněly „ano“ (106 respondentů). Tento výsledek je ale nutné interpretovat s přihlédnutím k některým vysvětlujícím komentářům – tato ano se pohybuje na škále od úplného ztotožnění obou jevů (takový případ se však mezi odpověďmi nevyskytuje) po jejich průnik, srov. např.: „Tento vztah je velmi blízký, spousty případů nelegální migrace mají znaky obchodu s lidmi, ale velmi těžko se to dá prokázat, protože samy oběti si v některých případech tyto skutečnosti neuvědomují a odmítají o tom hovořit.“ (CPP) nebo případy, kdy respondenti do obchodování s lidmi řadí převaděčství: „jedná se o velice úzký vztah, pašování lidí přes hranice je druh obchodu s lidmi“ (CPP), „v případě převaděčství“ (CPP), „týká se to především občanů z Asie a středního Východu.“ (CPP).

Další respondenti přiznávají těmto jevům určitou závislost, ale jasně mezi nimi odlišují: „možná, ale nelegální migrace je iniciována hlavně samotnými migranty“ (CPP), „Domníváme se, že vztah existuje, ale nelze zaměňovat tyto dva jevy a jeden není dle nás podmíněný druhým. Nelegální migrant může být obětí obchodu s lidmi, ale není to podmínkou. Je ale více zranitelný, proto se spíše „agentury“ a potenciální „zaměstnavatelé“ na tyto lidi zaměřují či legální migranty do „nelegálnosti“ dostanou.“ (Charita) a podobně i „Osoby, které nelegální překročí hranice, jsou mnohem více zranitelné ve smyslu zneužití, vydírání, vyhrožování, donucení, což do značné míry předurčuje jejich postavení na území ČR a na poli obchodování.“ (La Strada).

3.4.6 Vztah mezi obchodováním s lidmi za jiným účelem a obchodování s lidmi a účelem sexuálního vykořisťování

Podobně položená otázka zjišťovala, zda respondenti spatřují nějakou souvislost mezi případy obchodování s lidmi za jiným účelem, než je sexuální vykořisťování, a *právě* za účelem sexuálního vykořisťování. 74 respondentů na tuto otázku odpovědělo „ano“, 14 „ne“. V zásadě lze – podle vysvětlujících komentářů – kladné odpovědi rozdělit na ty, které vidí souvislost ve stejném principu obchodování, tak jak jej pro oba typy jednotí § 232a (větší část vysvětlujících komentářů), a na ty, jež hovoří o kombinovaných případech obchodování s lidmi – srov. následující: „původně pracovnice ve stavebnictví může být přemluvena/donucena k prostituci“, „zvolí raději prostituci než nucené práce“, „často stejné oběti“, „ženy jsou nalákány na práci (šičky, uklízečky) a pak se jich zmocní organizovaný zločin“, „pracující ženě nabídnut vyšší výdělek formou prostituce nebo je k prostituci

donucena“, „ženám je nabídnuto pracovní místo, pak je ale nucena k prostituci“ nebo „v některých případech se vyskytly oba typy obchodování“ (La Strada).

3.5 Hodnocení a doporučení respondentů

V poslední otázce mohli respondenti volně komentovat téma obchodování s lidmi. Tuto příležitost využili zejména příslušníci CPP, a to zpravidla: 1) ke kritice státních orgánů, legislativy a společnosti, 2) k prognózám a 3) k doporučením.

Ad 1)

- „obchodování s lidmi je ostudou našeho státu, že něco takového trpí na svém území“ (SUZ)
- „Myslím si, že hodně se dalo udělat v době, kdy se otevřely hranice ČR. Za to viním špatnou politiku a její vykonavatele. Naprostá nekoordinovanost mezi zákonodárci a mocí výkonnou.“ (ÚOOZ)
- „obchod s lidmi je velmi málo v povědomí společnosti“ (SUZ)
- „neřešitelný problém, pokud budou platit stávající zákony“ (CPP)
- „příliš benevolentní přístup justice, byrokracie“ (CPP)
- „Není zájem tento problém řešit, protože jde o levnou pracovní sílu.“ (CPP)
- „Žádný policajt nebude nic dělat, dokud ho nadřízení v jednání nepodpoří, dokud se bude psát na každou blbost 100 úředních záznamů, dokud na vlastní oči neuvidí, že má tato práce smysl (soudy atd.). Ať to funguje jako u sousedů u BGS“. (CPP)

Ad 2)

- „v budoucnu se bude rozšiřovat oblast působení obchodu s lidmi (bude více jak zapojených lidí, tak i zapojení dalších společenských struktur)“ (SUZ)
- „celospolečensky nebezpečný jev (devalvace práce a jejího ohodnocení); nebezpečí nekontrolovaného pronikání jiných kultur založených na jiných principech, které mají daleko k humanismu naší společnosti“ (CPP)
- „nelze tomu nikdy zcela zamezit, špatné sociální poměry budou nutit lidi, aby se snadno nechávali zneužít a je pro ně přijatelnější žít v ČR jako oběť zneužívání, než v bídě v domovské zemi“ (CPP)
- „je to problém, který asi bude v naší společnosti stále a zničit se ho nikdy nepovede.“ (CPP)
- „Naše soudy jsou v případech této problematiky málo pružné a sankce za tyto trestné činy jsou nízké.“ (CPP)

Ad 3)

- „státní organizace (především policie) by měly mít zvláštní složku na potírání tohoto zločinu; neohroženost organizovaného zločinu – díky finančnímu zajištění a slabosti našich zákonů, kdy podezřelý má větší práva a možnosti než poškozený nebo orgán činný v trest. řízení“ (CPP)
- „zajistit větší informovanost veřejnosti o této problematice a seznamovat ji se statistikami v této oblasti“ (CPP)
- „důslednější kontrola míst, kde jsou zaměstnávány a ubytovány osoby nelegálně pobývajících v ČR“ (CPP)

- „Jednou z možností snížení této trestné činnosti by bylo vydávání víz za účelem zaměstnání, oproti účasti v právnické osobě, což je lehce zneužitelné. V této souvislosti přibývá i žadatelů o azyl, neboť jakmile dojde ke správnímu vyhoštění některého z nich, okamžitě, aby se vyhnul výjezdu z ČR, požádá o azyl a na území ČR se zdržuje bez větších finančních prostředků i několik let, přičemž páchá různou trestnou činnost nebo jí napomáhá.“ (CPP)
- „Domnívám se, že ke snížení problému obchodování s lidmi by mohlo pomoci zjednodušení systému získávání pracovního povolení a povolení k pobytu. Tak aby to nebylo pro běžného občana složité, aby nemusel mít prostředníka a tím nedocházelo ke korupci. Policie by se měla na tuto problematiku více zaměřit a dotahovat věc do konce. Zákony a práce soudů by se měly zlepšit a zpřísnit.“ (CPP)
- „Je nutné, aby se zjednodušily podmínky pro získání pracovního povolení, u nás je moc složitý právní systém, lépe je mít více legálně žijících cizinců, než nelegálních“ (CPP)
- „Na oddělení cizinecké policie je nedostatek pracovníků, měla by se zlepšit spolupráce a komunikace mezi referáty a oddělení cizinecké policie.“ (CPP)
- „Zvýšit důraz na prevenci a spolupráci policie s NNO, které mají za cíl pomáhat v této oblasti (tím by se odboural strach a nekomunikativnost postižených)“ (CPP)

III. Kauzy osob obchodovaných v rámci péče ukrajinské „klientury“ (klientského systému) – La Strada

La Strada Praha je v recentním období (2003-2005) žádána o pomoc osobami, v jejichž „příběhu“ lze vyčíst sdílený vzorec poukazující na organizované formy jejich přinucení k činnostem, které porušují jejich lidskou důstojnost a práva a znamenají vážné narušení právního a společenského uspořádání České republiky.

V případech jiných než zaměstnávání v sexuálním průmyslu, tedy nucení či zlákáni k prostituci, se téměř výhradně jednalo o osoby ze zemí bývalého Sovětského svazu, které byly nuceny k vykonávání pracovní činnosti v rámci tzv. ukrajinské „klientury“ (více viz studie Jana Černíka v této zprávě IOM).

Za alarmující považujeme zvláště skutečnost, že systém ukrajinské klientury je v České republice obecně tolerován a respektován. Objednavatelé služeb (a jedná se i o velké polo-státní podniky, jako je např. Vojenská nemocnice v Praze, apod.) se spokojují se zajištěním zakázek od legálně působících a zaregistrovaných (česko-)ukrajinských firem, aniž by věnovali pozornost statutu pracovníků těchto firem, jejichž podmínky se blíží nevolnickým. Jedná se cizince/cizinky zdržující se v České republice buďto na řádné pracovní vízum (zařizené klientem), nebo na turistické vízum (taktéž často zařízeným klientem), žadatele/žadatelky o azyl, nebo nelegálně (s propadlými typy víz, se správním vyhoštěním, etc).

Z níže uvedených kazuistik vyplývá, že v případě žen/cizinek:

- 1.) docházelo ke kumulaci nuceně vykonávaných činností (domácí práce, sexuální služby);
- 2.) jednalo se rovněž o příslušnice jiných národností bývalého Sovětského svazu, než-li je ukrajinská;
- 3.) v případě „šiček“ se jednalo o propojení na polské podnikatele-obchodníky.

Případy 1, 2 a 3 (13, 14, 12/2003 LS)

Země původu: Ukrajina
Pohlaví: ženy
Věk: nar. O.K. 1979, N.I. 1983 (sestry), S.B. (1980)

Pořízení rozhovoru

Kde: Praha, zařízení La Strada o.p.s.
Kdy: 21.5.2003 až 22.5.2003
V jakém jazyce: česko-rusko-ukrajinsky

Formy nátlaku:

Trojici bylo podle jejího sdělení vyhrožováno majitelem dílny, že v případě její neposlušnosti bude prodána do nočního klubu. Paní O.K. byl pod záminkou „zařízení povolení“ odebrán pas, který jí již nebyl vrácen. V případě verbalizovaných výhrad jim nebylo poskytováno jídlo a nebyl jim umožněn písemný kontakt s domovem. Podle blíže nespecifikovaného vyjádření byly ještě s dalšími dvěma Češkami drženy v domě/dílně násilím.

Legalizace pobytu:

K pokusu o legalizaci pobytu podle dostupných informací nedošlo. Po úniku z dílny (po 9 měsících prací) byla paní O.S. bez dokladů. Byl jim vystaven ukrajinským velvyslanectvím náhradní cestovní doklad, který použily k návratu do země původu. Přešly nelegálně česko-polské hranice v r. 2002. Přicestovaly do Polska do města Jelení Hora (Slezsko), z kterého je převezl autem jejich „zaměstnavatel“, na kterého dostaly kontakt na Ukrajině. Samotné hranice však překročily podle instrukcí samy.

Situace dotazovaných osoby před příjezdem do ČR:

Paní O.K. je rozvedená, má 6letého syna, je vyučena v zemědělském oboru. V průběhu kontaktu se projevovala jako vůdčí a komunikativní osoba. N.I. je sestrou paní O.K. V dílně „nastoupila“ o dva měsíce později, je svobodná, bezdětná. Obě se vrací k rodičům.

S.B., svobodná, bezdětná, žije mimo rodinu, rodiče rozvedeni. Na Ukrajině byla nezaměstnaná. Je ve špatném psychickém stavu. Nemá se kam vrátit.

Hodnocení pobytu na území ČR:

Trojice se cítila jako zneužití osoby. Stěžovaly si na jednání místní policie (v Mimoně?), která se podle nich znala s podnikatelem-majitelem dílny Astalošem Markem z Mimoně a nepřímo ji vinila z korupce („navštěvovali se“). Z Mimoně byly převezeny policií (nedokázaly rozlišit, o kterou složku se jednalo) do Prahy na cizineckou policii. Rovněž vyjádřily nespokojenost s prací cizinecké policie v Praze, která odmítla zařídít pomoc při čekání na dokumenty („nechtěli zavolat pomáhající organizaci, protože bylo moc pozdě“), a tak byly nuceny strávit dvě noci na ulici. Všechny tři dostaly správní vyhoštění se zákazem vstupu na území ČR po dobu jednoho roku.

Klientky údajně pracovaly více než 12 hod. denně, nepřetržitě, o sobotách i nedělích. Dostávaly 1000,- Kč za měsíc. S případem byl seznámen Odbor prevence kriminality MV ČR.

La Strada byla kontaktována na S.O.S. pracovníkem dopravní společnosti Info-Bus, která prostřednictvím ukrajinského velvyslanectví dopravila klientky do země původu.

Případ 4, (28/2003 LS)

Země původu: Ukrajina
Pohlaví: žena
Věk: N.H. nar. 1976

Pořízení rozhovoru

Kde: Praha, zařízení La Strada o.p.s.,
Kdy: 6.11.2003 – 16.12. 2003
V jakém jazyce: česko-rusko-ukrajinsky

Formy nátlaku:

Paní N.H. utekla od svého „klienta“, jelikož jí nevyhovovaly pracovní a ubytovací podmínky. „Klient“ jí však vyhrožoval a po určitou dobu manipuloval s jejími doklady (hrozba zrušení pracovního víza VC65 a ubytovací adresy), které držel jako zástavu a nutil tak paní N.H. k (pracovním) činnostem proti její vůli.

Legalizace pobytu:

Paní N.H. si našla zaměstnání a ukončila spolupráci s La Stradou. Byla jí zprostředkována právní pomoc a informace, jak si zařídit pracovní vízum i bez pomoci „klienta“. Pravděpodobně však paní N.H. upřednostnila nelegální práci i pobyt.

Situace dotazované osoby před příjezdem do ČR:

Paní N.H. je provdaná, na Ukrajině má manžela a dvě děti, které prací v zahraničí živí. Její rodina žije na západní Ukrajině ve Lvovské oblasti. Do ČR vycestovala za prací již několikrát. Vízum i pracovní povolení jí bylo na Ukrajině „klientem“ vyřízeno. Přicestovala autobusem s dalšími ženami.

Hodnocení pobytu na území ČR:

N.H. pracovala v rámci klientského systému v Brně v hypermarketu Globus a v cukrovarech na Moravě, v Pardubicích a naposledy opět v Brně. Odevzdávala značnou část příjmu „klientovi“. „Klient“ jí rovněž zadržoval platby, na které by měla mít i v rámci „systému“ nárok. N.H. kontaktovala La Stradu přes svou přítelkyni Z., která vyhledala u La Strady poradenství za účelem řešení obdobných problémů.

Případ 5, (9/2004 LS)

Země původu: Ukrajina
Pohlaví: žena
Věk: nar. 1983, A.K.

Pořízení rozhovoru

Kde: zařízení La Strady, 30.8.2004 – 8.10. 2004
Za jakých okolností: kontakt na SOS linku (ruskojazyčnou)
V jakém jazyce: s pomocí tlumočnice, ukrajinsky

Formy nátlaku:

Zadržování mzdy, vyplácení minimálních záloh.

Legalizace pobytu:

Dotazovaná pracovala 3 měsíce v Masokombinátu Libuš, jako pomocná síla – balička masa. Mzdu nedostávala, klient jí vyplácel pouze jednou za 14 dní 500,- Kč zálohu. Pracovala 6 dní v týdnu dvě směny po sobě – to znamená, že byla v práci od 6 do 24 hod. denně mimo neděle. Bydlela v bytě na Černé Mostě. Protože jí klient nevyplácel peníze, odmítla nadále v masokombinátu pracovat. Klient s ní přerušil veškerý kontakt a A.K. neví, kde se nachází. A.K. v době kontaktu s La Stradou bydlela v bytě (4+1) společně s dalšími 9 osobami. Byt pronajímá muž české národnosti a vyžaduje nájem 2.500,- za měsíc. A.K. mu dlužila dva nájem – tj. 5.000,- Kč. A.K. příležitostně brigádně pracovala, v době kontaktu La Strady však byla bez finančních prostředků. A.K. je těhotná s partnerem české národnosti. A.K. měla vízum na 16 dní, má pas a OP. V době navázání uzavření dohody s LS byla na území ČR nelegálně (18.8.2004).

Situace dotazované osoby před příjezdem do ČR:

A.K. je v rozvodovém řízení s otcem jejich 6leté dcery. Sňatek uzavírala jako 14letá, kdy otěhotněla. Má základní vzdělání. Do ČR přicestovala v prosinci 2003, prostřednictvím klienta, kterému zaplatila 300 \$, za vystavení víza a slib, že jí zde sežene práci a ubytování.

Hodnocení pobytu na území ČR:

A.K. byla v péči organizace od 18.8.2004 do 8.11.2004. Klientka je na území ČR cca 6 měsíců nelegálně. Vstup na území ČR byl dobrovolný, na turistické vízum. V ČR pracovala v rámci klientského systému. Nebyl jí odebrán cestovní pas a mohla se volně pohybovat. Odměnu za práci nedostávala, pouze dvakrát jí byla vyplacena záloha ve výši 2x 500 Kč. A.K. se byla nucena zadlužit. V době kontaktu s La Stradou byla gravidní. Partner (otec dítěte) se v počátku k situaci A.K. postavil negativně – opustil ji, po 3 měsících znovu obnovili vztah a za klientku i nenarozené dítě přebírá odpovědnost (přiznává otcovství, žijí ve společné domácnosti).

A.K. byla La Stradou navrhována do programu MV ČR, ale nebyla do něj zařazena. Rozhodla se požádat o azyl v ČR ve spolupráci s organizací OPU. Vzhledem k psychickému stavu a graviditě bylo dohodnuto s OAMP, že náběr žádosti proběhne v Červeném Újezdě a nikoli v přijímacím středisku Vyšní Lhoty. Byla zajištěna zdravotní vyšetření nutná k náběru žádosti. Případ byl uzavřen 30.11.2004 pro nezájem A.K. na další spolupráci.

Případ 6

Země původu: Kyrgyzstán
Pohlaví: žena
Věk: A.B., nar. 1972

Pořízení rozhovoru:
Kde: 3.11.2004
Za jakých okolností: v prostorách La Strady, kontakt prostřednictvím OPU
V jakém jazyce: s pomocí tlumočnice, rusky a ukrajinsky

Formy nátlaku:

Odebrání pasu, pohrůžky násilím, omezování svobody pohybu, uzavření v hlídaném domě.

Legalizace pobytu:

SOS linku kontaktovala pracovnice OPU s tím, že je požádala o pomoc žena z Kyrgyzstánu. Zjistili, že do ČR přijela v srpnu 2004 na turistické vízum (typ víza C), jehož platnost byla vystavena od 11.8.2004 do 15.9.2004 - na 14 dní. V době navázání kontaktu s organizací byla tudíž na území ČR již nelegálně.

V zemi původu kontaktovala A.B. žena (její pacientka), která jí nabídla zařízení víza a práce v ČR. Vše trvalo přes 1,5 měsíce. Zprostředkovatelka vyřídila turistické vízum a obstarala jí jízdenku vlakem z Kyjeva, tam se ze svého bydliště dostala autobusem. Měla informaci, že po příjezdu do Prahy ji bude někdo očekávat na nádraží. To se nestalo, čekala 12 hodin, chtěla telefonovat domů, ale neuměla zacházet s českým automatem. Až po příjezdu druhého vlaku z Kyjeva potkala muže a ženu, kteří hovořili rusky. Oslovila je se žádostí o pomoc. Ptali se jí, zda má peníze na návrat domů – to neměla, tak jí nabídli, že na dobu, po kterou má víza, ji zaměstnají a tím si vydělá peníze na cestu zpět. Odvezli ji autem, jeli asi 3 hodiny k domu, kde jí řekli, že zde bude pracovat. V domě byly další 4 dělnice z Ukrajiny. Postupně do domu přivezli další ženy, které ji a 4 Ukrajinky hlídaly. Byly nuceny k práci, šily gumové pásy – pásky, pracovaly 14 hodin denně. A.B. se blíže seznámila s J., Ukrajinkou, která jí byla velkou oporou a se kterou z domu také utekla. Využily dobu, kdy bylo v domě málo žen a u objektu hlídal pouze jeden muž. Ten jim útěk umožnil s tím, že nesmějí kontaktovat policii. Naopak ženy, které byly v domě také násilím – pod pohrůžkou – drženy, je žádaly, aby to na policii ohlásily. A.B. s J. počkaly do dvou hodin v noci, pak odešly z objektu. Všechny své věci tam nechaly. Do Prahy přijely autobusem, J. vyjednala, že nemusely platit. Vystoupily před Prahou a rozloučily se, protože J. nechtěla podat svědectví na policii. A.B. pak jela metrem, seznámila se s cizinci, kteří jí nabídli možnost ubytování v jejich ubytovně (Čečenci). Poskytli jí základní potřeby a kontaktovali OPU.

Situace dotazované osoby před příjezdem do ČR:

A.B. je 32 let, má kurs masáží a léčitelství; je rozvedená, má tři děti – 8, 6 a 2 roky staré. V současné době se o ně stará její matka.

Hodnocení pobytu na území ČR:

Paní A.B. pracovala jako šička 2 měsíce, 14 hodin denně, než se jí podařilo utéci. Byla zařazena do programu MV ČR a spolupracovala s Policií ČR. Zvolila dobrovolný návrat do země původu.

Případ 7, (LS 3/2004)

Země původu: Kyrgyzstán
Pohlaví: žena
Věk: M.A., nar.1981

Pořízení rozhovoru:

Kde: prostory La Strady, 14.12.2004 – 6.1.2005
Za jakých okolností: kontakt na SOS linku, získaný z LS letáku ve Vyšních Lhotách
V jakém jazyce: s pomocí tlumočnice, rusky a ukrajinsky

Formy nátlaku:

Odebrání pasu, vyhrožování násilím.

Legalizace pobytu:

M.A. na území ČR požádala dne 17.7.2004 o azyl a za 20 dní požádala o stop azyl. Jako důvod stažení žádosti uvedla, že jí bylo řečeno od ostatních žadatelů, že jako Kyrgyzka nemá šanci na získání azylu v ČR.

Doklady, dokumenty:

pas (vytrhnutá stránka s výjezdním vízem z ČR, polské vízum – prošlé)

PČR, Oblastní ředitelství služby cizinecké a pohraniční policie Ostrava, oddělení CP Frýdek-Místek – uvědomění o správním vyhoštění z území ČR

PČR, oblastní ředitelství služby cizinecké a pohraniční policie Ostrava, oddělení CP Frýdek-Místek – vstupní vízum k pobytu na území ČR od 17.7.04 do 26.7.04 (podle zákona o azylu

V době kontaktu na území ČR nelegálně

Nemá rozhodnutí o zastavení azylové procedury (stop azyl)

Nemá doklady o uzavření manželství s partnerem (manželství uzavřeno v mešitě na Černém Mostě dne 22.9.2004)

Situace dotazované osoby před příjezdem do ČR:

M.A. pochází z bohaté rodiny žijící v hl.městě Biškeku, žila s matkou a dvěma sourozenci. Ze země původu musela odcestovat, jelikož se stala svědkyní vraždy svého strýce (mafie). Je svobodná, bezdětná, v zemi původu bydlela se svou rodinou. Vystudovala vysokou školu ekonomickou.

Popis obchodování:

Cestování: letadlem do Moskvy, vlakem do Polska – průvodka, výjezdní vízum, minibusem s českým řidičem do ČR přes zelenou hranici Věděla, že přejíždí přes hranice nelegálně, ale bylo jí řečeno, že všechna potřebná víza získá, až požádá o azyl. Ve Vyšních Lhotách jí ukrajinská žena zprostředkovala kontakt na „klienta“, který měl zařídit manuální práci. Podala žádost o stop azyl a odcestovala do Prahy za „klientem“, který ji přijal do práce na stavbě (metro Můstek, Dejvice). „Klient“ platit pouze ubytovnu a nepravidelně dával kapesné na jídlo, vzal jí pas. Poté, co M.A. nezaplatil, chtěla odejít – „klient“ jí vyhrožoval, že odejít nesmí, jinak ji nahlásí na policii, nevrátí pas a přesune do dílny za Prahu, kde jsou pracovní

podmínky ještě horší. Požádala o pomoc ve chvíli, kdy nedostala zaplacené za 1 měsíc práce, na ubytovně jim vznikl dluh 6000,- Kč, neměla kde bydlet, co jíst. M.A. se nechtěla a nemohla vrátit – má velké obavy z mafie v Kyrgyzstánu.

Hodnocení pobytu na území ČR:

Po dohodě s ředitelkou organizace a po vyjádření ÚOOZ byla M.A. přijata do péče organizace, a to hlavně z důvodů zdravotních a sociálních. M.A. bylo poskytnuto utajené ubytování, finanční pomoc, sociálně-právní poradenství a lékařská péče. Pro M.A. bylo primární gynekologické vyšetření, jelikož do 5 měsíce těhotenství neproběhla jediná kontrola vývoje plodu. Během řešení pobytu na území ČR byl brán největší zřetel na to, že se M.A. z bezpečnostních důvodů nemůže vrátit do země původu. Ve spolupráci s právníčkou z PPU byly zformulovány 3 možnosti řešení (viz výše) a LS nabídla vstup do Programu MV. M.A. souhlasila s podmínkami vstupu do programu, včetně spolupráce s policií. Spolupráce s policisty z SKPV, kteří M.A. vytěžovali, se nakonec ukázala jako velmi problematická. Policisté neshledali naplnění skutkové podstaty trestného činu obchodování ani jiného trestného činu a urputně trvali na nahlášení klientky na CP. Po neúspěšném pokusu o vstup do programu MV se M.A. nakonec rozhodla vyřešit svou situaci odcestováním s partnerem do Rakouska/Itálie.

Případ 8

Země původu: Ukrajina
Pohlaví: žena
Věk: N.P., nar.1982

Pořízení rozhovoru:
Kde: zařízení La Strady, 20.12. 2004
Za jakých okolností: kontakt pře SOS linku
V jakém jazyce: s pomocí tlumočnice, ukrajinština

Příběh dotazované osoby:

Verze A.- prezentována při policejním vytěžení N dvěma příslušnicemi ÚOOZ 3.1.2005

Po 14 dnech pobytu v ČR (turistické vízum) kontaktovala N.P. na doporučení neznámé osoby neznámého muže, který jí může sehnat práci. Neznámý muž ji pomocí telefonické instruktáže dovedl na neznámé místo, kde vstoupila do neznámého vozu s černými skly, ve kterém seděli tři neznámí muži (Ukrajinci i Češi). Ti ji odvezli na neznámé místo v polích, kde ji v malém (snad zahradním?) domku svlékli do naha a opakovaně bili a znásilňovali. Po 14 dnech byla odvezena do jiného domu, kde ji neznámá žena naličila a upravila. V příštích (dvou, třech?) měsících byla z domku muži každodenně odvážena na trasu a prostituována. V nestřežené chvíli neznámým mužům (i se svým pasem) utekla přes pole do blízkého města, kde požádala neznámého (slovensky hovořícího) muže o pomoc, ten ji posadil do taxíku, který ji odvezl do jeho domu. Tam jemu a jeho ženě uklízela a vařila. Zamykali jí. Vydělala si u nich asi 3 tisíce Kč. Po třech měsících utekla z nákupů, zaplatila si taxíka do Prahy. Zde našla ubytovnu, kde žije s dalšími ukrajinskými ženami, občas chodí někam poklízet, jinak je pořád na ubytovně. Podle ústního sdělení policistek nebude z jejich strany doporučeno zařazení klientky N do programu (modelu).

Verze B. – zhodnocení dostupných informací po pokusu o řízený rozhovor dne 11.1.05. Rozhovor vedla sociální pracovnice B.D s pomocí tlumočnice L.M.; otázky připravil R.K.

N.P. vycestovala z Ukrajiny do ČR za účelem výdělků. Již během tranzitu do ČR jí bylo řidičem mikrobuse předáno telefonní číslo, na kterém si má sehnat práci. V pražském bytě na ulici Štítného, kde pobývala cca 14 dní po příjezdu do ČR, již jen čeká, až se jí někdo ozve na daný kontakt. Po navázání kontaktu zjevně dobrovolně vstupuje do auta, které ji odváží do českého pohraničí za prací. Jména pasáků si pamatuje. Na určeném místě je zbita, znásilněna a nucena po dva až tři měsíce k prostituci. Její útěk je snadný, převléká se z „kostýmu prostitutky“, má pas, odchází přes pole do města a žádá o pomoc neznámého slovensky hovořícího muže, který ji taxíkem odesílá do svého domu v Chebu, kde posluhuje opět dva až tři měsíce za drobný peníz. Je však držena pod dohledem, zamykána a hlídána. Jakoby mezi slovensky hovořícím mužem a jejími původními obchodníky-pasáky bylo nějaké propojení – nelze vyloučit, že ji po několika měsících nucené prostituce prodali na domácí práce.

Z domácích prací (nucených?) utíká – odjíždí taxíkem za 1000,- Kč do Prahy, dohledá byt (nikoliv tedy dříve indikovanou ubytovnu Koh-i-noor), který je mezi ukrajinskými imigranty v Praze zřejmě známou adresou, kde nachází ochranu (střechu – *kryšu*), ubytování a zřejmě i práci, ať již v místě – praní, uklízení, vaření – tak i mimo byt. Stojí za ní muž z *kryši*,

respektive z nižší vrstvy ukrajinské mafie, podle vyjádření L.M., „jsou to tací, kterým se nechce lopotit, živí se poskytováním ochrany“. Jaké protislužby nabízí muži z *kryši*, není známo, pravděpodobně protislužby ve formě starosti o jeho potřeby, šatstvem počínaje. Muž z *kryši* a spolubydlící v bytě nejsou podle L.M. propojeni na skupinu, která prvotně klientku N. obchodovala.

Současný stav:

N.P. byla zadržena CP ráno 12.1.(na cestě do práce?). Po 48 hodinách byla propuštěna s trestním příkazem za maření výkonu rozhodnutí státního orgánu a trestem vyhoštění na dobu 4 let. Rozhodla se požádat o azyl (20.1. 2005). La Strada ukončila vedení případu N.P. a nadále jí poskytuje příležitostné poradenské služby. 27.1. zasíláme Vyjádření organizace LS k žádosti o azyl.

Hodnocení pobytu na území ČR:

Klientka kontaktovala LS na SOS mobil (kontakt získala od známého, který se zná s tlumočnicí L.M.). Do organizace docházela ambulantně, měla zájem o finanční pomoc a legalizaci pobytu, veškeré další služby včetně ubytování v AB odmítla. S klientkou byla velmi obtížná komunikace, jelikož byla značně uzavřená, úzkostná, nedůvěřivá a nespolehlivá (časté pozdní příchody). Toto chování mohlo být zapříčiněno způsobeným prožitým traumatem.

Klientka souhlasila se spoluprací s policií a se vstupem do programu MV ČR. Vzhledem k tomu, že neměla pro policii relevantní a konkrétní informace, do tohoto programu nebyla přijata. Přesto, že sociální pracovnice opakovaně nabízela pomoc při formulování příběhu a možnost simulace rozhovoru s policií, klientka toto i další spolupráci s policií odmítala. Po konzultaci se sociální pracovníci a s právníčkou z OPU zvolila klientka možnost vstupu do azylové procedury. Organizace LS napsala vyjádření k žádosti o azyl a poskytla klientce kontakty na organizace pomáhající uprchlíkům (PPU, OPU) a na pomáhající organizaci v zemi původu (LS Ukrajina). Dne 2.2.2005 uzavíráme případ. Organizace LS již nemůže pro klientku více udělat.

IV. Plzeň 3. 3. 2005, příběhy trebišovských dlužných

Příběh 1

Manželský pár středního věku odešel asi před 10 lety z Prahy bydlet za dcerou do Trebišova poté, co v našem hlavním městě přišel o střechu nad hlavou. Oba manželé mají a vždy měli občanství slovenské. Od trebišovských lichvářů, kmenovitě K. D. (dále jen KD), si museli poprvé půjčit již v době příchodu, a to z toho důvodu, že práci neměli a po registraci na trebišovských úřadech čekali měsíc na vyplacení sociálních dávek. Výše půjčky činila 2000,- Sk s úrokovou sazbou 100% na měsíc. Kromě hotovosti brali ještě od KD na dluh potraviny (jeho syn vlastní v trebišovském táboře obchod), jejichž už tak vysoká cena byla opět dále úročena. 4 roky se v ghettu potloukali po bytech svých příbuzných, nakonec jim byla přidělena unimobuňka. Na její zařízení jim nezbylo nic jiného než si znovu půjčit. Poté, co jim KD buňku odejmul, aby do ní nastěhoval svoji sestru (u něj taktéž zadluženou), z Trebišova odešli. V době odchodu dlužili KD 50 000,- Sk a dalších 70 000,- Sk pak otci D. snachy, J. Z. Několik následujících let žili kočovný život („chodili po Rómorech“ v rámci obou republik), převážně se zdržovali u manželčiny matky v Revúci. Odchodem z Trebišova sice přestali pobírat sociální dávky (ty jim mohli být vypláceny jen v místě trvalého bydliště, kam se ovšem kvůli KD vrátit již nikdy neodvážili), ale jejich situace se v podstatě nijak dramaticky nezhoršila, neboť i v Trebišově už byli fakticky roky bez prostředků, protože vše odevzdávali hned v den dávek na poště (případně v táboře) lichvářům (fyzicky dluhy vybírali příbuzní KD a další placené spojky, např. nynější členové Poriadkové služby, nikoli on sám osobně) a chodili pak na železo a po kontejnerech. V Plzni byl pár v době naší návštěvy 3 dny, manželé bydlí na ubytovně. Tuto ubytovnu si jako celek pronajímá J. Š. (dále jen JŠ) údajně za 60 000,- Kč na měsíc. Náš manželský pár je jím údajně živěn, muž čeká, zda bude mít JŠ pro něj nějakou práci.

Příběh 2

Pan R. bydlí v jedné z nejnuznějších buněk trebišovského ghetta se ženou a 5 dětmi, v Plzni je za prací u JŠ již podruhé, poprvé před vánocemi, nyní třetí týden (momentálně bez práce). Bojí se domů, ale zároveň se bojí o ženu a děti, které tam nechal.

Robertova rodina si před 4 lety půjčila 500,- Sk od lichvářky M. B. (příbuzná KD: B., D. a Z. jsou sňatkově provázáni, v podstatě se všichni trebišovští lichváři rekrutují z jednoho příbuzenského uzlu), a začala kupovat v jejím krámě potraviny na dluh. Po celý čas od první půjčky, tedy po dobu 4 let splácí rodina měsíčně 4 000 SK, jedná se o jakýsi trvalý příkaz, kdy dluh je již virtuální.

Manželka odevzdává celé přídatky na děti i mateřskou, muž, je-li v Trebišově, chodí od svítání po kontejnerech. Přijíždí-li domů z Plzně, tvrdí že si žádnou výplatu nepřivezl, je údajně dohodnut s JŠ, že ten, pokud mu zatelefonují lichváři z Trebišova, řekne, že buď nebyla práce a nic svým zaměstnancům nevyplatil, nebo že vše propili. Jinak by výplaty končily v lichvářských kapsách. Což se často děje a je to také důvod, proč nás JŠ kontaktoval. Pan R. zde vypovídá nejasně: nejprve tvrdí, že po příjezdu domů před vánocemi mu byl všechnen výdělek lichváři odejmut, za hodinu zas tvrdí, že použil právě výše zmiňovanou lest (nebyla práce) a peníze tak uchránil, ale že napříště už to nemusí vyjít, neboť lichváři, vidíce

ho, jak se do Plzně vrací, mají podezření, že si na své peníze v práci přece jen přijde, jinak by tam znovu nejezdil. Údajně mu volají (leda však přes JŠ, protože pan R. nevlastní telefon), aby se bez peněz raději vůbec nevracel.

Výpovědi ostatně R. měnil i na trebišovské policii: jakýsi policista z ekonomického úseku (známý JŠ, jistý Pastor) vyfotil M. B. při vybírání interesů od R., načež ona strávila den ve vyšetřovací vazbě a R. vypovídal na policii nejprve proti ní, poté, co byl ovšem zastrašován vyslýchajícími policisty, výpověď změnil s tím, že si poprvé vše vymyslel. M. byla propuštěna (hovoří se o úplatě 60 000,- Sk), R. byl odsouzen k podmíněnému trestu odnětí svobody za křivou výpověď.

V Plzni je R. ubytován u JŠ na ubytovně Sever, JŠ jej údajně živí.

Příběh 3

Muž dlužil lichváři 5 000,- Sk, přenechal mu svoji buňku za 7 000,- Sk a odešel do Plzně. Na ubytovně Sever je 2 měsíce, momentálně bez prostředků. Spoléhá na práci u JŠ. Domů se vrátit nechce, nic ho tam netáhne.

další reference o trebišovských lichvářích

- lichva v Trebišově kvete cca 12 let
- zapojen je i pošťák
- KD se zabývá lichvou od roku 1992, kdy dostal zpětně vyplacené dávky na dítě, jež vzal si do opatrovnictví od jakési příbuzné (nejasné)
- chudí chodí na železo, které pracně dolují, to pak za mrzký peníz musejí odevzdat lichvářům, kteří ho prodávají do sběrný
- KD odkupuje od Romů výherní sázenky a losy všeho druhu, aby měl doklady, pro případ, že by se úřady začaly zabývat tím, odkud má tolik peněz
- J. Z. (lichvář, majitel krámků) vzal na sebe na leasing 3 automobily pro své lichvářské příbuzné, platil měsíční splátku 48 000 Sk
- Č. (dnes Parlament Rómův SK) vyhodil kdysi KD z ROlky za to, že je lichvář (pozn.: dnes KD spolupracuje s G. z Rady Rómův SK, konkurenčního o.s. k o.s. Parlament Rómův)
- bratr JŠ musel z Trebišova odejít, protože mu lichváři podpálili dům
- dlužníci jsou ochotni svědčit, pokud jim bude zaručena bezpečnost, nejlépe utajení (a změna adresy)
- máme pochyby o bezúročnosti nynější výpomoci JŠ dělníkům bez prostředků

V. Vyhodnocení získaných kazuistik

1. Metodický přístup ke zkoumání prostředí obchodu s lidmi na území ČR

Primárním zdrojem informací pro analýzu prostředí nelegálního zaměstnávání cizinců na území ČR byly řízené rozhovory s níže definovanou cílovou skupinou migrantů. Tyto cílové rozhovory byly prováděny:

- a) v kanceláři IOM Praha s migranty, kteří dobrovolně žádali o asistovaný návrat;
- b) na letišti Praha – Ruzyně s migranty, kterým byla poskytována asistence při dobrovolném návratu
- c) s nelegálními migranty, kteří se nacházeli v detenčních zadrženích Cizinecké a pohraniční policie – Bálková a Přílepy u Prahy
- d) projektovým partnerem La Stradou, přičemž tyto jsou součástí samostatné části výzkumu – kapitola IV.
- e) při osobních schůzkách na základě kontaktů, které řešitel projektu získal ve spolupráci s neziskovými organizacemi, které se zabývají pomocí a právní asistencí migrantům v ČR, resp. obecně pomocí lidem finančních prostředků a bez přístřeší

Tyto řízené rozhovory byly zaměřeny především na následující témata:

- 1) Strategie legalizace pobytu na území ČR.
- 2) Obchodování s lidmi v intencích tzv. Palermské deklarace
  - obeznámenost dotčené osoby s problematikou obchodování s lidmi,
  - byla dotčená osoba v kontaktu s obchodem s lidmi,
  - byla dotčená osoba subjektem obchodování s lidmi.
- 3) Nelegální formy pracovní migrace.
- 4) Podmínky pobytu na území ČR.
- 5) Překážky vycestování u tzv. „uvíznuvších“ (stranded) migrantů
  - popis objektivních překážek vycestování,
  - souvislost konkrétních překážek vycestování s faktem, že dotčená osoba je subjektem obchodování s lidmi,
  - případně jakým způsobem přispívají konkrétní objektivní překážky vycestování ke kriminalizaci dotčené osoby.

Výsledkem těchto řízených rozhovorů je celkem 20 kazuistik shromážděných IOM Praha a celkem 12 kazuistik shromážděných projektovým partnerem La Stradou. Předmětem analýzy v této části závěrečné zprávy (kapitola V.) jsou kazuistiky shromážděné IOM Praha. Analýza těchto kazuistik je zaměřena především na problém obecného fungování pracovního vykořisťování cizinců na území ČR a následně na uchopení stěžejních vývojových trendů na poli organizování výše zmíněného pracovního vykořisťování.

Cílová skupina migrantů z hlediska země původu:

cílová skupina migrantů				možnost kontaktu cílové skupiny migrantů
občané zemí bývalého SSSR	Moldávie	2	(LS – 0)	kancelář IOM, detenční zařízení a osobní schůzky
	Ukrajina	6	(LS – 6)	
	Rusko	2	(LS – 0)	

	Bělorusko	1	(LS – 0)	
	Litva	1	(LS – 0)	
	Kazachstán	1	(LS – 0)	
	Kyrgyzstán	0	(LS – 2)	
	Gruzie	1	(LS – 0)	
občané z balkánských zemí	Bulharsko	1	(LS – 0)	letišťe Praha - Ruzyně
občané z asijských zemí	Mongolsko	2	(LS – 0)	Letiště Praha - Ruzyně
	Čína	1	(LS – 0)	detenční zařízení
občané z afrických zemí	Angola	1	(LS – 0)	
občané Slovenské republiky		0	(LS – 3)	
občané ČR		1	(LS – 1)	Charita

2. Obecný popis situace prostředí obchodování s lidmi na území ČR za jiným účelem, než je sexuální vykořisťování

Případy, jež popisují námi shromážděné kazuistiky, vypovídají z hlediska nejobecnějšího popisu prostředí obchodování s lidmi na území ČR o tom, že ČR je:

- 1) tranzitní zemí, přes kterou putují nelegální migranti, ať již sami nebo pod kontrolou sítě převaděčů dál do schengenských zemí EU. Přičemž i migranti, kteří přijíždějí do ČR sami⁴⁰ a ČR využívají jako zemi tranzitní, zde navazují kontakt s převaděči, kteří pak organizují jejich transport do schengenského prostoru EU, nebo je minimálně instruují⁴¹, jak mají dále postupovat. Již při tomto tranzitu dochází ze strany převaděčů k jednání, které naplňuje skutkovou podstatu trestného činu omezování osobní svobody a trestného činu obchodování s lidmi⁴², tj. k exploataci obětí obchodování vymáháním finančních prostředků, přičemž je využíváno jejich tísně a absolutní závislosti na skupině převaděčů⁴³.
- 2) cílovou zemí, kde probíhá samotná pracovní exploatace migrantů v systému nelegálního zaměstnávání, jehož obecná funkční schémata jsou takřka nezávislá na etnickém původu jeho nositelů-organizátorů a subjektů, které využívají pracovní sílu migrantů zprostředkovanou těmito organizátory, a také nezávislá na etnickém původu obětí.⁴⁴ Tato výše zmíněná schémata je možné modelově uchopit jako schémata tzv. klientského systému.

⁴⁰ Tranzitující migranti z Číny, pokud cestují do ČR sami, jsou převaděči v Moskvě usazeni do vlaku s pokynem, aby cestovali do konečné stanice vlaku – Praha-Hlavní nádraží – a vyčkali ve vagonu na vyzvednutí. Od té chvíle jsou opět v rukách sítě převaděčů, kteří je transportují dále do schengenského prostoru EU.

⁴¹ O této skutečnosti svědčí rozhovory, které jsme v rámci tohoto výzkumu vedli v detenčních zařízeních SCPP ČR s občany Gruzie, kteří byli vráceni z Rakouska do ČR. Všichni použili ČR jako tranzitní zemi při své cestě do Rakouska. Tito repatriovaní migranti ve zhruba 50% případů přicestovali do ČR bez jakýchkoli dokladů v nákladovém prostoru kamionů (mnozí z nich – většinou uprchlíci z Abcházie nebo Adžárie – nejsou, podle svých slov, držitelé žádných gruzínských dokladů totožnosti ani dokladů cestovních). V ČR byli vysazeni s tím, aby pokračovali dále na západ sami (je možné předpokládat, že alespoň část z nich je nucena využít nabídek převaděčů).

⁴² Takto definované jednání převaděčů jsme identifikovali především ve vztahu k tranzitujícím obětem obchodování s lidmi, které pochází z Číny.

⁴³ Závislost na skupině převaděčů můžeme v nejobecnější rovině spatřovat v neschopnosti obětí komunikovat česky nebo jazyky, jimiž se hovoří v Evropě (což se týká především obětí obchodování z asijských zemí) a neschopnosti orientovat se v místě, kde se právě nacházejí. Pokud jde o zneužívání tísně, zaznamenali jsme u tranzitujících migrantů z Číny a Gruzie skutečnosti, jež jim nedovolovaly návrat do země původu.

⁴⁴ Jedinou výjimku, která je však z hlediska rozsahu pracovní migrace do ČR a následného nelegálního zaměstnávání neopominutelná, představuje, podle našich zjištění, systém nelegálního zaměstnávání migrantů

Tento výzkum, jak s ohledem na závěry učiněné v teoretické části, tak s ohledem na skutečnosti vyplývající z námi shromážděných kazuistik, zastihl systém nelegálního zaměstnávání a zneužívání práce cizinců ve fázi, kdy se tento konsolidoval a stabilizoval svá funkční schémata a pravidla jak na území ČR, tak ve zdrojových lokalitách, ve kterých probíhá rekrutování obětí obchodování s lidmi, v našem případě konkrétně obětí pracovního zneužívání, resp. otrocké práce.

Oběti pracovního zneužívání z evropské části bývalého SSSR a Bulharska jsou rekrutovány v zemích původu sítí agentur a kanceláří, které nabízejí služby zprostředkování práce v zahraničí a obstarání víz. Svou nabídku realizují prostřednictvím oficiálních médií ve zdrojových zemích, především v tisku, a pak na internetu. Tyto agentury zajistí pouze turistická víza, resp. víza maximálně na 90 dnů, a kontakt na reprezentanty. Skrze úzké kontakty na subjekty, jednotlivce nebo organizace, působící přímo v ČR v oblasti nelegálního zaměstnávání, tyto agentury ze zdrojových zemí předávají rekrutované oběti do klientské sítě nelegálního zaměstnávání v ČR.

Pracovní migranti, kteří přijíždějí z evropských zemí bývalého SSSR nezávisle na sítě zprostředkovatelských agentur působících ve zdrojových zemích, si přivázejí s sebou alespoň kontakty na základní zachytné body v ruskojazyčné komunitě, kde dostanou další informace na uzlové body v síti zprostředkovatelů, nabízejících různé služby:

- 1) nelegální zaměstnání,
- 2) zajištění pracovních víz
- 3) zprostředkování živnostenského oprávnění
- 4) zprostředkování založení a registraci firem

V průběhu našeho výzkumu jsme narazili na některé uzlové body této sítě, jež jsou zachyceny v příloze 3.

K výše uvedené nabídce služeb je třeba říci, že je shodná se službami, které nabízí zajistit již síť rekrutovacích agentur a kanceláří ve zdrojových zemích.

S ohledem na shodné služby a víceméně shodné taxy za ně požadované, jak ve zdrojových zemích, tak na území ČR (obecně řečeno s ohledem na absenci konkurenčního chování v rámci klientského systému jak v ČR, tak ve zdrojových zemích), můžeme předpokládat nějakou formu rozdělení trhu v oblasti exploatace nelegální pracovní migrace. Toto rozdělení trhu a jeho stabilita, stejně jako intenzivní a systémově nutné propojení subjektů na trhu působících ve zdrojových zemích se subjekty, jejichž pole působnosti je v ČR, implikují existenci vyšších úrovní organizace pracovního zneužívání migrantů do ČR, které

- 1) mají kvalitativně vyšší postavení v hierarchii organizovaných aktivit za hranicí zákona v ČR
- 2) těží z fungování systému pracovního zneužívání cizinců a není v jejich zájmu konkurenční střetávání subjektů, jež jsou nositeli klientského systému a stojí na nižších patrech organizovaných polokriminálních a kriminálních aktivit v ČR,
- 3) zajišťují stabilitu systému pracovního zneužívání cizinců.

---

z Číny v rámci čínské komunity v ČR. Ve vztahu k nelegálnímu zaměstnávání migrantů z Vietnamu je možné předpokládat, že se bude odehrávat podle schémat identifikovaných v čínském modelu.

Pokud jde o pracovní migranty z Mongolska, již jsou nuceni k otrocké práci v ČR, můžeme na základě získaných informací konstatovat, že jejich pracovní exploatace je mnohem intenzivnější než v případě cizinců z evropských částí bývalého SSSR. Tato exploatace je zabezpečována organizovanými skupinami, přičemž se na ní podílejí i čínsko-vietnamské skupiny. Současné nedochází ke střídání skupiny zneuživatelů.

Jinak jejich umísťování do míst výkonu práce, podle případů, jež jsme popsali, probíhá podle schémat a pravidel klientského systému, přičemž se ve výpovědích exploatovaných Mongolů vyskytují pojmy (např. „brigádýr“), jež jsou typické pro prostředí klientského systému v čisté podobě, jak se vyskytuje v rámci ruskojazyčných skupin. Stejně jako v případě evropské části bývalého SSSR nebo Bulharska funguje v Mongolsku síť rekrutující oběti následné pracovní exploatace již ve zdrojové zemi.

3. Formy legalizace pobytu cizinců užívané organizovanými skupinami obchodníků s lidmi na území ČR

Z výpovědí pracovně zneužívaných cizinců, které byly shromážděny v průběhu tohoto výzkumu, jednoznačně vyplývá, že velká většina z nich⁴⁵ usilovala o to, aby jejich zamýšlený dlouhodobý pobyt v ČR byl legální, a stejně tak, aby se i jejich zamýšlená pracovní činnost odehrávala na legálním základě.

3.1. Legalizace pobytu cizinců prostřednictvím pobytového víza za účelem podnikání

Jako efektivní způsob legalizace pobytu zneužívaných cizinců na území ČR, který je využíván v rámci klientského systému, jsme na základě shromážděných informací identifikovali zařízení živnostenského listu pro budoucí oběti pracovní exploatace. Tato forma legalizace pobytu je od 90. let využívána samotnými organizátory obchodu s lidmi na území ČR k jejich vlastní legalizaci pobytu. Po zavedení vízového styku se zeměmi bývalého SSSR v roce 2000 začala být tato forma legalizace pobytu čím dál více využívána organizátory obchodu s lidmi k legalizaci pobytu pracovně exploatovaných cizinců a jejich těsnějšímu připoutání k subjektu, který tyto cizince pracovně vykořisťuje.

Tito pracovní migranti jsou rekrutováni ve zdrojových zemích agenturami, které jsou napojeny na organizátory pracovní exploatace přímo na území ČR. Migranti ve zdrojové zemi čekají, až jim až jim konglomerát rekrutovací agentura-budoucí „zaměstnavatel“ zařídí živnostenský list a vízum k dlouhodobému pobytu na území ČR za účelem podnikání. Následně odjíždějí do ČR, kde jsou umístěni jako společníci konkrétní právnické osoby typu „veřejná obchodní společnost“ (v.o.s.), kterou zřídil a ovládá konkrétní organizátor pracovní exploatace.

---

⁴⁵ Z kazuistik vyplývá, že o získání legálního statutu usilují zejména pracovní migranti ze zemí SNS, Bulharska a Mongolska, s tím, že povědomí o celé proceduře získávání legálního pobytového víza, resp. pracovního povolení od příslušných úřadů v ČR klesá se vzdáleností zdrojové země od východních hranic ČR. V rámci výše definované skupiny zdrojových zemí je toto povědomí nejnižší u migrantů z Mongolska. Naproti tomu u migrantů ze zdrojových zemích jako je Ukrajina, Bělorusko nebo Ruská federace je toto povědomí nejvyšší. Poněkud mimo stojí migranti z Číny, kteří mnohdy vůbec nevědí, kde se nacházejí, a skrze absenci jakýchkoli informací ohledně svého aktuálního statusu a potenciálních možnostech získání jiného, jsou tito čínští migranti zcela v moci organizátorů obchodu s lidmi, kteří je na území ČR vykořisťují.

V rámci podnikání prostřednictvím veřejné obchodní společnosti (v.o.s.) podle zákona č. 513/1991 Sb., ve znění pozdějších předpisů (Obchodního zákoníku), není žádným způsobem omezena výše vkladu jednotlivých společníků, neboť všichni společníci ručí za podnikání společnosti nerozdílně celým svým osobním majetkem. Administrativní překážkou pro fungování legalizace pobytu prostřednictvím podnikatelského statutu cizince (jeho společníctví ve veřejné obchodní společnosti) je požadavek na sepsání nové společenské smlouvy a její akceptace všemi společníky – viz §§ 78 a 83 zák. č. 513/1991 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

Nutnost vyhovět výše uvedeným požadavkům obchodního zákoníku ovlivňuje zásadním způsobem chování takto fungujících právních subjektů, a to do té míry, že je vysledovatelné ve veřejně dostupných dokumentech typu výpisu z obchodního rejstříku.

- 1) na výpisu se vyskytuje velké množství společníků – řádově stovky
- 2) zapisování do obchodního rejstříku se děje v „dávkách“ – to znamená, že nové společenské smlouvy s celými skupinami nových společníků, které čítají několik desítek osob, jsou předkládány k registraci, a na výpise pak figurují jako společníci zapsaní ke shodnému datu.
- 3) tito společníci jsou registrovaní v záznamech Cizinecké policie ČR většinou na jedné adrese, kterou má pod kontrolou klientská struktura. Za touto adresou se zpravidla skrývá ubytovna, jež je většinou přímo ve vlastnictví klientské struktury.

Vzhledem k tomu, že osoby takto legalizované a následně vykořisťované na území ČR nepřicházejí do styku s úřady ČR přímo, ale prostřednictvím rekrutovacích agentur a budoucích vykořisťovatelů, zůstávají těmto legální plné moci k vyřizování veškerých náležitostí, nutných k získání živnostenského oprávnění a pobytového víza za účelem podnikání.

Pokud jde o překonání obtíží definovaných výše v bodě 2), přichází v úvahu zůstavení plné moci budoucím vykořisťovatelům, jež je opravňuje jednat za budoucího společníka v rozsahu podpisu nové společenské smlouvy a žádosti o registraci této nové společenské smlouvy u příslušného soudu, který je pověřen vedením obchodního rejstříku⁴⁶. Podpisy na výše zmíněných listinách⁴⁷ (a tedy i podpis zmocněné osoby) musí být úředně ověřené na matričním úřadě nebo notářem, přičemž je přikládána plná moc vystavená osobou zmocnitele osobě zmocněné, která sama musí být úředně ověřena⁴⁸. Se zákonnými normami není v rozporu zůstavení plné moci v tomto směru i stávajícímu společníkovi veřejné obchodní společnosti.

Výhodou tohoto způsobu legalizace pobytu následně vykořisťovaných cizinců s ohledem na zájmy nositelů tzv. klientského systému, konkrétně osob, jež ovládají takto fungující právnické osoby v ČR je:

- 1) kvazi legální způsob snížení transakčních nákladů vzhledem k absenci nutnosti hradit vykořisťovaným cizincům zdravotní a sociální pojištění,

⁴⁶ Pokud již zmocnění v tomto rozsahu není součástí plné moci vystavené za účelem zastupování osoby zmocnitele při styku s úřady ČR za účelem vyřízení živnostenského oprávnění na území ČR.

⁴⁷ Nová společenská smlouva a žádost o registraci nové společenské smlouvy u příslušného soudu, který je pověřen vedením obchodního rejstříku.

⁴⁸ K tomuto úřednímu ověření může dojít na konzulárním úřadě ČR ve zdrojové zemi (čimž se konglomerát rekrutování agentura-budoucí vykořisťovatel vyhne případným problémům s nutností apostily). Vzhledem k existenci dohod o právní pomoci mezi ČR a řadou zdrojových zemí není vyžadována apostila, potvrzení pravosti a platnosti dokumentu, jehož pravost a platnost již byla ověřena k tomu zmocněným orgánem zdrojové země.

- 2) kvazi legální způsob nabízení práce vykořisťovaných cizinců,⁴⁹
- 3) rozšíření spektra nástrojů, které slouží k ovládnutí vykořisťovaných osob (rozvedeno níže),
- 4) možnost ovládat vykořisťovaného cizince za účelem kvalitativního zkomplikování případného dokazování trestného činu obchodování s lidmi podle § 232a trestního zákona,⁵⁰
- 5) kvalitativní nárůst komplikací vzhledem k obstarání důkazního břemene na straně obětí pracovního vykořisťování v případě možného občanskoprávního sporu ohledně bezdůvodného obohacení, které vzniklo na straně právnické osoby, jež je nástrojem pracovního vykořisťování. Skutečný stav vykořisťování, který se odrazil ve zkušenosti obětí, může být radikálně odlišný od skutkového stavu, jenž vyplývá z dokumentů držených vykořisťovatelem (klientem).⁵¹

Jako hlavní nástroje ovládnutí pracovníků, kteří jsou lapeni do výše popsané sítě, je institut nutné registrace adresy pobytu na území ČR podle zákona o pobytu cizinců. K tomu se druží další formy nátlaku, které jsou běžné v rámci klientského systému nelegálního zaměstnávání, jako je zadržování výplat (udržování ovládané osoby v moci prostřednictvím finanční tísně a její uvedení do existenční závislosti na klientovi, jemuž tak výrazným způsobem klesají náklady), zadržování cestovních dokladů, verbální útoky a výhrůžky fyzickým násilím.

Zdá se, i na základě výpovědí kontaktů realizátora, které se pohybují dlouhou dobu v prostředí klientského systému, že výše uvedené schéma legalizace pobytu je pro klientský systém do budoucna perspektivní. Jeho využívání se pravděpodobně ještě rozšíří, neboť při aplikaci výše popsaného způsobu legalizace pobytu a následné kvazi legalizace práce vykořisťovaných cizinců je takto založený systém schopen pružněji reagovat na poptávku po levné pracovní síle⁵² než systém zaměstnávání vykořisťovaných cizinců na základě jim obstaraných pracovních povolení (jak je popsáno níže), ve firmách, jež jsou ovládány a slouží k oficiálnímu poptávání práce cizinců, a současně jako prostředek k získání pracovního povolení. Současně je tento způsob legalizace pobytu vykořisťovaných cizinců a následná kvazi legalizace jejich práce mnohem méně závislá na nutnosti korupčního jednání ve vztahu k reprezentantům oficiálních institucí, kteří jsou v rámci aplikace tohoto způsobu legalizace exponováni.

⁴⁹ Popsaný mechanismus zdánlivě připomíná tzv. „švarc systém“. Komplikuje jej však společníctví vykořisťovaných cizinců v právnické osobě, která je nástrojem vykořisťování. Samo společníctví zakládá toliko nárok na podíl na zisku podle výše vkladu společníka, resp. podle společenské smlouvy. Nezakládá však samo o sobě žádnou formu pracovního právního vztahu, resp. nároku na odměnu za práci pro právnickou osobu vykonávanou (pokud společník není současně jednatelem – ten jedná jménem společnosti, má za to nárok na odměnu a to jako podnikatel – to však není případ vykořisťovaných cizinců). V momentě, kdy společník právnické osoby pro tuto dlouhodobě a systematicky pracuje, jedná se o zaměstnání; nejedná se však o podnikání.

⁵⁰ Prostřednictvím vynucených podpisů listin – viz kazuistika 4 – si může vykořisťovatel (klient) opatřit dokumenty, jež budou dokládat jinou povahu vzájemného vztahu klient – vykořisťovaný cizinec, než jaká byla ve skutečnosti.

⁵¹ Srov. pozn. 50.

⁵² Přičemž tato pružnost je závislá spíše na schopnostech rekrutovacích agentur ve zdrojových zemích. Samotný proces získávání pobytového víza za účelem podnikání je mnohem rychlejší než proces získání pracovního povolení resp. pobytového víza za účelem vykonávání práce v ČR (což trvá až čtyři měsíce od podání první žádosti).

3.2 Legalizace pobytu cizinců prostřednictvím firem, které fungují jako prostředek k obstarání pracovního povolení

Na úvod rozboru tohoto druhu legalizace pobytu cizinců na území ČR a jejich následného pracovního vykořisťování je třeba uvést, že jsme jej nezachytili v námi pořízených kazuistikách⁵³, nicméně informace o něm pocházejí od důvěryhodného zdroje⁵⁴, který se v prostředí tzv. klientského systému pohybuje řadu let.

Jak z kazuistik 4-6, tak z informací výše zmíněného zdroje vyplývá, že v rámci fungování legalizace pobytu prostřednictvím obstarání pracovního povolení a pobytového víza za účelem vykonávání práce v ČR se používají analogické prostředky a způsoby rekrutování budoucích obětí, jaké se uplatňují v rámci legalizace pobytu, která je popsána v kapitole 3.1. Dále je patrné, že není výjimkou rekrutování a následná legalizaci pobytu, jakož i pracovní vykořisťování tím samým konglomerátem rekrutovací agentura-vykořisťovatel (klient)⁵⁵. Rekrutovaná oběť opět vystavuje plné moci jak rekrutovací agentuře, tak budoucímu vykořisťovateli (klientovi) a do ČR odjíždí až po obdržení výše zmíněného pobytového víza. Tento způsob legalizace pobytu cizinců opět nutí obstaravatele legálního statusu cizince, jenž má být pracovně vykořisťován, vejít ve styk s oficiálními institucemi ČR:

- 1) s konkrétním úřadem práce, který je místně příslušný registrovanému sídlu firmy,
- 2) s místně příslušným oddělením Cizinecké a pohraniční policie ČR,
- 3) s konzulárním úřadem ČR ve zdrojové zemi.

Podle informací výše uvedeného zdroje je uplatňovanou praxí, že si takto legalizovaní cizinci v ČR „odpracovávají“ obstarání pracovního povolení a pobytového víza. Současně však lze předpokládat, že k výše uvedenému obstarání pracovního povolení a pobytového víza došlo za úplatu, to znamená, že za ně cizinec předem zaplatil.⁵⁶

Hlavní výhody tohoto způsobu legalizace pobytu lze spatřovat v následujícím:

- 1) legální způsob nabízení práce cizincům,
- 2) možnost snížení transakčních nákladů prostřednictvím neplacení zdravotního a sociálního pojištění vykořisťovaným cizincům, resp. v případě jejich placení, zpětné refundace ze mzdy cizinců,
- 3) rozšíření spektra nástrojů, které slouží k ovládnutí vykořisťovaných cizinců,
- 4) možnost ovládat vykořisťovaného cizince za účelem kvalitativního zkomplikování případného dokazování trestného činu obchodování s lidmi podle § 232a trestního zákona,⁵⁷

⁵³ V kazuistikách IOM 4-6 je nicméně zachycena informace o reálném fungování tohoto způsobu legalizace pobytu a následného vykořisťování cizinců. Dále pak z výše uvedených kazuistik implicitně vyplývají podstatné informace o fungování tohoto způsobu legalizace pobytu.

⁵⁴ Důvěryhodnost zdroje jsme ověřili na základě shod ve výpovědi výše uvedeného zdroje s našimi vlastními zjištěními ohledně jiné formy legalizace pobytu pracovně vykořisťovaných cizinců na území ČR, uvedené v kapitole 3.1.

⁵⁵ Tato skutečnost, jak se zdá, dopředu vyvrací možnou domněnku, že oba dva způsoby legalizace pobytu pracovně vykořisťovaných cizinců mohou být na sobě nezávislé. Vyvrací také jejich oddělené užívání podmíněné etnickým pozadím konglomerátu rekrutovací agentura-vykořisťovatel (klient). Vzhledem k omezenému vzorku případů zachycených v kazuistikách tuto domněnku však nelze vyvrátit zcela.

⁵⁶ V kazuistikách 4-6 je uvedena částka 300,- \$.

⁵⁷ Prostřednictvím vynucených podpisů listin – viz kazuistika 4 – si může vykořisťovatel (klient) opatřit dokumenty, jež budou dokládat jinou povahu vzájemného vztahu klient -vykořisťovaný cizinec, než jaká byla ve skutečnosti.

- 5) kvalitativní nárůst komplikací vzhledem k obstarání důkazního břemene na straně oběti pracovního vykořisťování v případě možného občanskoprávního sporu ohledně bezdůvodného obohacení, které vzniklo na straně právnické osoby, jež je nástrojem pracovního vykořisťování. Skutečný stav vykořisťování, který se odrazil ve zkušenosti oběti, může být radikálně odlišný od skutkového stavu, jenž vyplývá z dokumentů držených vykořisťovatelem (klientem).⁵⁸

Tento způsob legalizace pobytu a následného pracovního vykořisťování cizince připoutává oběť k vykořisťovateli-klientovi mnohem silněji, než způsob popsáný v kapitole 3.1. Hlavním nástrojem ovládání vykořisťovaného cizince, který se připojuje k ostatním způsobům ovládání oběti, uvedených v kapitole 3.1., je sepětí legálního pobytu vykořisťovaného cizince s trváním pracovního poměru⁵⁹.

Stejně jako v případě legalizace pobytu prostřednictvím podnikatelského statutu a následného společníctví v právnické osobě typu „v.o.s.“ je i tento výše popsáný způsob legalizace pobytu a vykořisťování z hlediska nositelů tzv. klientského systému perspektivní a bude se rozvíjet i v budoucnu.

3.3. Další skutečnosti plynoucí z analýzy forem legalizace pobytu cizinců a jejich následného pracovního zneužívání

Na základě analýzy výše uvedených způsobů legalizace pobytu a následného vykořisťování cizinců je možné konstatovat, že se jedná o kvalitativně nové formy vykořisťování cizinců, vyprodukované tzv. klientským systémem, který byl schopen se adaptovat na nové podmínky po zavedení vízového styku se zdrojovými zeměmi pracovních migrantů do ČR.

Oba dva způsoby legalizace pobytu a následného vykořisťování cizinců prolamují doposud zažitá schéma chápání pracovního vykořisťování cizinců, resp. obchodování s lidmi, v rámci nelegální migrace. Naopak legální forma pobytu vykořisťovaných cizinců je velmi intenzivně připoutává k jejich vykořisťovatelům (klientům) a činí je na nich závislými ve větší míře, než v jaké jsou závislí nelegální migranti ze zemí SNS a jihovýchodní Evropy na svých vykořisťovatelích. Tato míra závislosti snese srovnání jen s mírou závislosti vykořisťovaných cizinců z asijských zemí, jež je však podmíněna neznalostí jazyka a prostředí.

Vzhledem k tomu, že aplikace těchto způsobů legalizace pobytu vyžaduje investici vstupních nákladů do nákupu společnosti nebo jejího založení a že současně vznikají náklady na provoz a administraci této právnické osoby, jsou výše popsány způsoby legalizace pobytu a následného vykořisťování cizinců zaváděny tzv. klienty, kteří si nashromáždili dostatek volného kapitálu k investování a současně mají přístup k *know-how* ohledně styku s úřady v rámci obstarávání legalizace a ohledně pracovního, resp. obchodního, práva, platného na území ČR. Splnění posledně jmenovaných podmínek implikuje účast tuzemců⁶⁰ v této nové formě tzv. klientského systému, který se skrze výše popsány kvazi legální formy, implementované zmíněnými tuzemci, dostal na půdu zdánlivě běžného podnikání.

K již popsáným výhodám, které tkví ve fungování výše zmíněných právnických osob jako nástrojů pracovního vykořisťování, se druzí další možnosti, jež tyto formy vykořisťování a

---

⁵⁸ Srov. pozn. 57.

⁵⁹ Toto sepětí vyplývá z platného znění zákona o pobytu cizinců.

⁶⁰ Tato domněnka je vyslovena na základě analýzy forem legalizace (3.1 a 3.2) a na základě informací našeho již zmiňovaného zdroje, který se v prostředí klientského systému pohybuje řadu let.

ovládání cizinců s legálním pobytovým statutem na území ČR otvírají. Jedná se především o fakt, že takto ovládaní cizinci mohou být, a podle našich zdrojů také ve skutečnosti jsou, zneužívání svými vykořisťovateli k legalizaci prostředků pocházejících z jejich vykořisťování a k jeho formálnímu maskování, jakož i k daňovým únikům a praní špinavých peněz. K posledně zmíněným formám zneužívání je vhodná především legalizace prostřednictvím podnikatelského statutu vykořisťovaných cizinců.

4. Důsledky zjištění - závěr

Na základě zjištění, jež jsme učinili při naší snaze uchopit dynamiku prostředí pracovního vykořisťování cizinců na území ČR, které v ČR reprezentuje především tzv. klientský systém (resp. jeho nositelé), lze konstatovat poměrně vysokou míru jeho adaptability, a to skrze rozvíjení poměrně sofistikovaných metod pracovního vykořisťování a dalšího zneužívání cizinců.

V této schopnosti přizpůsobování se ukazuje jednak snaha po maximalizaci zisku⁶¹ a jednak kooperace s tuzemci, kteří do struktur tzv. klientského systému implementují *know-how*, které představuje znalost právního rámce podnikání, zaměstnávání, legálního pobytu cizinců, daňových zákonů, atd.

Tzv. klientský systém tak vystupuje z šedé zóny nelegální migrace a stává se v podstatě součástí legálního, resp. kvazi legálního podnikání a zaměstnávání cizinců. Tato podstatná výhoda je však vykoupěna tím, že se výše popisované sofistikované formy vykořisťování cizinců stávají viditelnějšími, jak prostřednictvím nutného styku s živnostenskými odbory, resp. úřady práce, a především s Cizineckou a pohraniční policií ČR, tak prostřednictvím veřejně přístupných rejstříků. Jednání nositelů klientského systému při výše uvedeném styku s oficiálními institucemi ČR vykazuje anomálie, jež jsou podrobně popsány v kapitolách 3.1. a 3.2. a jsou, jako takové, snadno identifikovatelné.

Nové formy kořistění z práce cizinců na území ČR, skrze svou nezávislost na prostředí nelegální migrace a jeho organizování, se stávají potenciálně nezávislejší na tradičním etnickém základě klasických forem tzv. klientského systému. Současně však lze konstatovat, že nové možnosti jiného než pracovního zneužívání cizinců v rámci nových sofistikovaných forem tzv. klientského systému otvírají nové možnosti jejich napojení na explicitnější struktury organizovaného zločinu, který se etabloval na poli legálních podnikatelských aktivit v ČR.

Tato možnost kvalitativně nového provázání elitních a do budoucna perspektivních forem tzv. klientského systému se strukturami organizovaného zločinu⁶² zvyšuje nebezpečnost těchto sofistikovaných forem organizování vykořisťování a zneužívání cizinců na území ČR.

---

⁶¹ Při investování vyšších vstupních nákladů (viz 3.3) se otvírají možnosti k dalším způsobům kořistění ze zneužívání cizinců, jež nemusí být nutně založeny pouze na jejich pracovním vykořisťování, což ve výsledku produkuje příjmy, jež po odečtení vstupních nákladů jsou schopny zaručit takovou výši zisku, jež je v rámci klasického modelu tzv. klientského systému nedosažitelná.

⁶² V rámci klasického modelu klientského systému jde většinou jen o placení tzv. „reketu“ hierarchicky vyšší úrovni, jež je pravděpodobně součástí explicitních struktur organizovaného zločinu.

VI. Závěr

Na základě shromážděných informací o fungování systému pracovního zneužívání cizinců v ČR a zkušeností se získávání těchto informací musíme konstatovat, že se nám podařilo do jisté míry proniknout do základních schémat fungování pracovního zneužívání cizinců z evropské části bývalého SSSR, Bulharska a Mongolska na území ČR.

Nejsme však schopni zobecnit schémata fungování pracovního vykořisťování migrantů z některých asijských zemí (Číny a Vietnamu) v ČR. To klade větší časové nároky na výzkumný projekt, neboť v rámci sítě detenčních zařízení jsou oběti explicitního obchodování za účelem pracovního vykořisťování ztracené ve velkém množství obětí organizovaných skupin převaděčů.

Obecně lze říci, že efektivní sledování asijských komunit (Číňanů a Vietnamců) a strategií, jež se v rámci nich vyskytují, jak na poli legální tak nelegální distribuce pracovní síly, klade obecně větší časové nároky na výzkumný záměr, které převyšují časové možnosti tohoto projektu. Tento pilotní výzkum však otevřel možnosti, při jejichž využití bychom byli schopni dále prohloubit vhled do prostředí obchodování s lidmi na území České republiky. Jedná se především o následující možnosti:

Moderaci spolupráce v rámci sítě neziskových organizací, které se zabývají pomocí migrantům a lidem bez přístřeší, za účelem dlouhodobějšího sledování strategií chování struktur klientského systému a jiných organizačních struktur, které se podílejí na různých formách obchodování s lidmi na území ČR. Toto sledování je možné zajistit dlouhodobým a koncepčně jednotným shromažďováním informací od obětí výše zmíněných struktur obchodníků s lidmi na území ČR, ale také od neziskových organizací včetně komunitních organizací cizinců. Ty stály doposud víceméně stranou zájmu jakýchkoli výzkumů v této, ale i jiných oblastech, přičemž jejich potenciál je naprosto evidentní. Díky tomuto výzkumu a jiným aktivitám IOM Praha se podařilo zajistit výborné kontakty v těchto komunitách.

Zajištění dlouhodobějšího sledování strategií chování cizinců, kteří hledají v ČR pracovní uplatnění, a jejich distribuce na legálním trhu práce v ČR v různých komunitách, při kterém je možné využívat výše zmíněných sítí kontaktů, jež byly získány v průběhu tohoto pilotního výzkumu.

Jako další aktivity směřující k prevenci obchodování s lidmi obecně, včetně pracovního vykořisťování, jejichž nemalý potenciál leží v síti neziskových organizací a komunitních organizací cizinců, je možné realizovat koordinované a koncepčně jednotné intenzivní informační kampaně přímo v jednotlivých komunitách.

Na závěr je třeba zmínit, že na základě intenzivního budování sítě kontaktů realizátorem tohoto pilotního projektu v rámci výše zmíněných neziskových organizací, včetně komunitních organizací cizinců, získává realizátor nové kontakty na oběti obchodování s lidmi za účelem pracovní exploatace, jež do tohoto výzkumu již nebylo možné zahrnout.

Doporučení zadavateli:

1. Vzhledem k časové omezenosti realizovaného projektu a relevanci jeho dosavadních výstupů považuje zpracovatel za doporučeníhodné pokračovat ve výzkumu podmínek obchodu s lidmi probíhajícímu na teritoriu České republiky (a to i v minimalizované podobě).
2. Zpracovatel pokládá za důvodné započít zařazování mužských obětí obchodu s lidmi do Programu ochrany obětí obchodu s lidmi Ministerstva vnitra ČR (dále jen Program) a učinit průběh účasti IOM Praha a La Strada Česká republika, o.p.s. na realizaci Programu (zvláště co se týče obchodovaných osob mužského pohlaví) transparentnější a formalizovanější než doposud, a to zajištěním přímé komunikace a spolupráce s Národním koordinátorem pro zařazování obětí obchodu s lidmi do Programu a rovněž s Národním raportérem (zpravodajem) pro oblast obchodu s lidmi. Tvořící se referenční systém Programu by měl jasně vymezovat prvotní krizovou péči (cca 30 dní), po jejímž uplynutí by Národní koordinátor rozhodl o zařazení do Programu a během níž by byly obětem obchodu poskytovány sociální služby (tj. primárně ubytování), a to bez ohledu na jejich potenci spolupracovat s orgány činnými v trestním řízení.
3. IOM Praha navrhuje, že vytvoří a implementuje systém průběžného vzdělávání příslušníků Policie ČR zaměřeného na formy obchodu s lidmi vyskytujícími se na teritoriu České republiky.
4. Zpracovatel dále pokládá za důležité vytvořit a průběžně (ročně) aktualizovat dostupné informace týkající se problematiky obchodu s lidmi pro potřeby státních, nestátních i mezinárodních institucí a organizací, které se touto problematikou zabývají.

PŘÍLOHA I.

KAZUISTIKY ZÍSKANÉ IOM PRAHA

PŘÍPAD 1

Země původu:	Mongolsko	Ulánbátár
Pohlaví:	žena	
Věk:	30-40 let	
Dítě:	dcera	14 let

Pořízení rozhovoru: letiště Praha Ruzyně
dotazovaná byla v programu dobrovolných návratů IOM Praha
rozhovor probíhal v češtině, dcera tlumočila do mongolštiny

Dotazovaná s dcerou přijely do ČR v dubnu 2001. Od svého příjezdu do ČR až do zadržení Cizineckou a pohraniční policií ČR na území ČR nelegálně pracovala. Místem výkonu práce byl Rumburk, kde byla také i s dcerou ubytována na ubytovně. Zaměstnána byla jako šička. Náplní její pracovní činnosti bylo obšívání automobilových volantů firmy Mercedes-Benz. Pracovní doba představovala až 20 hodin denně. Výdělek z této pracovní činnosti činil 4000,- Kč za měsíc, z čehož jí bylo strháváno 2.500,- Kč na náklady na ubytování na ubytovně. Výsledná výše disponibilních finančních prostředků pro dotazovanou s dcerou tedy činila 1.500,- Kč na měsíc. Dotazovaná hodnotila práci jako těžkou a namáhavou. Společně s ní a ve stejných pracovních podmínkách v rumburské firmě pracovalo cca 100 dalších cizinek – Mongolek, které byly postižené pracovním vydíráním jako ona.

Ubytování na ubytovně představoval jeden pokoj, kde dotazovaná i s dcerou společně žily. Z peněz, které měly jako disponibilní pracovní výdělek, dotazovaná nakupovala jídlo pro sebe a pro dceru; do zaměstnání si jídlo nosila s sebou, stejně jako ostatní ženy, které v rumburské firmě pracovaly.

Svou tíživou finanční situaci dotazovaná řešila také tím, že chodila zastavovat do místní rumburské zastavárny hodnotné předměty, jako osobní šperky, které si s sebou přivezla z Mongolska.

Možnost práce v ČR byla dotazované doporučena její kolegyní v práci, také prodavačkou ve stejném obchodním domě. Tato kolegyně ji informovala o tom, na jakou adresu v Praze má napsat žádost o zaslání zvacího dopisu. Tento zvací dopis, zasláný z území ČR, žena skutečně obdržela a stal se podkladem pro získání víza k pobytu na území ČR. Podle svých slov si dotazovaná zajistila sama styk s českým zastupitelským úřadem v Ulánbátaru a sama zaplatila veškeré vyžadované administrativní poplatky. Své kolegyni, která ji informovala o možnosti zařídit si práci v ČR, dotazovaná údajně neplatila žádné peníze.

Formy nátlaku: Po svém příjezdu do ČR uzavřela dotazovaná se svým „zaměstnavatelem“ jakousi „smlouvu“ o jejímž obsahu nic nevěděla a jejíž kopii nikdy nevlastnila. Touto smlouvou jí bylo v případech konfliktů se „zaměstnavatelem“ vyhrožováno. Stejným způsobem bylo vyhrožováno i ostatním šičkám „zaměstnaným“ ve stejné rumburské firmě (cca 100 dalších občanek Mongolska).

Kromě této formy nátlaku a omezení disponibilních prostředků „zaměstnankyň“ (nemohly nikam odjet, neboť neměly dost peněz na cestu) nebyl nad nimi ze strany „zaměstnavatele“ vykonáván žádný dodatečný dozor.

Legalizace pobytu: Žena i s dcerou přijela do ČR legálně s platnými cestovními doklady a platným vízem k pobytu na území ČR. Jako dopravního prostředku použily vlakového spojení, přičemž cestovaly přes Rusko, Ukrajinu a Polsko. Minimálně rok po svém příjezdu pobývala dotazovaná i s dcerou na území ČR legálně, díky vízu k dlouhodobému pobytu.

Toto vízum obdržela dotazovaná díky fiktivnímu pozvání a fiktivním zárukám ubytování, jež jí byly poskytnuty od lidí na pražské adrese, na něž se obrátila ještě z Mongolska.

Na tyto osoby – údajně manželský pár – se dotazovaná telefonicky obrátila ještě nejméně jednou s žádostí o obnovení záruk pro udržování svého legálního statutu na území ČR. Tito manželé však dotazované sdělili, že jí nemohou opět poskytnout výše zmiňované záruky pro úřady ČR, neboť se z ČR přestěhovali do Švýcarska.

Dotazovaná se posléze rozhodla řešit hrozbu nelegálního setrvávání na území ČR podáním žádosti o azyl, přičemž po dobu žádání o azyl v ČR dále i s dcerou bydlela v rumburské ubytovně a vykonávala práci šičky v rumburské firmě. Příjímací proceduru azylového řízení absolvovaly dotazovaná s dcerou v Bělé. Žádost o udělení azylu byla dotazované zamítnuta údajně v červnu 2004.

Cestovní doklady dotazované zabaveny nebyly.

Po celou dobu pobytu v ČR dcera dotazované navštěvovala základní školu, kde zřejmě prospívala velice dobře a naučila se velmi dobře česky.

Situace dotazované před příjezdem do ČR: V Mongolsku žila dotazovaná i s dcerou a nejbližší rodinou v nájemním bytě v Ulánbátaru a v Ulánbátaru také pracovala jako prodavačka v obchodním domě. Při dalším setrvávání v Mongolsku, vzhledem ke svým nízkým příjmům, které jí skýtala práce prodavačky, neviděla dotazovaná žádnou možnost na zlepšení své finanční situace, ani perspektivu pro budoucí život dcery. Rozhodla se proto využít výše zmíněné nabídky možnosti pracovat v ČR, o níž se dozvěděla prostřednictvím své kolegyně z práce. Po jejím odjezdu v Mongolsku zůstali jen její rodiče. Při dotazu na manžela se dotazovaná odpovědi vyhýbala, což může znamenat:

- a) že její manžel také nelegálně pracuje v zahraničí
- b) že pro ní bylo toto téma choulostivé a nechtěla odpověď tlumočit přes svou dceru, jež při rozhovoru fungovala jako překladatelka

Motivy setrvávání na území ČR: Žena i s dcerou setrvaly na území ČR i přes těžké pracovní a životní podmínky, podle svých slov proto, že žena chtěla, aby dcera mohla v ČR vystudovat.

Dotazovaná měla intenzivní pocit využívání. Práce byla pro dotazovanou velmi namáhavá, ale nevěděla, co má dělat; nenapadlo ji žádné řešení situace.

Hodnocení pobytu na území ČR: Dotazovaná se cítila podvedená, a navíc cítila lítost nad tím, že přes velké úsilí a setrvávání v nehumánních pracovních podmínkách se jí nepodařilo zajistit dceři perspektivu života v lepších podmínkách, než ji čekají doma v Mongolsku. Pobyt v detenčním zařízení dotazovaná hodnotila jako horší než podmínky svého vyššího zaměstnání a ubytování v ČR

Dcera projevila zájem navštěvovat v Ulánbátaru českou střední školu a po jejím vystudování se vrátit legálně do ČR a studovat zde na vysoké škole.

Příběh vyprávěla dotazovaná poprvé. Podle jejích slov se jí do té doby na tyto skutečnosti nikdo nedotazoval.

Jako perspektivní preventivní opatření proti možnému zlákaní jiných obětí obchodování s lidmi uvedla dotazovaná zvýšení informovanosti potencionálních obětí o hrozbách obchodování a možnostech, jak se mu bránit. Sama u sebe pociťovala absenci takových informací.

Kdyby dotazovaná věděla o možnosti dobrovolných návratů, využila by ji, podle svých slov, mnohem dříve. Možnost obrátit se na vlastní zastupitelský úřad hodnotila dotazovaná jako neperspektivní.

PŘÍPAD 2

Země původu: Bulharsko Plovdiv
Pohlaví: muž
Věk: 51 let
Dítě: ne

Pořízení rozhovoru: letiště Praha Ruzyně
dotazovaný byl v programu dobrovolných návratů IOM Praha
rozhovor probíhal v ruštině

Muž přicestoval do ČR jako turista v polovině června roku 2004. Byla to jeho v pořadí již druhá cesta do ČR. Poprvé přicestoval do ČR v 90. letech. Tehdy byla ČR jen tranzitní zemí. Cílem jeho cesty byla SRN, kde hodlal nelegálně pracovat, ale nebyl na území SRN vpuštěn a vrátil se zpět do Bulharska.

Od svého příjezdu až do zadržení Cizineckou a pohraniční policií ČR (v druhé polovině listopadu 2004) na území ČR nelegálně pracoval. Místem výkonu práce byla převážně oblast Olomouckého kraje, konkrétně okolí Olomouce. Náplní pracovní činnosti byly převážně stavební a montážní práce, s jednou výjimkou, kdy dotazovaný pracoval jako sběrač jablek.

Místem výkonu stavebních prací byly např. stavby obytných domů v Bouzově či v Chloušovicích. Poté co dotazovaný pozbyl legální turistický statut svého pobytu na území ČR, přestali mu jeho „zaměstnavatelé“ – ve skutečnosti zprostředkovatelé pracovní síly – vyplácet mzdu, se kterou byl do té doby spokojen, a vypláceli mu jen tzv. zálohy, které představovaly 200,- Kč na týden. Zprostředkovatelé dotazovanému slibovali, že mu později vyplatí zbytek peněz, k čemuž nikdy nedošlo. Stejným způsobem bylo postiženo dalších 6 občanů Bulharska, kteří pracovali společně s dotazovaným pro stejné zprostředkovatele. Tento stav, kdy dotazovaný pobíral jen minimální odměnu, trval cca 1,5 měsíce, až do jeho zadržení Cizineckou policií ČR.

K zadržení údajně došlo na stavbě staré nemocnice v Prostějově, při výkonu práce, a proběhlo v den, kdy měl dotazovaný, po opakovaných urgencích u svých zprostředkovatelů práce, obdržet výplatu. V tento den pracoval, ač to nebylo podle jeho slov obvyklé, s „partou“ Čechů. V důsledku toho nezaregistroval návštěvu pracovníků Cizinecké a pohraniční policie ČR. Zbylých 6 Bulharů, kteří pracovali na stejné stavbě společně v jedné skupině, opustilo při výše zmíněné kontrole prostor stavby. Dotazovaný nebyl s to přesně sdělit, zda byli informováni o návštěvě Cizinecké a pohraniční policie ČR předem, nicméně vyjádřil svůj osobní dojem, že předem informováni byli.

Podle svých slov se dotazovaný pro tuto variantu nelegální práce v ČR rozhodl na základě inzerátu, který vyšel v bulharských novinách „Marica“. Poté se zkontaktoval se zprostředkovateli práce, kteří v uvedených novinách inzerovali a za poplatek 150,- Euro od nich získal telefonní kontakty, které má použít po svém příjezdu do ČR, s tím, že o ostatní se postarají lidé, kteří ho vyzvednou. Místem, kam měl v ČR dotazovaný přicestovat, bylo Brno. Poté, co přicestoval do Brna, zavolal na čísla, která obdržel v Bulharsku, a kontaktoval zprostředkovatele práce. Podle vyjádření dotazovaného se má jednat o reprezentanty firmy, která je registrována v ČR. Dva z nich jsou Bulhaři a jeden Slovák.

Bulhaři: Selim 603 956 032
Radoslav 775 057 067
Svůj pobyt v ČR legalizovali tito dva Bulhaři před cca 5 lety skrze sňatky s Češkami.
Slovák: Pavel údajně je majitelem dotyčné zprostředkovatelské firmy

Dotazovaný byl poté odvezen osobním vozem z Brna do Olomouce, kde jej ubytovali na ubytovně a následující den začal pro výše zmíněné zprostředkovatele pracovat. Práci mu vždy zadávali titíž zprostředkovatelé.

Legalizace pobytu: Dotazovaný přicestoval do ČR legálně jako turista v polovině června 2004. Ze Sofie cestoval autobusem až do cílové stanice v ČR, kterou bylo Brno. Poté, co pozbyl turistický statut, nečinil žádné kroky k legalizaci svého pobytu. Ani ze strany zprostředkovatelů nebyly činěny žádné kroky k legalizaci pobytu dotazovaného na území ČR.

Ještě před svým odjezdem z Bulharska se snažil hledat možnosti legální práce v ČR. Zhruba věděl, jaké náležitosti jsou potřebné pro získání víza na dobu delší než 90 dnů za účelem práce v ČR. V Bulharsku kontaktoval jakousi zprostředkovatelskou firmu, která mu slíbila za poplatek 60,- euro, že mu pracovní povolení a potřebné vízum zařídí. Zprostředkovatelská firma mu nakonec oznámila, že mu slibované pracovní povolení a práci v ČR zařídit nemůže, a to i přesto, že dotazovaný této zprostředkovatelské firmě poskytl veškerou součinnost, jež na něm byla požadována. Opatřil si i doklad o trestní bezúhonnosti, který si vzal také s sebou do ČR; z čehož lze usuzovat, že dotazovaný doufal v nějakou možnost získání pracovního povolení.

Cestovní doklady dotazovanému zabaveny nebyly.

Formy nátlaku: Na dotazovaného nebyl údajně vyvíjen žádný zjevný nátlak. Bylo využíváno toliko jeho vědomí vlastní neutěšené finanční situace.

Situace dotazovaného před příjezdem do ČR: Dotazovaný má rodinu, manželku a syna, kterému je asi 26 let. Dosáhl středoškolského vzdělání na střední technické škole a v Bulharsku až do svého propuštění z důvodu uzavření podniku pracoval v průmyslu. V druhé polovině 90. let se pak dotazovaný pokoušel v Bulharsku podnikat v oblasti prodeje kancelářských potřeb. Zadlužil se, aby si mohl otevřít obchod, ale nebyl s to dluh splácet. V důsledku toho přišel o firmu a vlastní rodinný dům, které byly použity na úhradu části dluhů z podnikání. Dnes jeho rodina žije v Plovdivu v pronajatém bytě v nájemním domě. Doma zůstal jen syn (26 let). Dotazovaný a jeho manželka řešili neutěšenou finanční situaci nelegální prací v zahraničí. Dotazovaný odcestoval nelegálně pracovat do ČR a jeho manželka pracuje nelegálně v Řecku.

Motivy setrvávání na území ČR: Dotazovaný přicestoval do ČR v situaci, kdy byl v Bulharsku zadlužen. Z počátku vydělával, podle svých slov, přijatelnou sumu peněz, údajně jeho plat činil 45,- Kč na hodinu. Z platu dokázal ušetřit peníze, které posílal domů do Bulharska, převážně na úhradu dluhu. Poté, co mu zprostředkovatelé přestali vyplácet mzdu, setrval v tomto zaměstnání proto, že doufal ve zlepšení situace a v to, že mu později bude mzda vyplacena. Nevidí totiž pro sebe v Bulharsku žádnou perspektivu zaměstnání a v ČR neměl jinou šanci, jak přežít a jak sehnat jinou práci. Navíc si byl částečně vědom svého problematického postavení poté, co pozbyl statut turisty.

Hodnocení pobytu na území ČR: Muž se cítí být podveden, z části také orgány ČR, neboť tu, podle svých slov, musí nechat vydělané peníze; stále doufal v možnost vyplacení peněz za odvedenou práci. Osobně se jej velice dotýkalo umístění v detenčním zařízení, neboť za celý svůj život neměl žádný konflikt se zákonem, což při rozhovoru dokladoval již dříve zmiňovaným bulharským dokladem o bezúhonnosti. V současné době nemá v Bulharsku, podle svých slov, žádnou životní perspektivu.

Dotazovaný svůj příběh vyprávěl poprvé. Veškeré kontakty a poznámky, na jejichž základě si při rozhovoru vybavoval podrobnosti, měl dotazovaný zapsány ve svém diáři.

Jeho zaměstnavatelé vydělali, po odečtení vyplacených „záloh“, jen na tom, že mu nevypláceli mzdu po dobu 45 dní, cca 15.413,- Kč. Přesto se dotazovaný vracel do Bulharska nerad a možnosti dobrovolného návratu využil jako lepší variantu řešení své aktuální problematické situace po zadržení Cizineckou a pohraniční policií ČR.

PŘÍPAD 3

Země původu: Rusko
Pohlaví: muž
Věk: 25 let
Dítě: ne

Pořízení rozhovoru: kancelář IOM v Praze
Dotazovaný hledal pomoc ohledně návratu domů
rozhovor probíhal v ruštině

Dotazovaný pochází z Krasnodarské oblasti. Zde byl zrekrutován společností LD Navigátor, jejíž inzerát viděl v Krasnojarsku. Tato společnost mu zaručila vyřídít pracovní povolení a pobytové vízum v ČR. Cena, kterou společnost LD Navigátor požadovala za vyřízení pracovního povolení v ČR a pobytového víza na půl roku, byla celkem 1000,- \$.

Společnost LD Navigátor zařídila pouze turistické vízum typu C (opravňující držitele k pobytu do 90 dnů). Tato víza byla zařízena prostřednictvím kanceláře s názvem „Imigracionno Servisnyj Centr“. Podle slov dotazovaného nemá uvedená kancelář (ISC) státní licenci na zařizování práce v zahraničí.

Do Prahy přicestoval dotazovaný 20.8.2004 jako turista. Na nádraží jej čekala žena ředitele společnosti LD Navigátor (dotazovaný uvedl jen jméno této osoby – Tatjana, její manžel, který se představoval jako ředitel LD Navigátor – S. D.). Tato dotazovaného kontaktovala sama. Poté jej odvezli MHD na ubytovnu Na Skalce.

Následující den mu sdělili, kam má jít pracovat, s tím, že mu práci zařídil jakýsi Ukrajinec „Pavel“ a dotazovaný měl pobírat mzdu 40,- Kč za hodinu.

Práce byla podle dotazovaného na stavbě a v důsledku toho fyzicky náročná. Když se u dotazovaného projeví problémy s ledvinovým onemocněním, přestal fyzicky náročnou práci vykonávat 30.8.2004. Když odcházel, dostal zaplacen za odpracovaný čas.

Kvůli svým zdravotním problémům si dotazovaný začal hledat přijatelnější zaměstnání a byl mu doporučen klient „Roman“, se kterým se seznámil na předešlé stavbě. Tento nový klient mu zařídil práci pro firmu CORAINTERIER. Nová práce spočívala v pokládání podlah. Pro dotazovaného byla méně fyzicky náročná a současně lépe placená – 60,- Kč za hodinu. Vzhledem k tomu, že práce byla dobře placená, dotazovaný pracoval 12 hodin denně, 7 dní v týdnu.

Problémy s klientem nastaly v momentě, kdy již dotazovaný pobírat mzdu, která převyšovala 20.000,- Kč měsíčně, a současně mu vypršela platnost turistického víza. Nastalou situaci řešil klient „Roman“ tak, že dotazovanému zadržoval výplaty. Vzhledem k tomu, že dotazovaný posílal téměř všechny vydělané peníze matce do Krasnojarska, dostal se, i přes velmi nízké životní náklady, do finanční nouze.

Tato situace vyvrcholila na konci prosince 2004, kdy byl dotazovaný donucen opustit ubytování v podnájmu, kde bydlel s dalšími čtyřmi pracovníky.

Ve stejný den, kdy musel opustit ubytování, se dotazovaný odebral na cizineckou policii, kde případ svého pracovního zneužívání ohlásil (vzhledem k tomu, že dotazovanému vypršela platnost turistického víza, byl mu vystaven výjezdní příkaz a zákaz pobytu na tři roky). Následně se dotazovaný obrátil na kancelář IOM Praha s žádostí o pomoc při návratu domů.

Před koncem roku 2004 se dotazovaný vrátil do Ruska.

Legalizace pobytu:

Dotazovaný přicestoval do ČR na turistické vízum. Po vypršení jeho platnosti nepodnikal on sám, ani jeho „klient“ žádné kroky k další legalizaci pobytu na území ČR

Formy nátlaku:

Na dotazovaného nebyl vyvíjen žádný přímý nátlak prostřednictvím vyhrožování nebo fyzického napadání. Klient se však snažil dotazovaného udržovat v naději, že dlužné mzdy vyplatí, až bude mít peníze. Stanovoval termíny výplaty dlužných mezd a tyto opětovně posouval. Udržoval tak dotazovaného v naději, že se domůže výplaty dlužných mezd v relativně krátké době.

Situace dotazovaného před příjezdem do ČR:

Dotazovaný a jeho matka byli doma v Krasnojarsku v relativní finanční nouzi. Matka dotazovaného je vdova a pobírala nějaký důchod. Dotazovaný sám se snažil pracovat, ale výdělek neodpovídal jeho představám a finančním potřebám rodiny. Reagoval proto na inzerát společnosti LD Navigator na zprostředkování práce v ČR.

Motivy setrvávání na území ČR:

Dotazovaný měl v úmyslu z vydělaných peněz podporovat svou matku v Krasnojarsku, což se mu z počátku dařilo. Poté, co mu klient začal zadržovat mzdy, přivedlo dotazovaného naplňování výše zmíněného záměru do finanční nouze, jež mu nedovolovala zajistit pro sebe základní životní potřeby (jídlo a ubytování).

Hodnocení pobytu na území ČR:

Dotazovaný se cítí být podveden a projevoval ochotu být nápomocen při řešení svého oznámení na cizinecké policii. Byl velmi zklamaný a podle svých slov rozhodnutý informovat o praktikách klientského systému v ČR a ruských zprostředkovatelských firm tento systém napojených.

PŘÍPAD 4

Země původu:	Ukrajina	Mykolajiv
Pohlaví:	muž	
Věk:	28 let	
Dítě:	ne	

Pořízení rozhovoru: kancelář IOM v Praze
Dotazovaný přišel řešit zrušení pobytového víza
rozhovor probíhal v ruštině

Dotazovaný pochází z Mykolajiva – blízko Oděsy. Zde byl zrekrutován firmou VAMDAR, která prostřednictvím inzerátů v denním tisku nabízí občanům Ukrajiny, především z Oděsy a okolí, možnost získat pracovní povolení v ČR nebo v ČR podnikat. Ředitelem firmy je I. B. G. Oděská firma VAMDAR při rekrutování pracovní síly na Ukrajině úzce kooperuje s firmou ONERA CZ v.o.s.

Cena určená společností VAMDAR za vyřízení statusu zaměstnance v ČR, resp. zaměstnance pro firmu ONERA CZ, v.o.s., je 300 \$ a za status podnikatele – společníka ve firmě ONERA CZ, v.o.s. – je 450\$. Dotazovaný se rozhodl pro status „podnikatele“ a zaplatil oděské společnosti VAMDAR požadovaných 450 \$, za což mu I. B. G. osobně slíbil zařídit veškeré dokumenty tak, aby se budoucí působení dotazovaného v ČR odehrávalo na legální bázi.

Poté odevzdal dotazovaný prostřednictvím společnosti VAMDAR plné moci znějící na N. G., rozenou S., společníci a managerku společnosti ONERA CZ, v.o.s., která jimi byla zmocněna pro styk s úřady ČR v záležitosti vyřízení živnostenského oprávnění a zařízení potřebných dokladů k vystavení pobytových víz za účelem podnikání, a dále pak k jednání jménem zmocnitele v záležitosti upravení společenské smlouvy společnosti ONERA CZ, v.o.s. a následné registraci zmocnitele jako jejího nového společníka.

Poté, co dotazovaný obdržel vízum opravňující ho k dlouhodobému pobytu v ČR za účelem podnikání, odcestoval v červnu roku 2004 do ČR, konkrétně do Holešova na Kroměřížsku. Zde se hlásil u zmiňované N. G., rozené S., společnice a managerky společnosti ONERA CZ, v.o.s. a u jejího manžela V. G., prokuristy výše zmíněné společnosti, který mu zařídil ubytování na ubytovně v Kroměříži, kde dotazovaný po celou dobu, kdy pracoval pod společností ONERA CZ, v.o.s., bydlel.

Bezprostředně po příjezdu do Holešova odevzdal dotazovaný dalších 200,- \$ zmiňované N. G., která jej ujistila tom, že mu bude hrazeno zdravotní pojištění.

Dotazovaný, společník firmy ONERA CZ, v.o.s. a majitel živnostenského oprávnění, začal v červnu 2004 pod zmíněnou firmou pracovat. Ve skutečnosti to znamenalo, že N. G. začala jako „klient“ nabízet jeho práci jiným českým firmám. Část „společníků“ firmy ONERA CZ, v.o.s. byla umisťována na práci do pekárny v Kroměříži, další část do masokombinátu v Kroměříži, jiná skupina pak ve Vlčné do firmy na výrobu bižuterie, kterou údajně vlastní Syřané, a zbytek v různých místech Zlínského kraje. Je více než pravděpodobné, že uvedené schéma umisťování společníků firmy ONERA CZ, v.o.s. funguje v nezměněné podobě i nadále.

Dotazovaný byl umístěn spolu s dalšími 20 „společníky“ firmy ONERA CZ, v.o.s. v pekárně, kterou dotazovaný lokalizoval do Kroměříže. Všichni „společníci“ zmíněné firmy pracovali v pekárně 12-14 hodin denně, 7 dní v týdnu, bez nároku na volno. Od N. G. měli slíbenou mzdu 45,- Kč na hodinu (čeští zaměstnanci ve zmíněné pekárně, kteří vykonávali stejnou práci jako zmiňovaní ukrajinští „společníci“ firmy ONERA CZ, v.o.s., brali podle

slov dotazovaného 80,- Kč na hodinu). Slíbený plat jim však N. G. zadržovala a vyplácela jim toliko „zálohy“ na jídlo, což představovalo 1500,- Kč – 2000,- Kč za měsíc.

Všichni „společníci“ si podle slov dotazovaného museli zřídit osobní účty. Zařízení osobních účtů také zařizovala N. G. Po celou dobu, kdy byl dotazovaný zaměstnáván pod firmou ONERA CZ, v.o.s., byl, stejně jako ostatní „společníci“, ujišťován N. G., že tato platí svým zaměstnancům zdravotní pojištění, což se několikrát ukázalo jako lživé tvrzení. V případě nehody, která by měla za následek újmu na zdraví některého ze „společníků“, měli tito zakázáno volat lékaře, nebo lékaře navštívit. Naopak měli informovat N. G., která rozhodla, co dál dělat.

Dotazovaný toto rozhodnutí „co dál dělat“ dokumentoval na dvou případech, jejichž byl sám svědkem. V prvním případě se jednalo o zlomeninu nohy a ve druhém případě o úraz prstů na ruce, způsobený lisovacím strojem na pečivo. V obou případech byli „společníci“ instruováni nevolat pomoc lékaře a počkat do konce pracovní doby a posléze zraněného dopravit na ubytovnu. Následně byli v obou případech zranění posláni zpět na Ukrajinu s tím, aby vyhledali lékařské ošetření na Ukrajině a tam se i léčili.

Nicméně N. G. vybírala u „společníků“ cca 2000,- Kč za osobu měsíčně na zdravotní pojištění (cca 1000,- Kč měsíčně) a „na banku“ – na úhradu bankovních poplatků za vedení osobního účtu každého ze společníků (1000,- Kč měsíčně). Ve skutečnosti zdravotní pojištění neplatila a měsíční poplatky za vedení účtů u bank v ČR se pohybují v rozmezí 50,- – 100,- Kč měsíčně.

Dotazovaný práci pod firmou ONERA CZ, v.o.s. opustil na počátku prosince 2004 a v prosinci 2004 si spolu s dalšími společníky založil vlastní firmu, která byla zaregistrována na příslušném soudu v lednu 2005.

Legalizace pobytu:

Dotazovaný měl legální pobyt na území ČR zajištěný skrze pobytové vízum za účelem podnikání. K ubytování byl nahlášen na ubytovně v Kroměříži, což bylo zařízení prostřednictvím manžela N. G. V. G. V. G. má podle slov dotazovaného na ubytovně vlastní byt, ve kterém se ale nezdržuje. V jistém smyslu tato skutečnost implikuje vlastnický vztah V. G. k výše zmíněné ubytovně. Ze strany dotazovaného však nebyly uvedeny žádné skutečnosti, které by tento vlastnický vztah jednoznačně prokazovaly.

Formy nátlaku:

Dotazovaný při rozhovoru sdělil, že on sám i ostatní „společníci“ firmy ONERA CZ, v.o.s., se kterými pracoval v pekárně, si opakovaně stěžovali na pracovní podmínky a zadržování výplat. N. G., podle sdělení dotazovaného, na uvedené výhrady reagovala vyhrožováním, při kterém se opírala o kontakty svého muže V. G. z doby, kdy tento sloužil u Policie ČR. Tyto hrozby se soustřeďovaly na zrušení pobytových víz a následný odjezd, resp. vyhoštění z ČR. Dále pak, podle sdělení dotazovaného, N. G. vyhrožovala fyzickým násilím.

V případě dotazovaného N. G. výše zmíněné hrozby realizovala v prosinci 2004 po té, co se dozvěděla, že si dotazovaný založil vlastní firmu, s cílem samostatně podnikat v ČR. Dotazovaného vylákala na společnou schůzku, za účelem „řešení“ nastalé situace. Když se dotazovaný na schůzku dostavil, byl obklopen muži, kteří fungovali jako „ochranka“ N. G. a ti jej spolu s jmenovanou, za užití verbálních ataků a mírnějších forem fyzického násilí, donutili podepsat listiny, které dotazovaný nebyl s to identifikovat, neboť byly napsány v českém jazyce, kterému ne zcela rozumí a navíc nedostal možnost si listiny přečíst.

Když dotazovaný výše zmíněné listiny podepsal, byl propuštěn. Následně nabyl přesvědčení, že jeho styky a problémy se společností ONERA CZ, v.o.s., resp. její manažerkou N. G., definitivně skončily.

Až v únoru 2005 při návštěvě cizinecké policie, kde hodlal dotazovaný registrovat novou adresu svého pobytu, zjistil, že jeho pobytové vízum je neplatné z důvodu zrušení registrace ubytování na ubytovně v Kroměříži a uplynutí lhůty, v níž se měl dotazovaný zaregistrovat na nové adrese. Tato lhůta dotazovanému uplynula, neboť nebyl nikterak informován o jednostranném aktu zrušení registrace svého předchozího ubytování v Kroměříži.

Situace dotazovaného před příjezdem do ČR:

Doma v Mykolajivu neměl dotazovaný, podle svých slov, velkou perspektivu získání zaměstnání, ani úspěšnějšího podnikání. Proto volil cestu podnikání v zahraničí. Současně se však snažil, aby jeho podnikání v ČR bylo legální a odpovídalo požadavkům kladeným na podnikání cizinců českou legislativou, tuto oblast upravující.

Motivy setrvávání na území ČR:

Dotazovaný setrval na území ČR v naději na zlepšení své situace a v naději, že dostane dlužné peníze za svou práci zaplacený. Jak jeho zkušenosti s chováním svého „zaměstnavatele“ rostly, klesala i víra dotazovaného ve výplatu dlužných peněz. Proto začal uvažovat o alternativním způsobu řešení své situace mimo rámec společnosti ONERA CZ, v.o.s. Po dohodě s několika „společníky“ firmy ONERA CZ, v.o.s., kteří byli stejně jako dotazovaný zaměstnání v již zmiňované pekárně a stejně postižení jednáním jmenované firmy, resp. N. G., se tito společně s dotazovaným rozhodli založit si a zaregistrovat v ČR svou vlastní firmu a v ČR legálně podnikat. Dotazovaný se za 7 měsíců svého pobytu v ČR naučil přijatelně hovořit česky a naučil se orientovat v požadavcích, jež klade česká legislativa na legální podnikání cizinců.

K založení nové firmy došlo v prosinci 2004, u soudu byla zaregistrována v lednu 2005. S touto vlastní firmou spojuje dotazovaný, stejně jako jeho společníci, naději na novou a důstojnější perspektivu života v ČR.

Hodnocení pobytu na území ČR:

Dotazovaný se cítí být podveden společností ONERA CZ, v.o.s., resp. její manažerkou N. G., rozenou S., a oděskou společností VAMDAR. V době našeho rozhovoru zvažoval možnosti podání trestního oznámení na N. G. a jejího manžela V. G., kteří mu, stejně jako ostatním „společníkům“, nevypláceli mzdu, okrádali je podvodným vylákáním peněz za účelem placení zdravotního pojištění a nákladů banky za vedení účtů. Dále jim vyhrožovali, nutili je i násilím k podepisování listin, jež pak byly použity proti jejich zájmům a prostřednictvím kombinace sjednávání práce a ubytovávání je udržovali ve svém područí.

PŘÍPAD 5

Země původu: Ukrajina Cherson
Pohlaví: žena
Věk: 44 let
Dítě: ne

Pořízení rozhovoru: kancelář IOM v Praze
Dotazovaná přišel řešit zrušení pobytového víza
rozhovor probíhal v ruštině

Dotazovaná pochází z Chersonu – blízko Oděsy. Zde byla zrekrutována firmou VAMDAR, která prostřednictvím inzerátů v denním tisku nabízí občanům Ukrajiny, především z Oděsy a okolí, možnost získat pracovní povolení v ČR nebo v ČR podnikat. Ředitelem firmy je I. B. G. Oděská firma VAMDAR při rekrutování pracovní síly na Ukrajině úzce kooperuje s firmou ONERA CZ v.o.s.

Cena určená společností VAMDAR za vyřízení statusu zaměstnance v ČR, resp. zaměstnance pro firmu ONERA CZ, v.o.s. je 300,- \$ a za status podnikatele – společníka ve firmě ONERA CZ, v.o.s. – je 450\$. Dotazovaný se rozhodl pro status „podnikatele“ a zaplatil oděské společnosti VAMDAR požadovaných 450,- \$, za což mu I. B. G. osobně slíbil, zařídí veškeré dokumenty tak, aby se budoucí působení dotazovaného v ČR odehrávalo na legální bázi.

Po té dotazovaná odevzdala prostřednictvím společnosti VAMDAR plné moci znějící na N. G., rozenou S., společníci a managerku společnosti ONERA CZ, v.o.s., která jimi byla zmocněna pro styk s úřady ČR v záležitosti vyřízení živnostenského oprávnění a zařízení potřebných dokladů k vystavení pobytových víz za účelem podnikání, a dále pak k jednání jménem zmocnitelky v záležitosti upravení společenské smlouvy společnosti ONERA CZ, v.o.s. a následné registraci zmocnitelky jako jejího nového společníka.

Poté, co dotazovaná obdržela vízum opravňující ji k dlouhodobému pobytu v ČR za účelem podnikání, odcestovala v červnu roku 2004 do ČR, konkrétně do Holešova na Kroměřížsku. Zde se hlásila u zmiňované N. G., rozené S., společnice a managerky společnosti ONERA CZ, v.o.s. a u jejího manžela V. G., který jí zařídil ubytování na ubytovně v Kroměříži, kde dotazovaná po celou dobu, kdy pracoval pod společností ONERA CZ, v.o.s. bydlela.

Bezprostředně po příjezdu do Holešova odevzdala dotazovaná dalších 200,- \$ zmiňované N. G., která jí ujistila tom, že jí bude hrazeno zdravotní pojištění.

Dotazovaná, společník firmy ONERA CZ, v.o.s. a majitelka živnostenského oprávnění, začala v červnu 2004 pod zmíněnou firmou pracovat. Ve skutečnosti to znamenalo, že N. G. začala jako „klient“ nabízet její práci jiným firmám. (srov. Případ 4).

Dotazovaná byla umístěna spolu s dalšími 20 „společníky“ firmy ONERA CZ, v.o.s. v pekárně, kterou dotazovaná lokalizoval do Kroměříže. Všichni „společníci“ zmíněné firmy pracovali v pekárně 12-14 hodin denně, 7 dní v týdnu, bez nároku na volno. Od N. G. měli slíbenou mzdu 45,- Kč na hodinu (čestí zaměstnanci ve zmíněné pekárně, kteří zastávali stejnou práci jako zmiňovaní ukrajinští „společníci“ firmy ONERA CZ, v.o.s., brali podle slov dotazovaného 80,- Kč na hodinu). Slíbený plat jim však N. G. zadržovala a vyplácela jim pouze „zálohy“ na jídlo, což představovalo 1500,- Kč - 2000,- Kč za měsíc.

Všichni „společníci“ si podle slov dotazované museli zřídit osobní účty. Zařízení osobních účtů také obstarávala N. G. Po celou dobu, kdy byla dotazovaná zaměstnávána pod firmou ONERA CZ, v.o.s., byla, stejně jako ostatní „společníci“, ujišťována N. G., že tato platí svým „zaměstnancům“ zdravotní pojištění, což se několikrát ukázalo jako lživé tvrzení.

V případě nehody, která by měla za následek újmu na zdraví některého ze „společníků“, měli tito zakázáno volat lékaře, nebo lékaře navštívit. Naopak měli informovat N. G., která rozhodla, co dál dělat.

Dotazovaná toto rozhodnutí „co dál dělat“ dokumentoval na dvou případech, jichž byla sama svědkem. V prvním případě se jednalo o zlomeninu nohy a ve druhém případě o úraz prstů ruce, způsobený lisovacím strojem na pečivo. V obou případech byli „společníci“ instruováni nevolat pomoc lékaře a počkat do konce pracovní doby a posléze zraněného dopravit na ubytovnu. Následně byli v obou případech zranění posláni zpět na Ukrajinu s tím, aby vyhledali lékařské ošetření na Ukrajině a tam se i léčili.

Nicméně N. G. vybírala u „společníků“ cca 2000,- Kč za osobu měsíčně na zdravotní pojištění (cca 1000,- Kč měsíčně) a „na banku“ – na úhradu bankovních poplatků za vedení osobního účtu každého ze společníků (1000,- Kč měsíčně). Ve skutečnosti zdravotní pojištění neplatila a měsíční poplatky za vedení účtů u bank v ČR se pohybují v rozmezí 50,- – 100,- Kč měsíčně.

Dotazovaná práci pod firmou ONERA CZ, v.o.s. opustila na počátku prosince 2004 a v prosinci 2004 si spolu s dalšími společníky založila vlastní firmu, která byla zaregistrována na příslušném soudu v lednu 2005.

Legalizace pobytu:

Dotazovaná měl legální pobyt na území ČR zajištěný skrze pobytové vízum za účelem podnikání. K ubytování byla nahlášena na ubytovně v Kroměříži, což bylo zařízeno prostřednictvím manžela N. G., V. G.. V. G. má podle slov dotazované na ubytovně vlastní byt, ve kterém se ale nezdržuje. V jistém smyslu tato skutečnost implikuje vlastnický vztah V. G. k výše zmíněné ubytovně. Ze strany dotazované však nebyly uvedeny žádné skutečnosti, které by tento vlastnický vztah jednoznačně prokazovaly.

Formy nátlaku:

Dotazovaná při rozhovoru sdělila, že ona sama i ostatní „společníci“ firmy ONERA CZ, v.o.s., se kterými pracovala v pekárně, si opakovaně stěžovali na pracovní podmínky a zadržování výplat. N. G., podle sdělení dotazované, na uvedené výhrady reagovala vyhrožováním, při kterém se opírala o kontakty svého muže V. G. z doby, kdy tento sloužil u Policie ČR. Tyto hrozby se soustřeďovaly na zrušení pobytových víz a následný odjezd, resp. vyhoštění z ČR. Dále pak, podle sdělení dotazované, N. G. vyhrožovala fyzickým násilím.

V únoru 2005 při návštěvě cizinecké policie, kde hodlala dotazovaná registrovat novou adresu svého pobytu, tato zjistila, že jejímu známému (viz kazuistika 4) – se kterým si v prosinci 2004 založila společnou firmu – bylo zrušeno pobytové vízum z důvodu zrušení registrace ubytování na ubytovně v Kroměříži a uplynutí lhůty, v níž se měl tento zaregistrovat na nové adrese. Tato lhůta dotazovanému uplynula, neboť nebyl nikterak informován o jednostranném aktu zrušení registrace svého předchozího ubytování v Kroměříži.

Dotazovaná dostala strach a od svého záměru registrovat novou adresu na cizinecké policii upustila.

Situace dotazovaného před příjezdem do ČR:

Doma v Chersonu neměla dotazovaná, podle svých slov, velkou perspektivu získání zaměstnání, ani úspěšnějšího podnikání. Proto volila cestu podnikání v zahraničí. Současně se však snažila, aby její podnikání v ČR bylo legální a odpovídalo požadavkům kladeným na podnikání cizinců českou legislativou, tuto oblast upravující.

Motivy setrvávání na území ČR:

Dotazovaná setrvala na území ČR v naději na zlepšení své situace a v naději, že dostane dlužné peníze za svou práci zaplacený. Jak její zkušenosti s chováním svého „zaměstnavatele“ rostly, klesala i víra dotazované ve výplatu dlužných peněz. Proto začala uvažovat o alternativním způsobu řešení své situace mimo rámec společnosti ONERA CZ, v.o.s. Po dohodě s několika „společníky“ firmy ONERA CZ, v.o.s., kteří byli stejně jako dotazovaná zaměstnání v již zmiňované pekárně a stejně postižení jednáním jmenované firmy, resp. N. G., se tito společně s dotazovanou rozhodli založit si a zaregistrovat v ČR svou vlastní firmu a v ČR legálně podnikat.

K založení nové firmy došlo v prosinci 2004, u soudu byla zaregistrována v lednu 2005. S touto vlastní firmou spojuje dotazovaná, stejně jako její společníci, naději na novou a důstojnější perspektivu života v ČR.

Hodnocení pobytu na území ČR:

Dotazovaná se cítí být podveden společností ONERA CZ, v.o.s., resp. její manažerkou N. G., rozenou S., a oděskou společností VAMDAR. V době našeho rozhovoru zvažovala možnosti podání trestního oznámení na N. G. a jejího manžela V. G. (prokuristu společnosti ONERA CZ, v.o.s.), kteří jí, stejně jako ostatním „společníkům“, nevypláceli mzdu, okrádali je podvodným vylákáním peněz za účelem placení zdravotního pojištění a nákladů banky za vedení účtů. Dále jim vyhrožovali, nutili je i násilím k podepisování listin, jež pak byly použity proti jejich zájmům a prostřednictvím kombinace sjednávání práce a ubytování je udržovali ve svém područí.

PŘÍPAD 6

Země původu:	Ukrajina	Čerkasy
Pohlaví:	žena	
Věk:	48 let	
Dítě:	ne	

Pořízení rozhovoru: kancelář IOM v Praze
Dotazovaná přišel řešit zrušení pobytového víza
rozhovor probíhal v ruštině

Dotazovaná pochází z Čerkasy – blízko Oděsy. Zde byla zrekrutována firmou VAMDAR, která prostřednictvím inzerátů v denním tisku nabízí občanům Ukrajiny, především z Oděsy a okolí, možnost získat pracovní povolení v ČR nebo v ČR podnikat. Ředitelem firmy je I. B. G.. Oděská firma VAMDAR při rekrutování pracovní síly na Ukrajině úzce kooperuje s firmou ONERA CZ v.o.s.,

Cena určená společností VAMDAR za vyřízení statusu zaměstnance v ČR, resp. zaměstnance pro firmu ONERA CZ, v.o.s. je 300,- \$ a za status podnikatele – společníka ve firmě ONERA CZ, v.o.s. – je 450,- \$. Dotazovaná se rozhodla pro status „podnikatele“ a zaplatila oděské společnosti VAMDAR požadovaných 450,- \$, za což jí I. B. G. osobně slíbil zařídit veškeré dokumenty tak, aby se budoucí působení dotazované v ČR odehrávalo na legální bázi.

Poté dotazovaná odevzdala prostřednictvím společnosti VAMDAR plné moci znějící na N. G., rozenou S., společnici a managerku společnosti ONERA CZ, v.o.s., která jí byla zmocněna pro styk s úřady ČR v záležitosti vyřízení živnostenského oprávnění a zařízení potřebných dokladů k vystavení pobytových víz za účelem podnikání, a dále pak k jednání jménem zmocnitelky v záležitosti upravení společenské smlouvy společnosti ONERA CZ, v.o.s. a následné registraci zmocnitelky jako jejího nového společníka.

Poté, co dotazovaná obdržela vízum opravňující ji k dlouhodobému pobytu v ČR za účelem podnikání, odcestovala v červnu roku 2004 do ČR, konkrétně do Holešova na Kroměřížsku. Zde se hlásila u zmiňované N. G., rozené S., společnice a manažerky společnosti ONERA CZ, v.o.s., a u jejího manžela V. G., který jí zařídil ubytování na ubytovně v Kroměříži, kde dotazovaná po celou dobu, kdy pracovala pod společností ONERA CZ, v.o.s. bydlela.

Bezprostředně po příjezdu do Holešova odevzdala dotazovaná dalších 200,- \$ zmiňované N. G., která jí ujistila tom, že jí bude hrazeno zdravotní pojištění.

Dotazovaná, společnice firmy ONERA CZ, v.o.s. a majitelka živnostenského oprávnění, začala v červnu 2004 pod zmíněnou firmou pracovat. Ve skutečnosti to znamenalo, že N. G. začala jako „klient“ nabízet její práci jiným firmám. (srov. Případy 4 a 5)

Dotazovaná byla umístěna spolu s dalšími 20 „společníky“ firmy ONERA CZ, v.o.s. v pekárně v Kroměříži. Všichni „společníci“ zmíněné firmy pracovali v pekárně 12-14 hodin denně, 7 dní v týdnu, bez nároku na volno. Od N. G. měli slíbenou mzdu 45,- Kč na hodinu (čeští zaměstnanci ve zmíněné pekárně, kteří zastávali stejnou práci jako zmiňovaní ukrajinští „společníci“ firmy ONERA CZ, v.o.s., brali podle slov dotazovaného 80,- Kč na hodinu). Slíbený plat jim však N. G. zadržovala a vyplácela jim pouze „zálohy“ na jídlo, což představovalo 1500,- Kč - 2000,- Kč za měsíc.

Všichni „společníci“ si podle slov dotazované museli zřídit osobní účty. Zařízení osobních účtů také obstarávala N. G. Po celou dobu, kdy byla dotazovaná zaměstnávána pod firmou ONERA CZ, v.o.s., byla, stejně jako ostatní „společníci“, ujišťována N. G., že tato platí svým „zaměstnancům“ zdravotní pojištění, což se několikrát ukázalo jako lživé tvrzení.

V případě nehody, která by měla za následek újmu na zdraví některého ze „společníků“, měli tito zakázáno volat lékaře, nebo lékaře navštívit. Naopak měli informovat N. G., která rozhodla, co dál dělat.

Dotazovaná toto rozhodnutí „co dál dělat“ dokumentovala na dvou případech, jichž byla sama svědkem, resp. v jednom figurovala jako zraněná osoba. V prvním případě se jednalo o zlomeninu nohy a ve druhém případě o její úraz prstů ruce, který jí způsobil lisovací stroj na pečivo. V obou případech byli „společníci“ instruováni nevolat pomoc lékaře a počkat do konce pracovní doby a posléze zraněného dopravit na ubytovnu. Následně byli v obou případech zranění posláni zpět na Ukrajinu s tím, aby vyhledali lékařské ošetření na Ukrajině a tam se i léčili. V rámci tohoto schématu i dotazovaná odcestovala domů, kde si úraz léčila. Následně se vrátila zpět do ČR, neboť nechtěla přijít o peníze, které jí ONERA CZ, v.o.s., resp. N. G. dlužila.

Nicméně N. G. vybírala u „společníků“ cca 2000,- Kč za osobu měsíčně na zdravotní pojištění (cca 1000,- Kč měsíčně) a „na banku“ – na úhradu bankovních poplatků za vedení osobního účtu každého ze společníků (1000,- Kč měsíčně). Ve skutečnosti zdravotní pojištění neplatila a měsíční poplatky za vedení účtů u bank v ČR se pohybují v rozmezí 50,- – 100,- Kč měsíčně.

Dotazovaná práci pod firmou ONERA CZ, v.o.s. opustila na počátku prosince 2004 a v prosinci 2004 si spolu s dalšími společníky založila vlastní firmu, která byla zaregistrována na příslušném soudu v lednu 2005.

Legalizace pobytu:

Dotazovaná měla legální pobyt na území ČR zajištěný skrze pobytové vízum za účelem podnikání. K ubytování byla nahlášena na ubytovně v Kroměříži, což bylo zařízeno prostřednictvím manžela N. G., V. G. V. G. má podle slov dotazované na ubytovně vlastní byt, ve kterém se ale nezdržuje. V jistém smyslu tato skutečnost implikuje vlastnický vztah V. G. k výše zmíněné ubytovně. Ze strany dotazované však nebyly uvedeny žádné skutečnosti, které by tento vlastnický vztah jednoznačně prokazovaly.

Formy nátlaku:

Dotazovaná při rozhovoru sdělila, že ona sama i ostatní „společníci“ firmy ONERA CZ, v.o.s., se kterými pracovala v pekárně si opakovaně stěžovali na pracovní podmínky a zadržování výplat. N. G., podle sdělení dotazované, na uvedené výhrady reagovala vyhrožováním, při kterém se opírala o kontakty svého muže V. G. z doby, kdy tento sloužil u Policie ČR. Tyto hrozby se soustřeďovaly na zrušení pobytových víz a následný odjezd, resp. vyhoštění z ČR. Dále pak, podle sdělení dotazované, N. G. vyhrožovala fyzickým násilím.

V únoru 2005 při návštěvě cizinecké policie, kde hodlala dotazovaná registrovat novou adresu svého pobytu, tato zjistila, že jejímu známému (viz kazuistika 4) – se kterým si v prosinci 2004 založila společnou firmu – bylo zrušeno pobytové vízum z důvodu zrušení registrace ubytování na ubytovně v Kroměříži a uplynutí lhůty, v níž se měl tento zaregistrovat na nové adrese. Tato lhůta dotazovanému uplynula, neboť nebyl nikterak informován o jednostranném aktu zrušení registrace svého předchozího ubytování v Kroměříži.

Dotazovaná dostala strach a od svého záměru registrovat novou adresu na cizinecké policii upustila.

Situace dotazovaného před příjezdem do ČR:

Doma v Čerkasy neměla dotazovaná, podle svých slov, velkou perspektivu získání zaměstnání, ani úspěšnějšího podnikání. Proto volila cestu podnikání v zahraničí. Současně se

však snažila, aby její podnikání v ČR bylo legální a odpovídalo požadavkům kladeným na podnikání cizinců českou legislativou, tuto oblast upravující.

Motivy setrvávání na území ČR:

Dotazovaná setrvala na území ČR v naději na zlepšení své situace a v naději, že dostane dlužné peníze za svou práci zaplacený. Jak její zkušenosti s chováním svého „zaměstnavatele“ rostly, klesala i víra dotazované ve výplatu dlužných peněz. Proto začala uvažovat o alternativním způsobu řešení své situace mimo rámec společnosti ONERA CZ, v.o.s. Po dohodě s několika „společníky“ firmy ONERA CZ, v.o.s., kteří byli stejně jako dotazovaná zaměstnání v již zmiňované pekárně a stejně postižení jednáním jmenované firmy, resp. N. G., se tyto společně s dotazovanou rozhodli založit si a zaregistrovat v ČR svou vlastní firmu a v ČR legálně podnikat.

K založení nové firmy došlo v prosinci 2004, u soudu byla zaregistrována v lednu 2005. S touto vlastní firmou spojuje dotazovaná, stejně jako její společníci, naději na novou a důstojnější perspektivu života v ČR.

Hodnocení pobytu na území ČR:

Dotazovaná se cítí být podveden společností ONERA CZ, v.o.s., resp. její managerkou N. G., rozenou S., a oděskou společností VAMDAR. V době našeho rozhovoru zvažovala možnosti podání trestního oznámení na N. G. a jejího manžela V. G. (prokuristu společnosti ONERA CZ, v.o.s.), kteří jí, stejně jako ostatním „společníkům“, nevypláceli mzdu, okrádali je podvodným vylákáním peněz za účelem placení zdravotního pojištění a nákladů banky za vedení účtů. Dále jim vyhrožovali, nutili je i násilím k podepisování listin, jež pak byly použity proti jejich zájmům a prostřednictvím kombinace sjednávání práce a ubytování je udržovali ve svém područí.

PŘÍPAD 7

Země původu: Ukrajina
Pohlaví: Muž
Věk: 58 let
Dítě: ne

Pořízení rozhovoru: detenční zařízení CPPČR
rozhovor probíhal v ruštině

Dotazovaný pobýval v ČR dlouhodobě a podle svých slov měl od roku 1996 v ČR živnostenský list a pravidelně si prodlužoval roční pobytové vízum za účelem podnikání. Jeho dcera se provdala do ČR a získala trvalý pobyt. Sám dotazovaný pracoval dlouhodobě jako truhlář v blíže nespecifikované pražské truhlářské firmě, kde vykonával kvalifikovanou práci. V době, kdy pracoval jako truhlář, byl dotazovaný se svým výdělkem nadmíru spokojen. Když truhlářská firma ukončila podnikání, dostal se dotazovaný, ve snaze hledat novou práci, do područí klientského systému zaměstnávání.

Jeho prvním klientem byl Litevec, se kterým se seznámil na tržnici v Praze 5 Smíchově. Zmíněný Litevec již měl svou skupinu pracovníků, kteří všichni pocházeli také z Litvy. Podle vyjádření dotazovaného se jednalo o kriminální gang, který se před usazením v ČR zorganizoval v jedné z litevských věznic. Jednalo se vesměs o mladé lidi užívající drogy a živící se také jejich distribucí.

Zmíněný litevský klient dotazovanému slíbil zaměstnání a začal jej od počátku roku 2003 umísťovat na stavbách, obdobně jako ostatní členy své skupiny.

Dotazovanému v té době končilo roční pobytové vízum. Za účelem jeho prodloužení vylákal výše zmíněný litevský klient z dotazovaného cestovní pas a živnostenský list, které mu následně zabavil. Dotazovaný tak pozbyl legální status svého pobytu na území ČR. Od okamžiku zabavení cestovního pasu a živnostenského listu až do našeho rozhovoru, byl dotazovaný bez cestovního dokladu a jakéhokoli dokladu totožnosti.

Za této situace pracoval dotazovaný pod litevským klientem celkem 8 měsíců. Během uvedené doby dostával pouze tzv. zálohy ve výši 500,- Kč za týden. Pracoval 12-16 hodin denně (podle potřeb objednavatelů práce, resp. klienta), 7 dní v týdnu. Mezi lokalitami, ve kterých dotazovaný v roce 2003 pracoval, patřila např. Husinecká ulice na Praze 3.

Od litevského klienta si dotazovaný dovilil odejít až ve chvíli, kdy získal od známého kontakt na jiného klienta – Ukrajince, se kterým se domluvil, že ho zaměstná. U nového klienta nebyly pracovní podmínky o mnoho lepší.

Nakonec se dotazovaný rozhodl přijmout práci u svého zetě nedaleko od Poděbrad. Podle vyjádření dotazovaného se jednalo o „vesnickou“ práci, jako sušení chmele, práce na poli, kosení, atd. ... Za tuto práci dostával cca 100,- Kč denně, což bylo podle slov dotazovaného „tak akorát na jídlo“. Ubytování měl u své dcery a zetě.

Do detenčního zařízení CPP ČR se dostal poté, co při kontrole totožnosti tuto nemohl nijak prokázat.

Legalizace pobytu:

Dotazovaný se snažil pobývat a pracovat v ČR na legální bázi, což se mu dařilo od roku 1996 do roku 2003. Poté, co mu byly v roce 2003 ze strany litevského klienta zabaveny doklady a živnostenský list, nemohl dotazovaný nadále zajistit legální status svého setrvávání na území ČR.

Formy nátlaku:

Primární formou nátlaku na osobu dotazovaného ze strany klientských struktur, pod které se dotazovaný dostal ve snaze i nadále v ČR setrvat a zajistit si odpovídající obživu, bylo zabavení cestovního dokladu a živnostenského listu, což ve svém důsledku znamenalo, že dotazovaný pozbyl legální status svého pobytu na území ČR. Ilegální status pobytu spolu s vyčerpáním disponibilních prostředků a nemožností je sebeusilovnější práci obnovit, pak dotazovaného definitivně připoutaly ke klientskému systému zaměstnávání, který jediný mu, vnímáno subjektivní perspektivou dotazovaného v dané situaci, dával nějakou šanci na přežití v ČR a budoucí možnost výdělku. Tomu odpovídá i strategie chování dotazovaného, který odcházel od jednoho klienta ke druhému až v okamžiku, kdy byl s druhým domluven na tom, že jej zaměstná.

Situace dotazovaného před příjezdem do ČR:

Dotazovaný má vysokoškolské vzdělání, je elektro-inženýr. Doma na Ukrajině pracoval až do konce 80. let v profesích, které odpovídaly jeho vzdělání. V období rozkladu ekonomiky bývalého SSSR přišel o práci a byl nezaměstnaný. V následném období ekonomického chaosu na Ukrajině na počátku 90. let neměl dotazovaný perspektivu dalšího zaměstnání, které by mu zajistilo být základní nutný příjem. Rozhodl se proto zajistit si práci v zahraničí, a to na legální bázi. Za cílovou zemi si vybral ČR.

Motivy setrvávání na území ČR:

V ČR se dotazovanému od roku 1996 do roku 2003 dařilo a byl se svou prací spokojen. Od chvíle, kdy začal pracovat v rámci klientského systému zaměstnávání, jsou jeho zkušenosti i vnímání vlastní situace vysloveně negativní. Na Ukrajinu se vrátit nechtěl, neboť mu jednak nezbývaly peníze na cestu, a jednak pro něho, podle jeho slov, neexistuje možnost získání práce. Navíc má v ČR provdanou dceru, u které v poslední době před zadržením CPP ČR setrval.

Hodnocení pobytu na území ČR:

Dotazovaný si uvědomuje, že byl zneužíván k minimálně nevolnické práci, nicméně neviděl pro sebe mimo klientský systém žádnou perspektivu.

PŘÍPAD 8

Země původu:	Mongolsko	Ulánbátár
Pohlaví:	muž	
Věk:	24 let	
Dítě:	ne	

Pořízení rozhovoru: letiště Praha Ruzyně
dotazovaný byl v programu dobrovolných návratů IOM Praha
rozhovor probíhal v češtině, dotazovaný částečně ovládal český jazyk

Dotazovaný přicestoval do ČR v březnu roku 2003 s vízem na pobyt v délce 90 dnů. Toto vízum bylo následně prodlouženo o měsíc. Účelem jeho cesty byla snaha v ČR pracovat. Tuto možnost mu, podle původního vyjádření dotazovaného, nabídl kamarád v Ulánbátáru. Dotazovaný tuto nabídku akceptoval a shledal ji východiskem ze své tíživé situace v Ulánbátáru, kde byl dlouhodobě nezaměstnaný. Po několikerém dotazování a vyhýbavých odpovědích dotazovaný uvedl, že mu cestu zorganizovala a zaplatila stejná skupina lidí, kteří mu v ČR organizovali zaměstnání (je více než pravděpodobné, že stejná skupina lidí zařídila dotazovanému také pobytové vízum v ČR a jeho prodloužení, vzhledem k neschopnosti dotazovaného v prvním roce svého pobytu v ČR komunikovat jinak než mongolsky), i když dotazovaný tvrdil, že si vše zařídil sám. Dotazovaný opakovaně potvrdil, že reprezentanty této skupiny organizátorů, s nimiž přicházel v ČR do kontaktu, byli příslušníci vietnamské komunity. Pokud jde o náklady na cestu z Ulánbátáru do Prahy, lze předpokládat, že je uhradila stejná organizovaná skupina, která dotazovanému zařídila pobytové vízum a následně jej po celou dobu jeho pobytu v ČR zaměstnávala.

Po příjezdu vlakovým spojem z Moskvy byl dotazovaný vyzvednut v Praze na nádraží a odvezen do České Kamenice, kde pracoval spolu se skupinou cca 10 Mongolů. Jeho zaměstnáním bylo čalounění židlí. Za tuto práci dostával cca 3000,- Kč měsíčně. Z těchto prostředků si dotazovaný platil ubytování na ubytovně v České Kamenici, v ulici Dukelských hrdinů, za cca 2000,- Kč měsíčně. Podle vlastních slov dotazovanému zbývalo 1000,- Kč měsíčně jako disponibilní prostředky na jídlo a ošacení.

V České Kamenici dotazovaný pracoval asi 4 měsíce, 12-16 hodin denně po 7 dní v týdnu. Lze předpokládat, že si takto „odpracovával“ dluh za vyřízení dokladů a cestu z Mongolska do ČR.

Po uplynutí doby platnosti víz bylo dotazovanému doporučeno ze strany organizované skupiny, která ho zaměstnávala, aby požádal o azyl. Dotazovaný tak učinil. Po celou dobu azylové procedury byl dotazovaný v kontaktu se svými zaměstnavateli, kteří ho dále zaměstnávali. Nepracoval již v České Kamenici, ale pohyboval se po stavbách, na kterých i nocoval, čímž šetřil náklady na ubytování. Během svého zaměstnávání na stavbách byl dotazovaný s výdělkem spokojen, a to i přesto, že pracoval 10-12 hodin denně po 7 dní v týdnu.

Legalizace pobytu:

Dotazovaný přicestoval do ČR přes Polsko vlakem z Moskvy. Vyzvednut byl v cílové stanici v Praze. V době svého příjezdu měl dotazovaný vízum k 90dennímu pobytu. Toto vízum mu bylo, podle jeho slov, organizovanou skupinou zaměstnavatelů následně prodlouženo o měsíc. Po uplynutí doby platnosti víz vstoupil dotazovaný na radu organizované skupiny zaměstnavatelů do azylové procedury.

Formy nátlaku:

Dotazovaný byl po celou dobu pobytu v ČR ovládán organizovanou skupinou, z níž byl schopen identifikovat pouze osoby, s nimiž přišel bezprostředně do kontaktu. Podle slov dotazovaného se jednalo o Vietnamce. Výše zmíněná skupina dotazovanému nezabavila doklady, ale dala mu podepsat jakousi smlouvu. V případě nespokojenosti s pracovními podmínkami bylo ze strany zaměstnavatelů odkazováno na závazek dotazovaného, který údajně vyplýval z výše uvedené smlouvy.

Dalším podstatným handicapem na straně dotazovaného, který jej udržoval v područí výše zmiňované skupiny zaměstnavatelů, byla jeho neschopnost domluvit se jiným jazykem než mongolsky. Výše zmíněná skupina měla nad dotazovaným a ostatními občany Mongolska, kteří byli zaměstnáni v České Kamenici, převahu také proto, že používala tlumočníky do mongolštiny.

Situace dotazovaného před příjezdem do ČR:

Před svým odjezdem z Mongolska byl dotazovaný dlouhodobě nezaměstnaný. Před tím, než přišel o práci, byl zaměstnán v ulánbátárském obuvnickém závodě, kde šil boty. Finanční situace jeho rodiny prý byla poměrně špatná.

Motivy setrvávání na území ČR:

Primárním motivem setrvávání na území ČR byla snaha dotazovaného vydělat si peníze, které by si v Mongolsku vydělat nemohl.

Hodnocení pobytu na území ČR:

Svůj pobyt na území ČR hodnotil dotazovaný jako relativně úspěšný. Po prvních čtyřech měsících intenzivní pracovní exploatace a po absolvování přijímací procedury v rámci azylového řízení byl dotazovaný zaměstnáván na stavbách, kde si již vydělával takové finanční prostředky, s nimiž byl spokojen. Tyto prostředky mu umožňovaly pořídit si drobné spotřební zboží (přijatelné ošacení a obuv, drobnou spotřební elektroniku – přehrávač CD disků, atd. ...), jež ho saturovalo do té míry, že o sobě nesmýšlel jako o oběti pracovního zneužívání či otrocké práce.

Je možné se domnívat, že intenzivní pracovní vykořisťování bylo ze strany organizované skupiny „zaměstnavatelů“ záměrně naplánováno jen po dobu, kdy měl dotazovaný platná víza k pobytu na území ČR. Ve chvíli, kdy dotazovaný vstoupil do azylové procedury, byla již tato forma využívání práce dotazovaného pro výše zmíněnou skupinu riskantní, neboť se dotazovaný dostal do intenzivnějšího kontaktu s prostředím, jež tato skupina neměla plně pod kontrolou. Tomu by nasvědčovala skutečnost, že dotazovaný byl po celou dobu intenzivního pracovního vykořisťování v České Kamenici ujišťován o dočasnosti svého „pracovního zařazení“.

Podle výpovědi dotazovaného bylo obdobné schéma pracovní exploatace ze strany výše zmíněné skupiny aplikováno i na ostatní občany Mongolska (cca 10), které dotazovaný v České Kamenici potkal.

PŘÍPAD 9

Země původu: Rusko
Pohlaví: žena
Věk: okolo 40 let
Dítě: ano

Pořízení rozhovoru: kavárna v Praze
Dotazovaná je v proceduře azylového řízení
rozhovor probíhal v ruštině

Dotazovaná přicestovala spolu s manželem do ČR v roce 2000, s cílem zařídit si v ČR firmu a podnikat. Děti manželé zanechali doma, do doby, než se v ČR zlepší jejich situace.

S sebou si manželé přivezli kontakty na firmy, které v Praze zařizují pro ruskojazyčnou klientelu z prostoru SNS vyřízení styku s úřady ČR, mimo jiné i v záležitostech zakládání firem a vyřizování živnostenských oprávnění. Spolu s těmito kontakty si manželé s sebou přivezli 1.500,- \$, které byly v roce 2000 výše uvedenými firmami tyto služby požadovány.

Následně byla pro občany Ruské federace zřízena vízová povinnost a dotazovaní se rozhodli situaci řešit přes zprostředkovatelské firmy.

Manželé již byli rozhodnuti svěřit své pasy i 1.500,- \$ ukrajinské firmě AQUAMARIN. Na základě varování svých známých („nic nezařídí a nevrátí vám ani doklady ani peníze“) se dotazovaná rozhodla přemluvit manžela, aby nevyužívali služby výše zmíněné společnosti.

Mezitím se dotazovaná s manželem ubytovali na ubytovně v Praze. Podle slov dotazované na ubytovnu docházeli každý den klienti a nabízeli zaměstnání. Manžel se rozhodl přijmout nabídku práce u jednoho arménského klienta, který nabízel vyšší výdělků a zdál se působit seriózním dojmem. Nakonec se ukázalo, že opak je pravdou.

Arménský klient doporučil manželům, aby se odstěhovali z ubytovny a šli bydlet do bytu, který jim poskytne on sám, a to zdarma. Dotazovaná uvedla, že tento byt, do kterého se manželé odstěhovali, byl ve skutečnosti sklepní místnost bez podlahy, kde již bydlely dvě rodiny zaměstnanců zmíněného klienta.

Arménský klient manželovi dotazované nevyplácel mzdu, ale jen tzv. zálohy ve výši 1.000,- Kč za dva týdny. Oba manželé, ale zvláště dotazovaná, v důsledku nedostatku finančních prostředků prodávali své osobní věci a cennosti. Zadržování platů ze strany klienta a finanční nouze manželů vyústily v konflikt s klientem a odchod manželů z klientova sklepa. Dlužné mzdy však nebyly manželovy dotazované nikdy vyplaceny.

V této situaci se manželé seznámili s občanem ČR, který jim na své náklady nabídl ubytování a jídlo, do té doby, dokud si nezařídí lepší práci a důstojnější podmínky života. U tohoto Čecha manželé nějakou dobu setrvali, ale nechtěli zneužívat jeho pohostinnosti, a tak volili odchod na ubytovnu.

V té době si manžel našel práci u jiných klientů. Jeho pracovní situace byla o něco lepší než u arménského klienta. Žena však čím dál více potřebovala odbornou lékařskou péči. Rozhodovala se mezi dvěma možnostmi řešení situace:

- 1) zaplatit za zařízení pobytových víz
- 2) vstoupit do azylové procedury

Nakonec využila obě možnosti. Nejprve zaplatila na doporučení 400,- \$ jedné právnické firmě, která uvedené služby nabízela (jméno firmy dotazovaná nesdělila, neboť s ní byla ve styku přes prostředníka). O peníze přišla a vízum neobdržela.

Když se první varianta řešení ukázala jako nedosažitelná a potřeba odborné lékařské péče se stala nevyhnutelnou, rozhodla se dotazovaná pro vstup do azylové procedury.

Po roce od zahájení azylové procedury, kdy již byli oba manželé ubytováni v soukromí a přicestovaly za nimi také jejich děti, začala dotazovaná opět pracovat. Podařilo se jí sehnat zaměstnání ve své profesi a další paralelní zaměstnání u arménského podnikatele, kde malovala loutky. Soukromá firma, která jí zaměstnala v profesi, odpovídající kvalifikaci dotazované, však po dvou měsících ukončila činnost a zůstala dotazovaná dlužna celý měsíční výdělek.

Dotazovaná pak nadále pracovala jen pro arménského podnikatele. Pracovní doba zde nebyla nijak ohraničena (obvykle představovala cca 10-12 hodin). Dotazovaná pracovala 7 dní v týdnu a po vyučování, resp. ve dnech volna, jí chodily pomáhat i její děti (dotazovaná malovala loutky a děti loutky kompletovaly a připravovaly formy na odlévání jednotlivých částí loutek). Za svou práci a práci svých dětí dostávala dotazovaná cca 6.000,- Kč měsíčně. Dotazovaná setrvala u této firmy 2 roky, přičemž pracovala i při nemoci.

Výdělek za malování loutek však nestačil ani na pokrytí poloviny nákladů na bydlení celé rodiny, které se pohybovaly okolo 14.000,- Kč. Z tohoto důvodu byla dotazovaná nucena zařídit si další práci u úklidové firmy.

Doplňkové zaměstnání byla dotazovaná nucena opustit, neboť úklidová práce byla pro dotazovanou fyzicky náročná, i když dobře placená.

Když po dvou letech odešla od arménského podnikatele s loutkami, byla dotazovaná cca 5 měsíců bez zaměstnání. Po pěti měsících bez práce začala dotazovaná pracovat u podnikatele ze Srbska. Náplň práce byla stejná jako u arménského podnikatele. Se Srbem se však dohodla na lepších mzdových podmínkách – měla slíbeno 14.500,- Kč měsíčně – a na tom, že jí zařídí pracovní povolení. Částka 14.500,- Kč by rodině dotazované pokryla měsíční náklady na bydlení.

Skutečné pracovní podmínky se však značně odlišovaly od původní dohody. Opět byla dotazovaná nucena zaměstnat i své děti. Pracovní doba byla 14hodinová, přičemž dotazované bylo za práci její a jejích dětí srbským podnikatelem vypláceno 12.000,- Kč měsíčně s odůvodněním, že více jí dát nemůže. Pracovní povolení jí zmíněný podnikatel také nezařídil. Dotazovaná naproti tomu přinesla do Srbovi firmy „know how“, které získala při výrobě loutek pro arménského podnikatele.

Srbský podnikatel následně začal s praxí zadržování mzdy, které se stupňovalo. Po necelém roce, kdy se pracovní podmínky neustále zhoršovaly, dotazovaná od srbského podnikatele odešla, přičemž jí tento stále dluží peníze ve výši měsíčního platu.

Nyní je bez zaměstnání a rodina přežívá ze mzdy manžela dotazované, který je po celou dobu pobytu v ČR zaměstnáván skrze tzv. klientský systém.

Legalizace pobytu:

Od svého příjezdu do ČR se dotazovaná i její manžel snažili o legální pobyt v ČR, neboť si podle slov dotazované vybrali ČR jako zemi, kde by chtěli nadále žít a vychovávat své děti. Současně však byli, po zavedení vízového styku s Ruskou federací, které je zastihlo již na území ČR, nuceni obracet se na subjekty, které nabízejí nelegální přístup k vízům a k živnostenskému oprávnění, resp. k pracovnímu povolení. Při styku s těmito subjekty přišli přímo o 400,- \$, a to v situaci, kdy jejich finanční situace byla velmi špatná; nepřímo pak byla nabídka zařízení pracovního povolení jednou z forem nátlaku, jež dotazovanou motivovala k setrvání v podmínkách pracovního zneužívání.

Nakonec volila dotazovaná spolu s manželem cestu vstupu do azylové procedury.

Formy nátlaku:

V příběhu dotazované a jejího manžela se objevilo několik způsobů, jak byli tito nuceni, ze strany osob, které je pracovním zneužívali, setrávat v podmínkách pracovního zneužívání. Jednalo se o verbální nátlakové prostředky – vyhrožování; zejména u arménského klienta. Dále pak nepřímé formy nátlaku založené na tom, že si zneužívající osoba připoutá svou oběť prostřednictvím poskytování „ubytování“ (arménský klient), zadržování mzdy (arménský klient a srbský podnikatel) nebo skrze využívání formálních překážek, jež jsou kladeny cizincům při jejich snaze vstoupit na český trh práce – jednotliví cizinci jsou si vědomi velké poptávky po práci v šedé zóně nelegální migrace, a snaží se proto neodcházet ze zaměstnání, byť by podmínky, za nichž pracují, byly jakkoli špatné.

Situace dotazovaného před příjezdem do ČR:

V Rusku měla rodina zajištěnou poměrně stabilní existenci. Dotazovaná má vysokoškolské vzdělání. Její profese jí však neskýtala naději na zlepšení sociální situace její a její rodiny. Následně žena pojala, vzhledem k pokračujícímu konfliktu v Čečensku, obavy o osud svých dětí, které čeká vojenská služba v ruské armádě.

Motivy setrvávání na území ČR:

Dotazovaná s manželem setrvávají v ČR ve snaze zajistit pro své děti lepší perspektivu, než jim skýtá setrvání v Ruské federaci. Z toho důvodu je jejich cílem mít legální možnost v ČR podnikat a za tímto účelem získat v ČR živnostenské oprávnění.

Hodnocení pobytu na území ČR:

Dotazovaná se cítí být podvedena jednáním lidí, kteří zaměstnávají cizince s cílem využívat jejich nerovného postavení na trhu práce v ČR. Nicméně dotazovaná i nadále spojuje svoji budoucnost i budoucnost své rodiny s životem v ČR.

PŘÍPAD 10

Země původu:	Moldávie	Kišiněv
Pohlaví:	muž	
Věk:	okolo 30 let	
Dítě:	ano	

Pořízení rozhovoru: dopis poškozeného + interní šetření kanceláře IOM Praha
Muž se zdržuje v Kišiněvě
dopis v ruštině a následná komunikace se zdroji informací v ruštině a angličtině

Manželé byli v listopadu 2004 upozorněni svým známým na skutečnost, že na ukrajinské internetové stránce se vyskytují inzeráty jakési mezinárodní agentury zprostředkování práce Job Europa, která nabízí práci v zahraničí. Vzhledem k tomu, že finanční situace rodiny byla špatná (oba jsou zaměstnaní), muž intenzivně uvažoval o možnostech vycestovat se svou ženou za prací do zahraničí. Z toho důvodu muž na inzerát agentury Job Europa zareagoval a napsal e-mail na adresu, která byla uvedena na internetových stránkách zmíněné společnosti. Odpověď přišla okamžitě. Muži byla agenturou Job Europa slíbena pracovní smlouva na jeden rok a práce řidiče v Itálii. Dále mu bylo doporučeno navštívit vlastní stránky agentury Job Europa. Vše se zdálo vypadat přesvědčivě, agentura o sobě tvrdila, že je seriózní společností, která pracuje na trhu zprostředkování práce již pět let a nabízí práci v profesích řidič, nekvalifikovaný dělník, ošetřovatelka a práci na farmách.

Společnost Job Europa manželům odpověděla, že kromě dvou fotografií, cestovního pasu a xerokopie průkazu totožnosti (vnitřního pasu) nic dalšího nepotřebuje. Manželům se to zdálo divné, a proto zavolali na mobilní telefonní číslo, které bylo uvedeno na internetových stránkách společnosti Job Europa. Hovořil s nimi muž, který se představil jako Z. K. Tento muž hovořil dobrou ruštinou, která však byla poznamenána silným přízvukem. Manžele ujistil, že nic dalšího není zapotřebí, s tím, že má Job Europa všude známé a své vlastní cesty k získání schengenských víz.

Když se manželé snažili vyvrátit své pochybnosti, dostali odpověď, že Job Europa nikoho přesvědčovat nehodlá, že lidí, kteří hodlají získat schengenská víza, je hodně.

Manželé se nakonec rozhodli pokračovat v kontaktu se společností Job Europa a vypůjčili si 800,- \$ na zaplacení víz pro oba manžele – nedisponovali tak velkou sumou peněz. Rozhodli se dále zaslat cestovní pas muže do Prahy na adresu agentury Job Europa expresní doručovací službou DHL. Na tento jejich záměr reagovala agentura Job Europa naléháním na to, aby pas poslali prostřednictvím řidiče linkového autobusu Kišiněv-Praha.

Následně poslala agentura Job Europa e-mailem neskenovanou stránku pasu s vlepeným schengenským vízem – ne však pracovním, ale turistickým, a navíc jen na 10 dní. Manželé zavolali do Prahy, opět osobě skrývající se za jménem Z. K. Tento s nimi jednal již poněkud hruběji, nicméně sdělil, že zařídí vystavení ročního víza tak, jak zněla původní dohoda. Za tři dny obdrželi manželé neskenovanou stránku pasu s vlepeným ročním pracovním vízem. Současně obdrželi výzvu k zaplacení.

Manželé odeslali prostřednictvím systému peněžních převodů společnosti Anelik (jedná se o hlavního konkurenta obdobné služby Western Union ve státech bývalého SSSR) celkem 800,- \$ na Úvěrní družstvo PDW. Podle instrukcí Job Europa byl manžely zmocněn k převzetí peněz R. L..

Pas, který odeslali do Prahy, již agentura Job Europa neposlala zpět. Manželé přišli o pas a 800,- \$ + dalších 100,- \$ na nákladech za bankovní poplatky, telefony do Prahy a přístup k internetu za účelem komunikace s Job Europa.

Legalizace pobytu:

Manželé hodlali obdržet regulérní platná schengenská pracovní víza. Rozhodně nehodlali pracovat v zahraničí nelegálně.

Formy nátlaku:

Skupina lidí, která se skrývá za fiktivní agenturou Job Europa umně zneužívá špatné sociální situace lidí ze zemí bývalého SSSR za účelem vlastního obohacení na jejich úkor. Objemy vylákaných peněz představují v zemích bývalého SSSR více než půlroční příjem rodiny.

PŘÍPAD 11

Země původu: Gruzie
Pohlaví: muž
Věk: okolo 35 let
Dítě: ne

Pořízení rozhovoru: detenční zařízení SCPP ČR
Rozhovor byl pořízen v ruštině

Dotazovaný pochází z Abcházie, kde byl příslušníkem gruzínské komunity. V průběhu otevřeného konfliktu mezi Gruzii a Abchází jeho otec bojoval na gruzínské straně a byl stoupencem bývalého gruzínského prezidenta Ševarnadzeho. Následně se stal dotazovaný uprchlíkem v Gruzii. Podle svých slov nevlastní gruzínský cestovní pas, ani žádný gruzínský doklad totožnosti.

Podle reakcí dotazovaného předcházela jeho útěku z Gruzie zřejmě osobní konflikt, jehož rozsah ani důvod není možné specifikovat, neboť dotazovaný se otázkám na toto téma vyhýbal, přičemž neustále opakoval, že se zpět do Gruzie vrátit nemůže. Vzhledem k tomu, že toto téma vzbuzovalo v dotazovaném silné negativní emoce, bylo od dalších dotazů na téma důvodů jeho odchodu z Gruzie upuštěno.

Do ČR přicestoval v nákladovém prostoru kamionu v srpnu 2003. Zde byl vysazen a následně žádal o azyl. Po velice krátké době se odebral do Rakouska, kde má bratra, který dostal v Rakousku azyl a kterého dotazovaný od svých 14 let neviděl. Svůj převoz v kamionu z Gruzie do ČR sjednal dotazovaný v gruzínském přístavu Batumi. O možnostech dalšího postupu do Rakouska se zřejmě dozvěděl až na území ČR.

O své cestě do Rakouska dotazovaný nic bližšího neuvedl. V Rakousku se pak podle svých slov živil jako tipář automobilů. Po zadržení rakouskou policií byl repatriován do ČR.

Legalizace pobytu:

Dotazovaný požádal v ČR o azyl, pravděpodobně z důvodu legalizace pobytu na území ČR po přechodnou dobu, než získá v ČR potřebné informace o dalším postupu do Rakouska.

Formy nátlaku:

Dotazovaný neuvedl žádné formy nátlaku jež by na něho byly vyvíjeny na území ČR. O svém pobytu na území ČR však nechtěl hovořit, neboť tušil, že jeho repatriace do ČR souvisí s jeho registrací jako žadatele o azyl v ČR a krátkým pobytem na území ČR.

Situace dotazovaného před příjezdem do ČR:

Dotazovaný byl v Gruzii uprchlíkem z Abcházie. O svých finančních poměrech ani o svých zaměstnáních v Gruzii se dotazovaný nevyjadřoval.

Motivy setrvávání na území ČR:

Dotazovaný nehodlá setrvat na území ČR. Úplně nechápe, proč byl rakouskými úřady vrácen do ČR. Jeho cílovou destinací zůstává Rakousko.

Hodnocení pobytu na území ČR:

K tomuto se dotazovaný v zásadě nevyjádřil.

PŘÍPAD 12

Země původu: Litva Šilutė
Pohlaví: muž
Věk: 49 let

Pořízení rozhovoru: IOM Praha
Dotazovaný si z kanceláře telefonicky zařizoval prostředky na návrat domů
rozhovor probíhal v ruštině

Dotazovaný přijel do ČR před třemi měsíci (listopad 2004). Během svého pobytu na území ČR většinu času pracoval, s psanou smlouvou. Místem výkonu práce byla Praha. Byl zaměstnán na stavbách, vykonával pomocné práce jako přidavač, řezal dřevo, nosil těžké náklady. Pracovní doba představovala obvykle až 12 hodin denně (v létě je to prý až 15 hodin denně). Výdělek z této pracovní činnosti činily zálohy, které dostával v nepravidelných tisícikorunových zálohách po 1-2 týdnech, a z těchto peněz zároveň platil klientovi 1.500,- měsíčně za ubytování v bytě 1+1 na Břevnově, kde kromě něj bydlelo 5 dalších zahraničních dělníků (Kazach, Kazaška, 2 Litevci a Ukrajinec). Práci hodnotil, vzhledem k dlouhé pracovní době a zimě, jako velmi namáhavou. Stravu si pořizoval sám. Měl velké potíže s penězi vyjít, podle vlastních slov často hladověl.

Možnost práce v ČR byla dotazovanému nabídnuta v Litvě zprostředkovatelem za poplatek asi 1.200,- Kč. Doma je většinu času nezaměstnán, přivydělává si příležitostnými krátkodobějšími pracemi – tak si vydělal i na cestu do ČR. Do ČR se za vlastní prostředky dostal autobusem, jel spolu s dalšími Litevci, kteří stejně jako on jeli za prací. Zprostředkovatel je na nádraží zkontaktoval s ukrajinským klientem, který je i ubytoval. Podle vlastních slov tak potom polovina jeho platu šla klientovi. Dostal prý písemnou smlouvu, ve které byla uvedena pracovní doba 40 hodin týdně a mzda 55 Kč/hod. Ústně mu bylo slíbeno, že plat dostane až po třech měsících. Během prvních dvou měsíců již však první klient údajně pro dotazovaného neměl dost práce, proto mu dal kontakt na jiného klienta. Po nějaké době mu dal český mistr (jemu i dalším cizincům, mj. Bulharům) výpověď kvůli neznalosti češtiny. Plat jim vyplacen nebyl. Poté využíval ubytování v Charitě, kde mu byl ukraden cestovní doklad a pracovní smlouva. Dotazovaný navštívil kancelář IOM Praha ve chvíli, kdy je po třech měsících práce bez zaměstnání a bez prostředků na návrat do Litvy nucen nechat si peníze poslat od rodiny.

Formy nátlaku: Dotazovaný byl nucen zůstat u klienta vzhledem k ústní dohodě, že mu bude slíbená mzda vyplacena po třech měsících. Zároveň mu ale systém záloh dovozoval přežít a platit klientovi za ubytování.

Legalizace pobytu: Dotazovaný muž přijel, jakožto občan Evropské unie, do ČR legálně s platným cestovním dokladem. Cestoval autobusem spolu s dalšími litevskými dělníky, sjednanými stejnou litevskou firmou. Pas mu byl až ke konci tříměsíčního pobytu ukraden v zařízení Charity.

Situace dotazovaného před příjezdem do ČR: V Litvě žil dotazovaný v chudobě, byl poslední roky většinou nezaměstnaný a příležitostně se dostal k přivýdělků v dělnických profesích. Vzhledem ke svému věku (49 let), nízké kvalifikaci a velké nezaměstnanosti v kraji chtěl svou životní situaci řešit krátkodobou prací v ČR.

Hodnocení pobytu na území ČR: Dotazovaný se cítí podvedený, smlouva s klientem (písemná i ústní) neodpovídá v žádném ohledu tomu, jak jeho práce vypadala – pracovní doba, podmínky a plat. Podle svých vlastních slov si byl předem vědom, že se může stát, že mzdu dostane až po třech měsících, a byl s tím smířen. Nečekal však, že po třech měsících nedostane nic a dokonce přijde o práci. Dříve se v Litvě nesetkal s nikým, kdo by mu vyprávěl o tak špatných zkušenostech, ale známí ho od takové práce v zahraničí odrazovali.

Ze své špatné situace viní ukrajinskou mafii a český stát, který podobnou situaci dovolí tím, že nekontroluje pracovně-právní vztahy mezi zaměstnavateli a cizími zaměstnanci.

Podle mínění tazatele hraje svou roli i neinformovanost a neznalost dotazovaného, který byl litevským zprostředkovatelem evidentně prodán ukrajinskému klientovi a posléze dalšímu, aniž by mu to přišlo divné – rozhořčuje ho pouze to, že nedostal mzdu, která mu byla slíbena.

PŘÍPAD 13

Země původu: Moldávie   Belc
Pohlaví: muž
Věk: 26 let

Pořízení rozhovoru: IOM Praha
Dotazovaný do kanceláře doprovázel jiného migranta, oba bydlí v Charitě
rozhovor probíhal v ruštině

Dotazovaný přijel do ČR v listopadu 2003. Během svého pobytu na území ČR pracoval na různých stavbách pod různými ukrajinskými klienty. Vykonával nekvalifikovanou, zpravidla těžkou práci. Zejména u posledního klienta byla podle jeho vyjádření práce nesnesitelně těžká a dlouhá, 12-15 hodin denně. Z tohoto důvodu a proto, že ho klient obíral o velkou část výdělku (až o polovinu), od něj odešel se záměrem nepracovat už prostřednictvím klientů, ale sám na sebe. Od té doby nemůže žádné zaměstnání najít. Výdělek byl různý, od 40,- do 65,- Kč/hod, v posledním, namáhavém zaměstnání to bylo 65,- Kč/hod. S platem byl spokojen, ale podmínky považoval za neodpovídající. Pracoval na pracovní smlouvu. Když se snažil najít si práci sám, setkával se s odmítnutím proto, že v ČR nemá trvalý pobyt (zkušenost s firmou zabývající se úklidem ulic – v té době již měl vízum nad 90 dnů). Nyní využívá ubytování v Charitě a hledá práci.

Formy nátlaku: Sám dotazovaný neměl pocit, že by na něj byl vyvíjen nátlak.

Legalizace pobytu: Dotazovaný muž přijel do ČR s vízem na půl roku, za které prý zaplatil 450,- dolarů agentuře, která mu je zařídila v Bukurešti. Když mu v dubnu 2004 propadlo, zaplatil prý 10 000,- Kč na policii v Mladé Boleslavi a bylo mu prodlouženo do dubna 2005. Dotazovaný chtěl v ČR pracovat legálně.

Situace dotazovaného před příjezdem do ČR: V Moldávii neměl dotazovaný dostatek prostředků, proto se vypravil pracovat do ČR.

Hodnocení pobytu na území ČR: Dotazovaný míní, že klientský systém („mafie“) je na pracovním trhu v ČR, co se týče cizinců, všudypřítomný, a považuje za téměř nemožné se z něj vlastními silami vymanit a pracovat sám na sebe. Považuje to za chybu českých orgánů. Podle něj se s podobným vykořisťováním setkala mnoho cizinců, které zná (např. klienti Charity). Dotazovaný se však necítí příliš jako oběť. Zdá se, že si umí poradit, pravděpodobně nebude mít potíže po dubnu 2005 s další legalizací pobytu. Je si vědom rizik klientského systému, se kterým má velkou zkušenost, a snaží se mu proto do budoucna vyhnout. Zatím se mu ale nedaří nalézt si práci.

PŘÍPAD 14

Země původu: Bělorusko
Pohlaví: muž
Věk: 39 let

Pořízení rozhovoru: zaměstnanci IOM Praha v zařízení Armády spásy, Tusarova 60, Praha 7
rozhovor probíhal v ruštině

Dotazovaný přijel do ČR před asi dvěma lety. Přijel prostřednictvím cestovní kanceláře, která mu vyřídila turistické vízum na týden, což i s cestou stálo 90,- USD (považuje to – na rozdíl od toho, jak podobné služby probíhají v jiných zemích – za velmi levné). Po příjezdu do ČR začal pracovat pod ruským klientem (z Rostova), u něj zůstal 4 měsíce, do prosince 2003. Pracoval na stavbách v Praze. Klient mu slíbil dávat 45,- Kč/hodinu a zdarma ho ubytovat. Za ubytování sice skutečně nemusel zvlášť platit, dostával však jen pravidelné zálohy ve výši 500,- Kč za týden. Klient měl prý ve zvyku svým zaměstnancům slíbit, pokud chtěli odjet zpátky domů, že jim koupí jízdenku a celou mzdu jim na nádraží zaplatí najednou. Ve skutečnosti jim však pouze koupil jízdenku a z nádraží jim, slovy dotazovaného, pouze zamával. Dále klient obvykle vyhrožoval svým zaměstnancům fyzickým násilím. Když chtěl dotazovaný na Vánoce odjet domů, klient se o tom doslechl, přišel do bytu, kde dotazovaný bydlel spolu s dalšími cizinci, s pětičlennou ochrankou a dal obyvatele bytu vyházet ven na sních.

Dotazovaný je už přes rok v neřešitelné situaci. Už v prosinci 2003 se obrátil na kancelář IOM, aby mu zařídila doklady a cestu domů, neměl ale žádné prostředky na jízdenku. Od té doby žádnou pomoc nevyhledal a snaží se vydělat si na cestu, což se mu už více než rok nedaří. V Bělorusku má ženu a dceru, ty jsou ale prakticky bez příjmů a nemohou mu peníze na cestu poslat. Nyní je klientem Armády spásy.

Formy nátlaku: Dotazovaný u klienta zůstával, protože se domníval, že dostane kromě záloh později i zbytek mzdy. Pak podle zkušeností ostatních zaměstnanců pochopil, že celou mzdu při odjezdu domů asi nedostane, jak mu bylo slíbeno. Když chtěl na Vánoce odjet, byl ochrankou klienta násilím vyhozen z bytu, kde jeho a dalším klient ubytoval, a nedostal zaplacenou vůbec.

Legalizace pobytu: Dotazovaný muž přijel do ČR legálně jako turista prostřednictvím „turistické kanceláře“, která vozí Bělorusy do ČR za prací. Po týdně pak pobýval v ČR nelegálně. Nyní je v neřešitelné situaci – cizinecká policie mu prý nechce vystavit doklad, pokud jim neukáže jízdenku domů. Na tu ale – jak bylo vysvětleno výše – nemá prostředky.

Situace dotazovaného před příjezdem do ČR: V Bělorusku má dotazovaný rodinu, ženu a dceru. Prací v ČR chtěl řešit špatnou ekonomickou situaci rodiny.

Hodnocení pobytu na území ČR: Dotazovaný je rezignovaný, na cestu není schopen si v současné době vydělat, ale v pomoc od státu nebo nestátních organizací nedoufá. Od ČR už nic neočekává, chce se jen vrátit domů, ale to není možné. Pochvalně hovořil pouze o službách Armády spásy.

PŘÍPAD 15

Země původu: Ukrajina Sumy
Pohlaví: muž
Věk: 32 let

Pořízení rozhovoru: zaměstnanci IOM Praha v zařízení Armády spásy, Tusarova 60, Praha 7
rozhovor probíhal v češtině

Dotazovaný je v ČR už 2,5 roku. Doma zaplatil 300,- \$ bratrovi klienta, který žije legálně v ČR. Za 100,- \$ z této částky mu bylo vyřízeno turistické vízum a zaplacená cesta do ČR. Zbylých 200,- \$ mělo být – podle slibu bratra klienta – poplatkem za zprostředkování práce u českého zaměstnavatele, u kterého měl dotazovaný pracovat sám za sebe, bez prostřednictví klienta. Oproti očekávání však musel pracovat půl roku u klienta (bratra jeho krajana ze Sumy) a odvádět mu část mzdy. Bydlel v bytě v Řepích, který mu zprostředkoval klient. V bytě 3+1 bydlelo 12 lidí a každý z nich platil klientovi za ubytování 2 500,- Kč za měsíc. Toto bydlení dotazovaný hodnotí jako strašné. Klient ho u sebe zdržoval s tím, že mu vyřídí změnu turistického víza na vízum za účelem zaměstnání. Když se tak nestalo, dotazovaný od tohoto klienta utekl.

Poté si našel druhého klinta, Ukrajince ze Lvova (Ivan), kterého potkal náhodou, už když pracoval pro prvního klienta. Druhý klient mu slíbil lepší plat a hezčí ubytování. Dával mu zálohy ve výši 1000,- Kč za týden, v době svátků i více. Jiný Ukrajinec mu také v této době slíbil vyřízení víza za účelem podnikání, ofotil si jeho pas a řekl mu, že mu za to bude dlužit 10 000,- Kč. Dotazovaný však po třech dnech ztratil pas a snažil se proto toto vyřizování víza zastavit, což už prý podle ukrajinského zprostředkovatele nebylo možné. Dostal tedy po nějaké době tyto – okopírované – dokumenty. Podle vyjádření známých, kteří se prý v těchto věcech lépe vyznají, však byly falešné. Přesto je zprostředkovateli musel splácet. V této době dotazovaný bydlel v bytě na Břevnově spolu s dalším třemi Ukrajinci, platil opět 2 500,- za měsíc. Při kontrole pobytu bylo cizineckou policií zjištěno, že zde pobývá bez pasu a dostal vyhoštění na 3 roky.

Dotazovaný poté požádal o azyl a částečně pobýval v azylovém zařízení v Bruntále, jeho klient mu dovolil, aby zůstal v bytě, než zaplatí dluh za (falešné) vízum. V té době začal pracovat u českých firem v Praze bez prostřednictví klienta („fušky“), práce prý byla lepší a mnohem lépe placená. Když jel po nějaké době do Bruntálu prodlužovat si vízum, už se nemohl do bytu vrátit, protože ho klient mezitím prodal. Přišel tak o bydlení i o práci.

Byl proto nucen přejít k dalšímu klientovi (třetímu) v Praze, opět z Ukrajiny, který platil méně a nepravidelně (200-300,- Kč po několika dnech). S tímto klientem se nepohodl, protože jeden den nepracoval – klient ho zbil a dal mu pokutu 5 000,- Kč.

Poté dotazovaný našel práci v Karlových Varech, u čtvrtého klienta, kterého v rozhovoru dotazovaný označoval za kamaráda. Ten mu dával dostatečnou mzdu, s prací byl dotazovaný také spokojen. Tento klient však kvůli kontrole pobytu „musel zmizet“ a dotazovaný musel z Karlových Varů odjet.

Tři měsíce pak dotazovaný pracoval v Praze u (pátého) běloruského klienta, se sádrokartonem, dostával pouze 100,- Kč za den. Pracoval v české firmě, jeho český zaměstnavatel mu slíbil, že u něj může za lepší mzdu pracovat bez klienta. Klient se o tom však dozvěděl a dotazovanému vyhrožoval. Pokud prý chce přejít k českému zaměstnavateli, musí klientovi zaplatit 30 000,- Kč za zprostředkování tohoto místa, a dále platit 5 000,- měsíčně mafii za ochranu („výpalné“).

V nedávné době byla dotazovanému zamítnuta žádost o azyl, hodlá nyní podat kasační stížnost. V ČR chce zůstat, na Ukrajině pro sebe nevidí žádnou perspektivu. Přespává u Armády spásy.

Formy nátlaku: Dotazovaný byl pod tlakem několika z klientů, stejně jako jiných krajanů, kterým musel splácet dluhy. Jeden z klientů ho zbil.

Legalizace pobytu: Dotazovaný muž přijel do ČR legálně s platným cestovním dokladem na turistické vízum. Domníval se, že je možné účel pobytu změnit na pracovní nebo podnikatelské vízum, což mu slíbili zaříditi první dva klienti. Do ČR odjížděl s tím, že bude pracovat legálně, tak jak mu to bylo za poplatek slíbeno. Po ztrátě dokladů v ČR pobýval nelegálně a až po vyhoštění požádal o azyl. Nyní bude podávat kasační stížnost, protože mu byla žádost o azyl zamítnuta.

Situace dotazovaného před příjezdem do ČR: Na Ukrajině (v Sumy) pracoval dotazovaný příležitostně na stavbách, práce bylo ale málo. Když mu kamarád doporučil služby bratra prvního klienta, vydal se proto stejnou práci vykonávat do ČR.

Hodnocení pobytu na území ČR: Dotazovaný měl zkreslené představy o možnostech legální práce v ČR, domníval se také, že na začátku pouze zaplatí za zprostředkování práce a dále bude pracovat u české firmy sám na sebe, jak zněl slib bratra prvního klienta. V tomto smyslu se cítí podveden. I když později (po podvodech ze strany dvou klientů) pochopil, že mu platné vízum za úplatu asi nikdo nezařídí a že je téměř nemožné pracovat mimo klientské sítě, neměl často na vybranou. Zejména v situacích, kdy neměl ani práci ani ubytování, přijímal práci za velmi nevýhodných podmínek. Přesto má několik dobrých zkušeností (klient v Karlových Varech a české firmy), a chce v ČR nadále zůstat.

PŘÍPAD 16

Země původu: Ukrajina Lvov
Pohlaví: muž
Věk: 50 let

Pořízení rozhovoru: zaměstnanci IOM Praha v zařízení Armády spásy, Tusarova 60, Praha 7
rozhovor probíhal v ruštině

Dotazovaný přijel do ČR před více než 3,5 roku. Na Ukrajině si vyřídil turistické vízum – měl pozvání od známého v ČR. Po příjezdu pracoval tři měsíce za podmínek, které hodnotí jako velmi dobré – dostával 70,- Kč/hod. a čtyřikrát denně jídlo. Pak o tuto práci přišel a musel přejít k ukrajinskému klientovi. Pracoval prý za celkem dobrý plat u společnosti Mados – mosty a silniční stavby. Po kontrole pobytu byl však vyhoštěn a dostal výjezdní vízum. Přešel ke třetímu klientovi a požádal o azyl. V azylovém řízení byl rok a měsíc. U třetího klienta byla prý práce ucházející, ale dotazovaný dostával pouze zálohy. Když pracoval na rekonstrukci španělské ambasády poblíž stanice metra Hradčanská, při práci se zranil – nějaký přístroj mu rozdrtil koleno. Klient mu zakázal výhrůzkami říci, že ke zranění došlo při práci, poradil mu, aby řekl, že vypadl z tramvaje. Když byl dotazovaný v nemocnici, dostal zamítnutí žádosti o azyl. Koleno mu bylo provizorně ošetřeno, lékaři mu ale řekli, že by potřeboval plastiku česky, pokud má normálně chodit. Na její hrazení ale nyní nemá nárok ani prostředky. Ke zranění došlo před dvěma lety, od té doby je dotazovaný na území ČR bez dokladů. V nemocnici mu prý také byly ukradeny našetřené peníze. Kvůli zranění nemůže pracovat a vydělat si na cestu domů. Je klientem Armády spásy.

Formy nátlaku: Dotazovaný byl klientem donucen zapřít, že ke zranění došlo během práce pro klienta.

Legalizace pobytu: Dotazovaný muž přijel do ČR legálně s platným cestovním dokladem na pozvání známého. Když bylo později při kontrole pobytu zjištěno, že je na území ČR nelegálně, a byl vyhoštěn, požádal o azyl. Od zamítnutí žádosti o azyl opět pobývá v ČR nelegálně, je ale bez prostředků na návrat domů, práci vzhledem ke svému zranění nemůže najít.

Hodnocení pobytu na území ČR: Dotazovaný byl s prací a mzdou poměrně spokojen. Je zklamán, že za jeho pracovní zranění nenesl nikdo odpovědnost. Teď je rezignovaný, chtěl by si vydělat na návrat domů nebo na operaci, nedaří se mu s chromým kolenem sehnat jakoukoli práci. S nadějí hovoří o možnosti, že by mu byla provedena plastika česky.

PŘÍPAD 17

Země původu: Kazachstán
Pohlaví: muž
Věk: asi 28 let

Pořízení rozhovoru: zaměstnanci IOM Praha v zařízení Armády spásy, Tusarova 60, Praha 7
rozhovor probíhal v ruštině

Dotazovaný přiletěl do ČR asi před dvěma lety. Za 3 000,- euro si v Kazachstánu zařídil pracovní vízum na 1 rok, pracoval legálně a se smlouvou v masokombinátu v Plzni. Po roce mu vízum vypršelo a o práci přišel. Požádal o azyl a začal pracovat načerno v Praze na stavbách jako svářeč (na tuto práci má kvalifikaci). Pracoval okolo 12 hodin denně. Tuto práci vykonával přímo pro české firmy, bez prostředníků. Dostával pouze zálohy ve výši 1000,- Kč za týden, přestože podle dohody měl dostávat 80,- Kč/hod. Do tří měsíců byl tímto způsobem bez prostředků. Dostával prý jen asi polovinu toho, co mu patřilo a s čím počítal.

V Praze žil dotazovaný v bytě, který si našel sám na inzerát, spolu s třemi dalšími cizinci. Za byt o dvou místnostech platili dohromady 10 000,- Kč, což ani sám nepovažuje za nijak výjimečné.

V současné době mu po zamítnutí žádosti o azyl byl vydán výjezdní příkaz, který však vypršel v den rozhovoru se zaměstnanci IOM. Dotazovaný, který využívá služeb Armády spásy, původně počítal s tím, že si za pár dní koupí letenku, na kterou má našetřeno, a odcestuje. Tento postup mu nebyl doporučen, byl vyzván, aby se s tímto problémem co nejdříve obrátil na kancelář IOM.

Formy nátlaku: Dotazovaný nepociťoval žádný nátlak ze strany zaměstnavatelů nebo jiných lidí, cítí se ale podveden – oproti slíbené mzdě dostával pouze asi polovinu.

Legalizace pobytu: Dotazovaný muž přijel do ČR legálně s platným cestovním dokladem a vízem za účelem zaměstnání, které si za úplatu 3 000,- euro vyřídil v Kazachstánu. Po vypršení jeho platnosti si pobyt legalizoval vstoupením do azylové procedury.

Situace dotazovaného před příjezdem do ČR: V Kazachstánu byl dotazovaný vyučen jako svářeč, před odjezdem do ČR byl bez zaměstnání.

Hodnocení pobytu na území ČR: Dotazovaný se domnívá, že v práci, kterou vykonával už jako žadatel o azyl, dostával neúměrně malou mzdu, navzdory dohodě. Práci navíc vnímal jako příliš dlouhou a těžkou. Ostatními zkušenostmi zklamán není.

PŘÍPAD 18

Země původu: Angola
Pohlaví: muž
Věk: 38 let

Pořízení rozhovoru: zaměstnanci IOM Praha v zařízení Armády spásy, Tusarova 60, Praha 7
rozhovor probíhal v češtině

Dotazovaný je v současné době už týden klientem Armády spásy. V ČR žije už 17 let. Nyní je bez dokladů, protože o všechny přišel. Čeká na vyřízení pasu na berlínském konzulátě. V ČR chce zůstat, protože tu má družku a děti z rozvedeného manželství.

Vyučil se v Angole strojním mechanikem, v ČR nejdříve pracoval u Sigmy Olomouc, poté vystřídal několik zaměstnání. Naposledy (od roku 2000 do roku 2001) pracoval pro firmu Brádek v Brně, a to v době, kdy už neměl doklady. Jeho zaměstnavatel o tom věděl, dohodli se na tom, že bude pracovat jako údržbář a hlídač a o víkendech si bude přivydělávat jako automechanik (s touto prací už měl větší zkušenosti). S přivýdělkem souhlasil rád, protože má v ČR děti z rozvedeného manželství, na které musí platit výživné. Za práci měl však jen ubytování, peníze nedostával. Zaměstnavatel mu slíbil, že mu bude „platit“ jídlem, protože mu kvůli tomu, že je bez dokladů, nemůže platit. S tím však dotazovaný nesouhlasil, u zaměstnavatele zůstal proto, že doufal, že mu přece jen nakonec zaplatí. Údajně se zaměstnavatelem uzavřel psanou smlouvu na 3 měsíce („brigádnickou“), která byla prodlužována.

Pak se dotazovaný snažil dostat na Slovensko, aby si na tamní angolské ambasádě vyřídil nové doklady. Tento pokus podle jeho slov nevyšel, proto požádal v květnu 2001 o azyl. Do roku 2004 byl v pobytovém středisku v Kostelci nad Orlicí. Po zamítnutí žádosti o azyl je závislý na družce, která je také cizinka.

Během azylového řízení byl za neplacení výživného 10 měsíců ve vězení. Když byl předvolán k soudu a měl vysvětlit, proč výživné neplatil, popsal soudu případ svého zaměstnavatele v Brně, podle soudu ale už prý tato firma zanikla a zaměstnavatele nebylo možné najít.

Formy nátlaku: Dotazovaný jednak uvádí, že mu zaměstnavatel měl zaplatit, proto u něj nadále zůstal, přestože nedostával mzdu. Zaměstnavatel mu prý, pokud si stěžoval, vyhrožoval tím, že ho ohlásí na cizinecké policii. Dotazovaný dále popsal systém, jakým zaměstnavatel „okrádal“ zaměstnance: údajně krátce před výplatami zaměstnavatel ze skladů odvezl náradí a materiál, jejich „ztrátu“ pak strhával zaměstnancům z platu (dotazovaný, jakožto noční hlídač, byl svědkem tohoto počínání zaměstnavatele). Podle slov dotazovaného měl zaměstnavatel kamarády na policii, kteří v takovém případě sepsali falešný protokol. Zaměstnanci tak prý raději odcházeli bez platu, aby neměli potíže s policií.

Legalizace pobytu: Dotazovaný přijel do ČR legálně před 17 lety, legálně zde pracoval, dokud měl doklady. Potom se snažil o získání dokladů prostřednictvím ambasády na Slovensku, nyní se o totéž snaží prostřednictvím ambasády v Berlíně. Mezitím byl v letech 2001-2004 žadatelem o azyl.

Hodnocení pobytu na území ČR: V souvislosti se zkušeností se zaměstnavatelem v Brně se dotazovaný cítí podveden a okraden, zaměstnavatel využíval jeho postavení cizince bez dokladů, kvůli němu nebyl ani s to platit výživné a byl proto odsouzen k nepodmíněnému trestu. Nemá pocit, že by se do této situace dostal vlastním zaviněním.

1.

PŘÍPAD 19

Země původu: Čína
Pohlaví: žena
Věk: 25 let
Dítě: ne

Pořízení rozhovoru: detenční zařízení CPP ČR
rozhovor probíhal v čínštině

Dotazovaná přicestovala do ČR letecky. Doklady a víza jí prý vyřizoval přítel – manžel, který se údajně nachází v jiném detenčním zařízení. Při opětovném dotazování na způsob obstarání pasů, víz a letenek dotazovaná uvedla, že jejich obstarání zařídil někdo, koho nezná.

Od okamžiku svého příletu, až do zadržení policií byly v moci organizované skupiny, jež byla složena z Číňanů a Vietnamců.

Manželům byly odebrány doklady a oba byli výše zmíněnou skupinou půl roku drženi na jednom místě, pravděpodobně se jednalo o sklep, nebo jinou obdobně uzamykatelnou část domu. Místo svého věznění jim, podle slov dotazované, nikdy nebylo dovoleno opustit, přičemž na daném místě byli zadržováni sami. Místo svého věznění nebyla dotazovaná s to nijak lokalizovat.

Kromě zabavení dokladů požadovali vězňitelé po ní samotné a jejím příteli peníze, které vymáhali po celou dobu zadržování s odůvodněním, že se jedná o poplatky za převoz. Po půl roce věznění byli při transportu k hranici ČR (pravděpodobně se SRN nebo Rakouskem) oba zadrženi policií, přičemž převaděčům se podařilo uprchnout.

Legalizace pobytu: Ačkoliv žena uváděla ČR jako svou cílovou destinaci, byla i s přítelem zadržena, když se je převaděči pokoušeli dostat přes hranice ČR do SRN nebo Rakouska. Žádné kroky k legalizaci pobytu na území ČR dotazovaná ani její přítel, vzhledem k svému věznění, podnikat nemohli. Pravděpodobně je nepodnikala ani organizovaná čínsko-vietnamská skupina, která oba věznila a zadržovala jejich pasy.

Po svém zadržení policií hodlá dotazovaná řešit svou situaci v ČR podáním žádosti o azyl.

Formy nátlaku: Na dotazované byl vyvíjen nátlak tím, že byli zbaveni osobní svobody, byly jim zabaveny cestovní doklady a bylo im vyhrožováno násilím.

Situace dotazovaného před příjezdem do ČR: Dotazovaná i její přítel pocházejí z čínského venkova. Motivem k odchodu z Číny bylo trestní stíhání přítele dotazované doma v Číně. Když odjížděli z Číny, neměli ani jasnou představu o tom, kam jedou a co tam budou dělat.

Motivy setrvávání na území ČR: Dotazovaná ani její přítel se nemohou, podle slov dotazované, do Číny vrátit. Jedním z důvodů je hrozba trestního stíhání přítele dotazované. Z toho důvodu je dotazovaná rozhodnuta řešit situaci podáním žádosti o azyl.

PŘÍPAD 20

Země původu: Česká republika⁶³
Pohlaví: žena

Pořízení rozhovoru: Charita – sociální pracovnice Charity

1) Z jakého prostředí oběť pocházela?

Klientka pochází z rodiny, kde nefungovala matka (rodiče se rozvedli, když bylo klientce 6 let, děti byly svěřeny do péče otci). V rodině bylo 8 dětí, otec byl sukničkář, měl 4 manželky. Děti hodně pracovaly na rodinném statku na severní Moravě, otec děti často bil (prý škoda rány, která padne vedle). Děti se ale dobře učily a klientka byla se samými jedničkami přijata na SŠ textilní, závodně tančila latinskoamerické tance.

Do prostituce ji dostala její nevlastní sestra, když bylo klientce necelých 17 let. Nejprve začala pracovat v restauraci a baru hlavního pasáka a šéfa skupiny, pak ji začali prodávat. Měli luxusní byt, on měl 2 ženy (manželku a milenku, obě bydlely v bytě), 6 dětí, několik aut, především Mercedesy a BMW. Klientka se starala o domácnost – musela – dělala au-pair, služku, „holku pro všechno“ a bydlela s dětmi v pokojíčku, kde měla vyčleněné rozkládací lehátko.

2) Byla oběť ke sňatku zneužita jednotlivcem, několika osobami, nebo širší skupinou?

Hlavní osobou byl hlavní šéf, pasák, u kterého bydlela, ostatní věci okolo zařizovali „poskoci“, tým, k těmto záležitostem určený. S nápadem přišel jeho švagr.

3) Z jaké země pochází osoba, resp. osoby, které oběť k nedobrovolnému sňatku zneužily?

Osoby, které klientku donutily ke sňatku byli Češi – Romové, osoba, kterou si brala, byl Rus.

4) Jakou činnost zneužívající osoby vyvíjely nebo vyvíjí na území ČR?

Oficiální aktivitou je provoz pohostinství a bistra. Neoficiálně obchod s drogami a kuplířství.

---

⁶³ Následující rozhovor byl na žádost IOM Mezinárodní organizace pro migraci proveden sociální pracovnicí Charita s obětí obchodování s lidmi – Češkou, která byla nucena k prostituci a posléze donucena k sňatku s občanem Ruska. Výzkumníci IOM se pro toto vedení rozhovoru rozhodli vzhledem k tomu, že pracovnice Charity už měla po několika rozhovorech s obětí vytvořen důvěrný vztah a další – velmi osobní – rozhovor se zaměstnanci IOM by ji mohl zbytečně traumatizovat. Otázky k rozhovoru byly navrženy IOM Mezinárodní organizací pro migraci.

5) Jak byla oběť kontaktována osobami, které jí k nedobrovolnému sňatku zneužily?

Dostala příkaz, že musí, nemá prý na výběr. Byla jedinou možnou a v té době dostupnou osobou. Přeci po své manželce a milence něco takového nemůže chtít, zněla odpověď na její odpor a k tomu ještě poznámka, že pokud se bude vzpouzet, čeká ji krutý trest.

6) Jaké skutečnosti podle názoru oběti zavadaly hlavní příčinu k tomu, že byla vytipována jako potenciálně vhodná osoba ke zneužití v podobě nedobrovolného sňatku?

Jak uvedeno výše, byla nejvíce dostupnou osobou a momentálně „po ruce“. Navíc byla vydírána přes děti, o které se hodně bála, a proto vyhověla. V minulosti měla špatné zkušenosti, byly jí na základě jejich intervence odebrány 4 děti.

7) Jaké formy nátlaku zneužívající osoby, či skupina, vůči oběti používaly?

Výhrůžky fyzického násilí, psychický teror, používání dětí jako prostředku k vydírání.

8) Byl nátlak na oběť ze strany zneužívajících osob po celou dobu, kdy se oběť nacházela v jejich moci, či pod jejich vlivem, konstantní nebo podléhal nějaké dynamice (stupňoval se, nebo polevoval)?

Konstantní, sdělení, pokud neuděláš, bude zle.

9) Bylo oběti ze strany zneužívajících osob, či skupiny, něco slíbeno, a pokud ano, co?

Bylo slíbeno, že 5000,- Kč bude určeno její malé dceři na ošacení a jídlo, ale peníze nikdy nedostala, oni pak koupili pleny s tím, že jí to musí stačit.

10) Co bylo hlavním důvodem – cílem – zneužití oběti k nedobrovolnému sňatku?

Získání trvalého pobytu pro Rusa, kterého si brala.

11) Jednaly zneužívající osoby, či skupina, ve snaze dosáhnout stanoveného cíle v součinnosti s oficiálními orgány ČR, a pokud ano s kterými?

Cizinecká policie Karlovy Vary

Notář, který dělal předmanželskou smlouvu

Matrika (radnice) v Toužimi, kde byli oddáni. Matrikářce a oddávající zavolali a naplánovali celou akci po telefonu. Když dorazili „k oltáři“, hlavní pasák zavolal oddávající, ta přijela, z dálky na sebe mávali. Prý to nedělala poprvé, o tom se hlavní pasák zmínil.

12) Co pro další život oběti vyplývá z toho, že byla zneužita k nedobrovolnému sňatku? Jaké překážky a problémy před ní tato skutečnost staví v bezprostřední budoucnosti a jaké v delším časovém horizontu? (problémy na úřadech, nemožnost dosáhnout rozvodu, atd. ...)

Prvním problémem jsou dávky státní sociální podpory, na které nemá nárok, má nárok jen na malou část. Další velký problém je, že u dítěte, které se narodí, se automaticky uvádí do rodného listu tento „manžel“ jako otec. Popření otcovství a vše, co s tím souvisí, je velice složitý proces. Pokud nenahlásí změnu stavu, může mít výrazné problémy se zákonem. Odstřižený kraj OP je jakýmsi „označením“ o tom, že byl změněn rodinný stav a tím pádem je velice složité zatajit tuto skutečnost. Je třeba na všechna důležitá místa nahlásit změnu

stavu, je to zdoluhavý byrokratický proces. V případě naší klientky je možné podat návrh na vyslovení neplatnosti sňatku, ale vzhledem k „rychlosti“ našich soudů celá záležitost trvá již 2 roky. Život v takové lži pak přináší mnoho rizik a nepříjemností a to nejen pro klientku – oběť, ale i pro sociální pracovníky organizace pečující o klientku a v důsledku pro celou organizaci.

PŘÍPAD 21⁶⁴

Země původu: Česká republika
Pohlaví: žena
Věk: P.J., nar. 1981

Pořízení rozhovoru:

Kde: zařízení La Strady, 16.12.2005

Za jakých okolností: kontakt skrze německou organizaci Contra (Kiel, Šlesvicko-Holštýnsko, SRN), nabrání klientky na autobusovém nádraží Florenc (linka Hamburk-Praha)

P.J. (dále jen klientka) je provdána, má dvě děti, staršího chlapce (6 let) a děvče (4 roky). Bytem v ČR původně ve vsi u Kladna. Chlapec je dítětem z „dřívějšíka“, děvčátko má se svým nynějším manželem, který je dle klientky alkoholik a gambler, rozvádí se s ním. Děti v době její nepřítomnosti opatrovány babičkou – matkou klientky. Klientka je vyučená kuchařka. Patrně však nikdy nebyla v pracovním poměru v daném oboru, a asi ani v žádném jiném. V Německu se dorozumívala pomocí slovníku. Klientka sdělila, že pobývala (zřejmě se svým předchozím partnerem) nějaký čas v Brně na ulici Pekařské. Chodila do hospody na Schůdkách. Na Brněnsku se zjevně seznámila s kamarádkou Kateřinou. Prostředí, ve kterém se v Brně pohybovala (hospoda, ulice), je poznamenáno sociálním propadem. Klientka má již několik let potíže s kloubními jamkami na ruce (prsty). Při znásilňování v Německu tak došlo dle jejích slov k úrazu, musela být ošetřena. Jinak pociťuje svůj zdravotní stav jako uspokojivý. Z Prahy však zná jen Motol a Bohnice, tj. nemocnice.

Popis obchodování:

Klientka vycestovala 4. října 2004 s kamarádkou K.T. (rozenou K. z Jedovnic na Brněnsku) do města Kiel v spolkové zemi Šlesvicko-Holštýnsko v Německu. Vycestovala za účelem péče o děti a domácnost v libanonsko-arabské rodině T., do které je kamarádka Kateřina (přivdána). Pas jí byl vyřízen (v zrychlené lhůtě) na magistrátu města Kladna, při vyřizování asistovala a finanční náklady uhradila Kateřina. Po překročení česko-německých hranic bylo klientce již v dopravním prostředku Kateřinou sděleno, že pravým účelem jejího výjezdu je aranžmá sňatku s jedním z příslušníků rodiny T. Účelem sňatku měl být pobyt nově sezdaného manželského páru v ČR a postupný přesun do Německa. V městě Kielu byla klientka zamčena v bytě rodiny T. a opakovaně jeden měsíc znásilňována mužskými příslušníky klanu. V bytě byla hlídána a uzamčena, nevycházela. Jídlo jí nosila Kateřina. Na návrhy k sňatku nepřistoupila, bylo by to ostatně obtížné, protože je klientka provdána, na tento fakt se však dle klientky nikdo neptal, respektive se jím nikdo nezabýval. (Kateřině přece musel být status klientky znám). Dle sdělení klientky měl sňatek se synem manžela Kateřiny proběhnout v Libanonu. Po měsíci věznění se klientce podařilo uniknout a obrátit se na německou policii. Ta začala s šetřením případu. Státní zástupkyně v Německu má započít se stíháním pachatelů. Policie zajistila pas klientky v bytě rodiny T., kde byl zadržován. V listopadu až lednu byla klientka ubytována ve „Frauenhausu“ a byla jí poskytována pomoc org. Contra.

---

⁶⁴ Případ poskytnutý organizací La Strada.

Podle sdělení klientky byla takto obdobně rodinou T. (zjevně za pomoci Kateřiny) k sňatku „zpracována“ již jedna Češka, je však nyní se svým stavem spokojena. Klientka podala na Kateřinu trestní oznámení. Klientka má za asistence org. Contra svědčit v chystaném procesu s pachateli v Německu.

19.1. kontaktován ÚOOZ , zda mají zájem mluvit s klientkou. Doporučeno podat trestní oznámení na kriminální policii.

25.1. Na žádost klientky bylo provedeno podání trestního oznámení na PČR, OŘ Praha III, SKPV Jandova 1. Klientka si přála vystupovat jako utajený svědek, což jí bylo umožněno. Kriminalistka má k dispozici pouze starý trestní zákon, o novele nemá tušení.

26.1. kontaktuje La Stradu, SKP PIII, který přebral klientčin případ.

1.2. SKP ČR III, doplnění výpovědi.

Policie neumožnila sociální pracovníci LS zúčastnit se doplnění výpovědi. Dle sdělení klientky se jednalo jen o doplnění adresy a nějakých dat. Dle sdělení policisty, který vedl rozhovor s klientkou, bude případ postoupen do Kladna, odkud by se zhruba do 14 dnů měli ozvat. Případ chápe jako zavlčení do ciziny a OSL (dle § 246) – o novele zákona opět nemá ani tušení.

PŘÍPAD 22-29

viz kapitola III. „Kauzy osob obchodovaných v rámci péče ukrajinské „klientury“ (klientského systému) – La Strada“

PŘÍPAD 30-32

viz kapitola IV. „Plzeň 3. 3. 2005, příběhy trebišovských dlužných“

PŘÍLOHA II

Přehled asistovaných dobrovolných návratů (IOM Praha, 2000-2004)

Přehled asistovaných dobrovolných návratů (IOM Praha, 2000-2004)						
Část 1						
Země původu	2000	2001	2002	2003	2004	Celkem 2000-2004
Albánie			1		1	2
Alžírsko			7		5	12
Arménie		35	57	4	7	103
Belgie			1			1
Bělorusko		22	44	13	51	130
Bosna a Hercegovina		1	3	1		5
Brazílie			1			1
Bulharsko		7	23	11	8	49
Burkina Faso		1	1			2
Čína		16	31	57	33	137
Etiopie			1			1
Filipíny					3	3
Francie				1		1
Ghana				1		1
Gruzie		38	44	10	8	100
Indie				2		2
Írán			1			1
Jordánsko			2		4	6
Jugoslávie	16	15	14			45
Kambodža	1					1
Kanada		3				3
Kazachstán			1	2	3	6
Kolumbie			1			1
Konžská demokratická republika				1		1
Kyrgyzstán					6	6
Kuba			1			1
Libanon			1	2		3
Litva		11	21	22	9	63
Lotyšsko			3	1		4
Madagaskar		1				1
Makedonie	2	13	14	4	1	34
Maroko				1	1	2
Mauricius			5	1		6
Moldavsko	9	395	302	93	40	839
Mongolsko		11	13	6	7	37
Namibie			1			1
Nepál	2					2
Nigérie				1		1
Nizozemí				1		1
Peru		1		1	3	5
Rumunsko		18	27	6	5	56
Rusko		29	39	21	73	162
Senegal			14	1		15

Přehled asistovaných dobrovolných návratů (IOM Praha, 2000-2004) Část 2						
Země původu	2000	2001	2002	2003	2004	Celkem 2000-2004
Slovensko		12	39	1	2	54
Srbsko a Černá Hora				4	7	11
Srí Lanka					2	2
Sýrie			2	5		7
Thajsko					1	1
Tunisko			1	1		2
Turecko			6	5	2	13
Togo					1	1
Ukrajina		2	3	10	27	42
USA				1		1
Uzbekistán			4	1		5
Vietnam		4	11	5	5	25
CELKEM	30	635	740	297	315	2017

PŘÍLOHA III

JOB EUROPA

Manželé A. P. a I. P. pocházející z moldavského Kišiněva se stali v listopadu 2004 oběťmi profesionálního podvodného jednání ze strany organizované skupiny podvodníků, skrývajících se za fiktivní firmou Job Europa.

Naše zjištění na základě předaných materiálů, na základě pátrání v prostoru sítě Internet a na základě dalšího pátrání:

Společnost Job Europa na svých internetových stránkách, které od prosince roku 2004 minimálně jednou změnila svou adresu, nabízí, coby agentura zprostředkování práce, zařízení pracovních víz do zemí EU, které jsou v tzv. schengenském prostoru (SRN, Itálie, Rakousko, Francie, Nizozemí, Belgie), do Velké Británie, do ČR a do USA – s tranzitem přes ČR. V případě vyřizování výše uvedených víz inzeruje společnost Job Europa 95% úspěšnost.

Aktuální adresa internetových stránek Job Europa:	http://www.job_europa.chat.ru
	dříve užívaná: http://www.jobeuropa.chat.ru
Aktuální e-mailová korespondenční adresa:	job.europa@seznam.cz
	dříve užívaná: job.europa@mail.ru

V místě smyšleného působiště firmy Job Europa se v současné době vyskytuje několik jiných fungujících subjektů, které nabízejí v ruskojazyčných inzertních médiích zprostředkování víz.

Podle našich zjištění se společnost Job Europa na uvedené adrese nenachází a není registrována v ČR ani jako právnická osoba, ani jako samostatně podnikající fyzická osoba. **Jedná se tedy s velkou pravděpodobností o smyšlený subjekt, který existuje pouze ve virtuálním prostoru počítačové sítě Internet.**

Osoby, jež se prezentovaly jako manažeři společnosti Job Europa na internetových stránkách této společnosti, mají pravděpodobně také smyšlenou identitu. Jedná se o Z. K., V. K. a T. O. Podle vyjádření poškozených manželů z Kišiněva, kteří komunikovali s výše uvedeným V. K. i telefonicky, hodnotí ruštinu této osoby jako dobrou, nicméně s blíže nespecifikovaným přízvukem.

K výše uvedeným osobám můžeme uvést, že nefigurují jako společníci nebo statutární orgány žádné z právnických osob registrovaných v ČR.

Podle našich zjištění je osoba, která byla vydávána za Z. K., výrazně podobná řediteli pobočky společnosti ANELIK pro Arménii – viz přiložené fotografie z internetových stránek společnosti ANELIK

Foto 1 – alias Z. K. (vlevo) ve společnosti majitele ANELIKU A. K.

Foto 2 a 3 – tatáž osoba ve své kanceláři a na ulici před kanceláří v Jerevanu

Firma Job Europa podle všeho nepoužívá pro transport dokladů z prostoru SNS do ČR poštovních služeb států SNS ani ČR, vyhýbá se též doručování prostřednictvím různých expresních služeb – např. DHL. V případě poškozených manželů z Moldávie bylo k transportu dokladů a k jejich následnému předání požito řidičů linkových autobusů Kišiněv-Praha.

K transportu peněz za vyřízení shora uváděných víz používá firma Job Europa služby společnosti ANELIK, která je v oblasti SNS konkurentem služby Western Union. Peníze jsou prostřednictvím ANELIKU odesílány na ÚVĚRNÍ DRUŽSTVO PDW. Jako oprávněná osoba k převzetí peněz je uváděn R. L.

Na adrese Úvěrního družstva, které je v ČR registrováno a je současně spolumajitelem nemovitosti Praha 2, sídlí také společnost ANELIK, která však v ČR registrována není. Dále se na adrese nacházejí další společnosti, jako např. M. E., která je uživatelem systému bezdrátové digitální komunikace INTEGRAL 5 s kapacitou 50 (podle informací dodavatele, který tento systém společnosti Messet Enterprise implementoval).

Podle našich zjištění vykazuje lokalita známky zajištění prostředky sledování, přičemž je pravděpodobné, že výše uvedený systém Integral 5 je při tomto zajišťování prostoru využíván.

Nemovitost je ve vlastnictví Úvěrního družstva PDW a M. E. Tyto společnosti zastavily nemovitost u firmy ANELIK. Podmínky zástavního práva, které vyplývá ze smlouvy, není možné v současné době zjistit, neboť probíhá řízení o zápisu vkladu zástavního práva do katastru nemovitostí

PŘÍLOHA IV

Dotazník k výzkumu mezi zaměstnanci SUZ, příslušníky CPP a ÚOOZ a zaměstnanci NNO

Vážený pane, vážená paní,

dovolujeme si Vás požádat o laskavou spolupráci při „**Pilotním výzkumu prostředí obchodu s lidmi na území České republiky**“ IOM Mezinárodní organizace pro migraci, zaměřeném na tzv. *jiné* formy obchodu s lidmi, než je oblast sexuálního vykořisťování (tj. nucená práce, otrocká práce, nevolnictví a jiné formy vykořisťování). Vzhledem k tomu, že máte velké zkušenosti s cílovými skupinami výzkumu, rádi bychom se seznámili s Vaším názorem na problematiku obchodování s lidmi.

Prosíme Vás proto o co možná nejpodrobnější – anonymní – vyplnění tohoto dotazníku. Jakékoli další komentáře k tomuto tématu pro nás budou také velmi cenné.

---

1. Jak dlouho, v jaké oblasti a v jaké pozici pracujete s cílovými skupinami výzkumu (tj. žadatelé o azyl, osoby opouštějící azylové řízení, zájemci o asistovaný návrat a „uvíznuvší“ (stranded) migranti)?

2. Jak rozumíte pojmu „obchodování s lidmi“ – co podle Vás do této oblasti spadá?

3. Setkal(a) jste se dříve s případy obchodování s lidmi, jinými než za účelem sexuálního vykořisťování, tak jak jsou dnes definovány novelou trestního zákona? (*Pozn.: Zákon č. 537/2004 Sb., viz Příloha na str. 6*)

4. Jakým způsobem podle Vás souvisí případy obchodování s lidmi (*jiné formy obchodování s lidmi, než je oblast sexuálního vykořisťování*) s páčáním další trestné činnosti? Uveďte prosím, jaké.

5. Jak byste tyto případy popsal(a)? (*Pozn.: zaměřte se prosím na jiné formy obchodování s lidmi, než je oblast sexuálního vykořisťování*)

- Z jakých zemí byly oběti?

- Jakými způsoby se tito lidé dostávali do ČR?

- Jak jim byla nabídnuta práce: přicházeli zpravidla sami, nebo byli rekrutováni nějakou agenturou?

- **Jakému typu obchodování s lidmi byli vystaveni?**

- **Jakou práci vykonávali?**

- **Za jakých podmínek pracovali?**

- **Byl na ně vyvíjen nějaký nátlak? Kým a jaký?**

- **Domníváte se, že byli podvedeni? Jak?**

6. Mohl(a) byste prosím obecně odhadnout rozsah problému obchodování s lidmi?

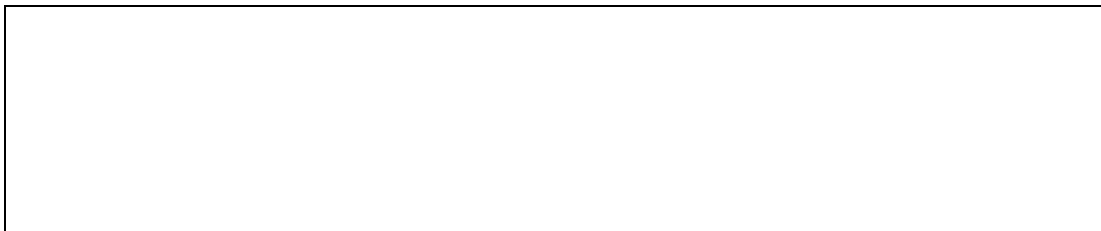
7. Jaké skupiny lidí obchodování s lidmi postihuje nejvíce (země původu, pohlaví, věková skupina, status v ČR, způsob migrace do ČR, typ obchodování atd.)?

8. Domníváte se, že existuje vztah mezi případy nelegální migrace a obchodování s lidmi? Mohou mít podle Vás případy řešené jako nelegální migrace znaky takového obchodování s lidmi?

9. Co považujete za nejobtížnější při řešení případů obchodování s lidmi (dříve i podle nové právní úpravy)?

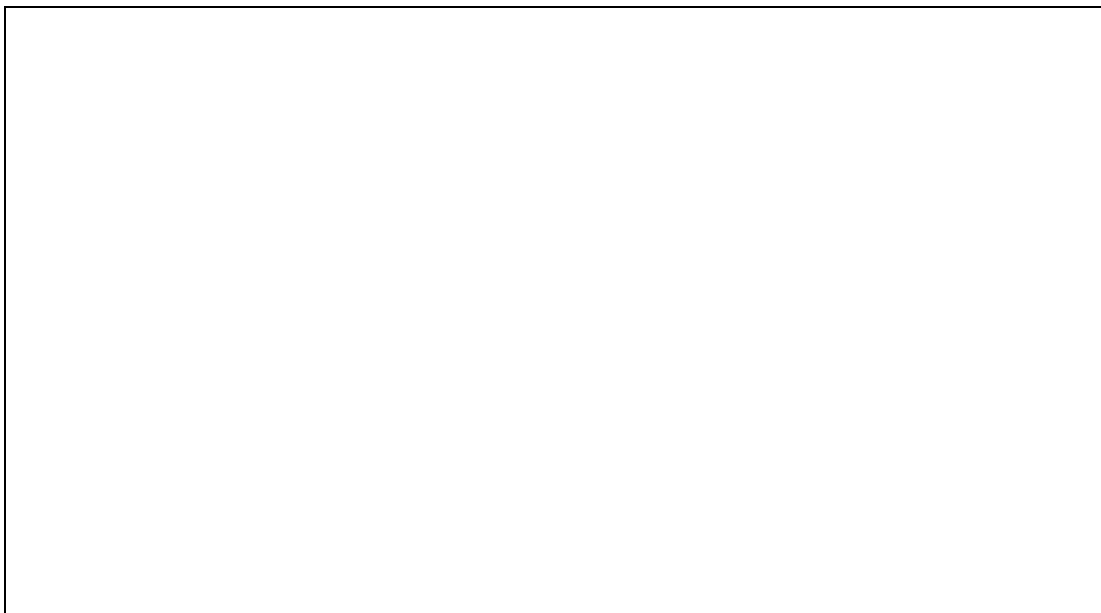
10. Jaké formy trestných činů mají podle Vás stejnou společenskou nebezpečnost jako obchodování s lidmi?

11. Souvisí podle Vás obchodování s lidmi za jiným účelem, než je sexuální vykořisťování, s obchodováním s lidmi právě za účelem sexuálního vykořisťování? Pokud ano, jak?

12. Prosíme Vás o další komentáře k tématu obchodování s lidmi:

„§ 232a

Obchodování s lidmi

- 1) Kdo přiměje, zjedná, najme, zláká, dopraví, ukryje, zadržuje nebo vydá osobu mladší osmnácti let, aby jí bylo užito
  - a) k pohlavnímu styku nebo k jiným formám sexuálního obtěžování nebo zneužívání,
  - b) k otroctví nebo nevolnictví, nebo
  - c) k nuceným pracím nebo k jiným formám vykořisťování, bude potrestán odnětím svobody na dvě léta až deset let.
- 2) Stejně bude potrestán, kdo jiného za použití násilí, pohrůžky násilí nebo lstí anebo zneužitím jeho omylu, tísně nebo závislosti, přiměje, zjedná, najme, zláká, dopraví, ukryje, zadržuje nebo vydá, aby ho bylo užito
  - a) k pohlavnímu styku nebo k jiným formám sexuálního obtěžování nebo zneužívání,
  - b) k otroctví nebo nevolnictví, nebo
  - c) k nuceným pracím nebo k jiným formám vykořisťování.
- 3) Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán,
  - a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2 jako člen organizované skupiny,
  - b) vydá-li takovým činem jiného v nebezpečí těžké újmy na zdraví nebo smrti,
  - c) spáchá-li takový čin v úmyslu získat značný prospěch, nebo
  - d) spáchá-li takový čin v úmyslu, aby jiného bylo užito k prostituci.
- 4) Odnětím svobody na osm až patnáct let bude pachatel potrestán,
  - a) způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 nebo 2 těžkou újmu na zdraví, smrt nebo jiný zvlášť závažný následek,
  - b) spáchá-li takový čin v úmyslu získat prospěch velkého rozsahu, nebo
  - c) spáchá-li takový čin ve spojení s organizovanou skupinou působící ve více státech.“